

MEMORIALUL REVOLUȚIEI 16-22 DECEMBRIE 1989

CENTRUL NAȚIONAL DE DOCUMENTARE,
CERCETARE ȘI INFORMARE PUBLICĂ DESPRE
REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989

MEMORIAL 1989

Buletin științific și de informare

1 (19) / 2017

Timișoara

Colegiul de redacție:

Redactor șef: Gino Rado (Revoluție)

Secretar general de redacție: Lucian-Vasile Szabo

Redactori: Adina Hornea Abruda (Viața științifică)

Liza Kratochwill (Istorie orală)

Simona Mocioalcă (Evenimente)

Cristina Tudor (Comunism)

Tehnoredactare: Gino Rado

Corectură: Adina Hornea Abruda

Design copertă: Traian Abruda

Consiliul consultativ: Ioana Boca – Fundația Academia Civică – București, Viorel Marineasa – Universitatea de Vest din Timișoara, Stelian Mândruț – Academia Română, filiala Cluj-Napoca, Silviu B. Moldovan – CNSAS – București, Bogdan Murgescu – Universitatea din București, Victor Neumann – Universitatea de Vest din Timișoara, Daniel Vighi – Universitatea de Vest din Timișoara, Smaranda Vultur – Universitatea de Vest din Timișoara

ISSN: 1843-309X

CUPRINS

Cuvânt către cititor	9
Foreword	10

STUDII

Lucian-Vasile Szabo, Consecințele ignorării de către Ceaușescu a cererilor de reforme democratice	11
---	----

MEDALION

Gabriela Monica Takó, un alt copil sacrificat de comunism (Cristina Tudor Pop)	24
--	----

OPINII ȘI IMPRESII

Douăzeci de ani fără comunism (Simona Mocioalcă)	29
Zidul Berlinului și alte ziduri... (III) (Holger Röder)	32

COLAJE DE CELULOID

Procesul procesului de la Târgoviște în ochii lumii. Opinii & reacții internaționale (Liza Kratochwill)	45
--	----

TEROAREA COMUNISTĂ

Față-n față cu istoria adevărată a comunismului din România. De vorbă cu domnul Petru Mirciov despre 18 iunie 1951 și drama familiei sale (Cristina Tudor Pop)	71
--	----

BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

Gheorghe Jicărean, <i>Amintiri și cugetări ale unui țăran din Vinț</i> , Editura Eubeea, Timișoara, 2014, 117 p. (Simona Mocioalcă)	100
---	-----

ARTĂ ȘI CULTURĂ

De la „Magnanimity” la „Orele rindelei”.

Vernisaj și lansare de carte la Memorialul Revoluției (Adina Hornea Abruda)...104

4 cărți și 3 revoluții la „Orizont”.

File de carte și de istorie recentă la Timișoara (Adina Hornea Abruda) ...111

Tapiseria monumentală românească din anii 1970-1980 (Victor Gingiu) 118

DOCUMENTAR

Cronologia Revoluției. 18 decembrie 1989 – luni 123

Revoluția din Decembrie 1989 – Brașov (Gino Rado) 132

INSTANTANEE – MEMORIAL

Pelerinaj la monumentele Revoluției din Decembrie 1989 din Timișoara 135

„Cupa Memorialul Revoluției” la minifotbal, ediția a IX-a, 2016..... 140

„Supercupa Memorialul Revoluției” la minifotbal, ediția a V-a, 2016..... 144

„Iconuri satirice și hepăninguri albanegre” la Memorialul Revoluției 146

A XV-a ediție a Seminarului Memorialelor din spațiul Est-Vest European
de la Krzyżowa/Kreisau 153

COLABORATORI 155

TABLE OF CONTENTS

Foreword	9
Foreword	10

STUDIES

Lucian-Vasile Szabo, Consequences of Ignoring the Requests for Democratic Reforms by Ceaușescu	11
--	----

PORTRAIT OF THE DAY

Gabriela Monica Takó, Another Child Sacrificed by Communism (Cristina Tudor Pop)	24
--	----

OPINIONS AND INSIGHTS

Twenty Years without Communism (Simona Mocioalcă)	29
The Berlin Wall and Other Walls... (III) (Holger Röder)	32

CELLULIOD COLLAGES

The Process of the Târgoviște Trial through the Eyes of the World. International Opinions & Reactions (Liza Kratochwill)	45
--	----

COMMUNIST TERROR

Coming Face to Face with the Real History of Communism in Romania. Talking to Mr. Petru Mircirov about June 18 th 1951 and the Tragedy of His Family (Cristina Tudor Pop)	71
--	----

REVOLUTION LIBRARY

Gheorghe Jicărean, <i>Memories and Thoughts of a Peasant from Vinț</i> , Eubeea Publishing House, Timișoara, 2014, 117 p. (Simona Mocioalcă)	100
--	-----

ARTS AND CULTURE

From “Magnanimity” to “Orele rindelei”. Exhibition and Book Launch at Memorialul Revoluției (Adina Hornea Abruda)	104
4 Books and 3 Revolutions at “Orizont”.	
Pages of Recent History of Timișoara (Adina Hornea Abruda)	111
The Romanian Monumental Tapestry of 1970-1980 (Victor Gingiu).....	118

DOCUMENTARY

Chronology of Revolution. Monday, December 18 th 1989	123
Revolution of December 1989 – Brașov (Gino Rado).....	132

SNAPSHOTS – MEMORIAL

Pilgrimage at the Monuments of the Revolution of December 1989 in Timișoara.....	135
“Memorialul Revoluției Mini-Football Cup”, the 9 th Edition, 2016	140
“Memorialul Revoluției Mini-Footbal Super-Cup”, the 5 th Edition, 2016	144
“Satirical Icons and Thimblering Happenings” at Memorialul Revoluției	146
The 15 th Edition of the Seminar of Memorials of the East-West European Area from Krzyżowa/Kreisau	153

COLLABORATORS	155
----------------------------	-----

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort	9
Vorwort	10

STUDIEN

Lucian-Vasile Szabo, Die Nachwirkungen des Ignorierens der Verlangen nach demokratischen Reformen seitens Ceaușescu	11
---	----

ERINNERUNGSGESCHICHTE

Gabriela Monica Takó, ein anderes vom Kommunismus geopfertes Kind (Cristina Tudor Pop)	24
--	----

MEINUNGEN UND HALTUNGEN

Zwanzig Jahre ohne Kommunismus (Simona Mocioalcă)	29
Die Berliner Mauer und andere Mauern... (III) (Holger Röder)	32

ZELLULOIDCOLLAGEN

Der Prozess des Prozesses von Târgoviște in den Augen der Welt. Internationale Ansichten & Reaktionen (Liza Kratochwill)	45
--	----

KOMMUNISTISCHE TERROR

Begegnung mit der wahren Geschichte des Kommunismus in Rumänien. Im Gespräch mit Herrn Petru Mircirov über den 18. Juni 1951 und das Drama seiner Familie (Cristina Tudor Pop)	71
--	----

BIBLIOTHEK DER REVOLUTION

Gheorghe Jicărean, *Erinnerungen und Gedanken eines Bauern aus Vinț*,
Eubeea Verlag, Temeswar, 2014, 117 S. (Simona Mocioalcă) 100

KUNST UND KULTUR

Von „Magnanimity“ zu den „Stunden des Hobels“.
Vernissage und Buchpräsentation bei der Revolutionsgedenkstätte
(Adina Hornea Abruda) 104
4 Bücher und 3 Revolutionen am „Horizont“.
Buchseiten und Seiten der jüngsten Geschichte in Temeswar
(Adina Hornea Abruda)..... 111
Die rumänische Monumentaltapisserie in den Jahren 1970-1980
(Victor Gingiu)..... 118

DOKUMENTATION

Chronologie der Revolution. Montag, 18. Dezember 1989 123
Die Revolution vom Dezember 1989 – Braşov (Gino Rado) 132

REVOLUTIONSGEDENKSTÄTTE – AUGENBLICKSAUFNAHMEN

Pilgerfahrt zu den Denkmälern der Revolution
vom Dezember 1989 in Temeswar 135
„Minifußball-Cup Memorialul Revoluției“ – 9. Auflage, 2016..... 140
„Minifußball-Supercup Memorialul Revoluției“ – 5. Auflage, 2016 144
„Satirische Icons und weiß-schwarze Happenings“
bei der Revolutionsgedenkstätte 146
15. Ost-West-Europäisches Gedenkstätten-treffen Krzyżowa/Kreisau 153

MITARBEITER 155

Cuvânt către cititor

Una din prioritățile noastre în cadrul Centrului Național de Documentare, Cercetare și Informare Publică despre Revoluția Română din Decembrie 1989 este aceea de a ne completa baza de date. Încă sunt fapte nespuse, încă sunt mărturii necitite ori neascultate...

Credem că este de datoria noastră să aducem în fața dumneavoastră cât mai multe mărturii ale participanților atât la evenimentele din Decembrie 1989, cât și la cele premergătoare. E de datoria noastră să menținem cât mai proaspătă memoria celor contemporani cu acele evenimente, iar pe cei născuți după să îi informăm într-un mod cât mai obiectiv, cât mai clar despre acele zile importante pentru istoria țării noastre.

Referitor la numărul 19 al revistei noastre, încercăm să venim în fața dumneavoastră cu studii, articole, opinii și recenzii pe cele trei direcții deja consacrate: anul 1989-1990 în contextul marilor schimbări din Europa Centrală și de Est, perioada comunistă 1948-1989 și evenimente/activități ale instituției noastre.

Cu privire la prezența noastră online, reamintesc cele trei site-uri, respectiv www.memorialulrevolutiei.ro, www.cercetare-memorialulrevolutiei.ro și editura-memorialulrevolutiei.ro. Ne găsiți și pe Facebook, unde sunt mai multe pagini referitoare la noi, dar doar aceste două pagini: <https://www.facebook.com/Asociatia-Memorialul-Revolutiei-16-22-Decembrie-1989-dinTimisoara-439436616114022/> și <https://www.facebook.com/edituramemorialulrevolutiei/?fref=ts> sunt administrate de instituția noastră.

Gino **RADO**

Foreword

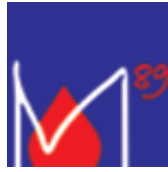
One of the core priorities of the National Centre for Documentation, Research and Public Information on the Romanian Revolution of December 1989 is to improve and widen our database. There are still many actions untold and so many accounts that have not been read or heard yet...

We believe it is our duty to bring to light more and more accounts and reports of those who actively participated in both the events of December 1989 and the previous events. It is our duty to freshen up the memory of those who were contemporary with the events and to give objective information on those important and crucial days for our history to those who were born after December 1989.

With regard to the 19th issue of our bulletin, we try to bring to your attention a wide range of studies, articles, opinions, insights and reviews focused on our dedicated topics: 1989/1990 within the context of the major changes in the Central and East Europe; the communist period (1948-1989) and the events/activities conducted by our institution.

With reference to our activity, we can be found online, on our three websites: www.memorialulrevolutiei.ro, www.cercetare-memorialulrevolutiei.ro and editura-memorialulrevolutiei.ro. Besides these websites, we are also present on Facebook where although there are several pages related to our activity, only <https://www.facebook.com/Asociatia-Memorialul-Revolutiei-16-22-Decembrie-1989-din-Timisoara-439436616114022/> and <https://www.facebook.com/edituramemorialulrevolutiei/?fref=ts> are administered by our association.

Gino **RADO**

Consecințele ingnorării de către Ceaușescu a cererilor de reforme democratice

During its last period of existence (more specifically, 1989, the year of the great changes occurred in the Central and Eastern Europe), the communist regime of Romania, represented by Nicolae Ceaușescu was subject to constant internal and international pressures to make some changes in favour of democracy and observance of the citizens' fundamental rights. 1989 meant a complicated period of time as a significant part of the international press was hostile to the authoritarian leader of Bucharest. Even the left-wing publications in the Western countries outline the neo-Stalinist attitude of Nicolae Ceaușescu. Then, as the communist states began to adhere to the democratic reforms, the mass-media there became more and more critical to the regime, directly militating for the adoption of more democratic reforms at least in the field of human rights.

In December 1989 Romania was a country upon which the international mass-media's attention was particularly focused. The echoes of these pressures managed to reach the country, particularly by means of the audiovisual media and not by means of the written press as the newspapers could not be brought into the country. The Romanians settled to less than 50 km away from the borders could intercept different TV programs broadcasted by the neighbouring countries. However, the radio stations were easier to listen to as the technical conditions were more permissive in spite of the strong jamming signals.

Given all these pressures exercised against the totalitarian regime of Romania, the condition of the Romania's representatives abroad became more delicate as they found extremely difficult to support and advocate the official points of view from Bucharest within the context of the changes occurred in their host countries. Consequently, their efforts to promote the communist ideas outside the country would be weaker and weaker.

Key words: Romania, Nicolae Ceaușescu, communism, reforms, Revolution, Bucharest, Timișoara, television.

Cuvinte-cheie: România, Nicolae Ceaușescu, comunism, reforme, Revoluție, București, Timișoara, televiziune.

Presiuni asupra regimului comunist

A doua parte a anului 1989 va fi marcată de acțiuni tot mai intense de denunțare a politicilor inumane promovate de la București și împotriva rezistenței la reforme. Activitatea presei mondiale va fi permanent alimentată de opiniile unor lideri ai lumii, mai ales în contextul unor liberalizări ale regimurilor din statele comuniste¹. În țări cu interese în România, cum se întâmpla cu Ungaria sau Moldova, asistăm la luări de poziție apăsate. Este interesant că, în octombrie 1989, Ungaria era decisă să treacă peste pericolul reprezentat de stațiile radio occidentale cu programe antiguvernamentale, cum era „Europa liberă”, dacă acestea susțineau cauza maghiarilor din România. Semnificativ este faptul că, în 9 octombrie 1989, Radio Kossuth, principalul post din Ungaria, a difuzat o masă rotundă, cu intervenții diverse. Printre protagoniști s-a numărat și Michael Shafir, cetățean român refugiat în străinătate, dar care era prezentat ca politolog de la „Europa liberă”.

La 1 mai 1989, la Budapesta au fost răspândite manifeste, de către autori necunoscuți, în care se solicita revenirea Transilvaniei la Ungaria. Într-o *Notă privind intensificarea acțiunilor ostile, naționaliste și iredentiste ale R. P. Ungare împotriva R. S. România*, redactată de Direcția informații din cadrul Marelui Stat Major al Armatei române, se poate afla că ziarul „Magyar Nemzet” („Națiunea maghiară”) considera acțiunea respectivă ca o provocare, pusă la cale de „agenți români”, cu scopul de a sublinia iredentismul din Ungaria². În realitate, nu putem ști dacă a fost, cu adevărat, o provocare ori doar o intenție de intoxicare a Budapestei, încercând să manipuleze în folos propriu o acțiune reală. Contextul este unul inflammat, dar și unul marcat de diverse activități subterane, de dezinformare și disimulare.

Dificultăți pentru diplomați

Lucrurile se complicaseră și printr-o campanie de presă tot mai puternică față de realitățile din România, pe măsură ce Bucureștiul se adâncea tot mai mult în politica sa izolaționistă. În aceste condiții, devenise extrem de dificilă culegerea de date despre situația reală din țară ori despre mișcările de protest, nu de mare amploare, existente aici³. Cu toate acestea, vor exista eforturi constante din partea reprezentanților unor canale mass-media de a reflecta corect și la timp realitatea românească. Imaginea regimului comunist

¹ Lucian-Vasile Szabo și Gino Rado, *Revoluția de la Timișoara din 1989 pe înțelesul tuturor*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2016, pp. 9-10.

² *Notă privind intensificarea acțiunilor ostile, naționaliste și iredentiste ale R. P. Ungare împotriva R. S. România* (1989), Arhivele Militare Române, Fond *Decembrie 1989*.

³ Lucian-Vasile Szabo, *Mediatizarea unor acțiuni de protest înainte de Revoluția din 1989*, în „Memorial 1989”, nr. 2 (18)/2016, pp. 11-24.

în lume se va deteriora constant înainte de decembrie 1989. Reprezentanțele diplomatice străine din București și din alte câteva orașe importante din țară au avut un rol important în culegerea și transmiterea de informații către guvernele statelor pe care le reprezentau și de unde unele dintre ele le erau oferite canalelor media. La Timișoara funcționa un consulat al Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, iar personalul de aici a fost foarte implicat în furnizarea de rapoarte despre principalele evenimente înregistrate în perioada mișcărilor de protest în favoarea libertății și democrației⁴. Mirko Atanacković era, la acea dată, consul general al Iugoslaviei la Timișoara. Despre această perioadă va relata: „Între 16 și 20 decembrie 1989, am trimis rapoarte scrise despre situația din Timișoara către oficialitățile din Belgrad, pe care le-am predat, eu și subalternii mei, pe punctul de trecere a frontierei Vatin-Moravița.”⁵ Din 20 decembrie, atunci când legăturile telefonice ale Timișoarei cu exteriorul țării erau tăiate și era prea periculos ca personalul diplomatic să se mai deplaseze la graniță, informațiile au fost transmise la Ambasada Iugoslaviei de la București, de unde au plecat mai departe către Belgrad.

Diplomații români aflați la post în străinătate vor raporta cu promptitudine toate referințele din mass-media, însă vor fi confrunțați tot mai des cu proteste în fața ambasadelor, chiar și în statele încă socialiste. Astfel, în 21 noiembrie, ambasadorul Dumitru Popa, aflat la Belgrad, raporta la minister că ziarul de largă răspândire „Politika” dăduse o știre, furnizată de corespondentul special de la Budapesta, despre închiderea frontierei dintre România și Ungaria și despre înrăutățirea relațiilor între cele două state⁶. Trebuie menționat că ziarul sârbesc „Politika”, cel mai important din spațiul iugoslav, a jucat un rol primordial cu privire la informarea cetățenilor din lumea întreagă referitor la Revoluția română din decembrie 1989, începută la Timișoara⁷. Evident, dincolo de manipulările specifice în interesul fiecărui stat, informațiile difuzate au creat un orizont de așteptare încordat cu privire la evoluția situației de la București și din țară.

Și Ion Teșu, reprezentant diplomatic al României la Varșovia, va face o informare cu privire la modul cum a relatat presa poloneză despre lucrările Congresului al XIV-lea al PCR de la București, din a doua parte a lunii

⁴ Cristina Ivanovici, *Orașe învelite în negru. Reflectarea Revoluției române în media sârbească*, în Lucian-Vasile Szabo (ed.), *Mass-media, represiune și libertate*, Editura Gutenberg Univers, Arad, 2010, pp. 129-146.

⁵ *Idem.*

⁶ Constantin Sava și Constantin Monac, *Revoluția română din decembrie 1989 retrăită prin documente și mărturii*, Editura Axioma Edit, București, 2001, p. 57.

⁷ Cristina Ivanovici, *op. cit.*

noiembrie 1989. Din „Trybuna Ludu” reținem că Ceaușescu avea preocupări ecologice, propunând încetarea zborurilor în cosmos. Alte publicații nu vor fi însă la fel de îngăduitoare. „Gazeta Wyborcza” se va referi direct la atmosfera de teroare din București, unde „străzile sunt controlate de patrute înarmate ale Armatei și Miliției”⁸. Este de menționat faptul că Polonia se afla într-o perioadă de tranziție accelerată de la regimul comunist dominant către o democrație autentică, în august 1989 fiind instaurat la putere un guvern condus de Tadeusz Mazowiecki, care nu fusese membru al partidului comunist, ci provenea din rândurile sindicatului contestatar Solidaritatea⁹.

De la Paris informațiile erau transmise de Petre Gigea, în 5 decembrie 1989, el menționând că Ungaria a realizat o lovitură informațională. Pozsgay Imre, ministru de stat și lider reformist, participase, în 4 decembrie, la o emisiune a postului de televiziune Antenne 2. Emisiunea de o oră și jumătate a fost preluată de 20 de canale TV din Europa și spațiul mediteraneean. Oficialul maghiar era îngrijorat de soarta conașionalilor săi din Transilvania, însă nu va emite opinii revizioniste. Din contră, va sublinia necesitatea deschiderii frontierelor și facilitarea liberei circulații. O lovitură dură va veni însă în 19 decembrie 1989 de la Paris, acolo unde avea loc reuniunea miniștrilor de externe ai țărilor CEE (Comunitatea Economică Europeană, viitoarea Uniune Europeană). Ambasadorul român Petre Gigea transmitea date culese din buletinul informativ al MAE francez: „Miniștrii Afacerilor Externe ai celor 12 țări au luat cunoștință, cu emoție și consternare, despre informațiile privitoare la represiunea brutală și violentă făcută de autoritățile române asupra manifestațiilor populare.”¹⁰ Trimiterea este la încercarea de înăbușire a mișcărilor de protest începute la Timișoara.

Raportări pe canale diplomatice

Un tip aparte de presiune asupra regimului comunist neostalinist din România va exista nu doar prin referirile directe, publice, făcute de oficiali din diverse state cu tradiție democratică ori din cele implicate recent în transformări profunde ale societății, ci și prin sistemul diplomatic românesc. Ambasadele României din lume au început să devină ținte ale protestatarilor, obligându-i pe ocupanții lor să raporteze la București aceste atitudini împotriva regimului. În același timp, mai timizi sau mai curajoși, mulți diplomați au raportat și despre relatările din mass-media străină privind realitățile din România. După declanșarea mișcărilor revoluționare de la Timișoara, Petre Gigea, ambasadorul de la Paris, va informa, în 19 decembrie

⁸ Constantin Sava și Constantin Monac, *op. cit.*, p. 64.

⁹ Lucian-Vasile Szabo și Gino Rado, *op. cit.*, p. 9.

¹⁰ Petre Gigea, *Informare*, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond Paris, vol. 6, 1989.

1989, că întreaga presă franceză a publicat informații și comentarii pe acest subiect: „Vă informăm că principalele ziare franceze din 19.12.1989 («Le Figaro», «Le Quotidien de Paris», «Libération», «La Croix», «L'Humanité», «Presse-Ocean») publică pe prima pagină, cu majuscule, titluri și articole ostile cu privire la așa-zisele mișcări ce ar fi avut loc în țara noastră.”¹¹ «L'Humanité», publicația comuniștilor francezi, era printre ele și era ostilă...

Ulterior, ambasadorul român va fi convocat la Ministerul Afacerilor Externe francez, unde i s-a comunicat că evenimentele „provoacă o mare emoție în Franța” și că, dacă „se confirmă că ar fi avut loc în mai multe orașe din România represiuni care au provocat victime, aceasta ar determina Franța să-și exprime dezaprobarea și condamnarea totală a acestor fapte”. Este o poziție fermă, deși exprimată în termeni diplomatici. O altă comunicare, de data aceasta de la Sofia, vorbea de o demonstrație din fața reprezentanței diplomatice, ambasadorul Vasile Pungan protestând față de autoritățile bulgare că au permis acest lucru. Răspunsul directorului bulgar este antologic, după cum îl prezintă diplomatul român: „Interlocutorul a căutat diverse scuze că nu pot să o împiedice, că asemenea demonstrații se fac și împotriva conducerii lor.”¹² O întrevvedere aproape în aceiași termeni avusese loc, în 8 decembrie, între ambasadorul român de la Belgrad și responsabili din Ministerul de Externe iugoslav. Concluzia, exprimată protocolar, fusese că împotriva presei nu pot fi luate măsuri¹³.

Pregătiri tehnice la momentul potrivit

Atunci când vorbim de comunicare și mediere în timpul Revoluției române este necesar să vedem și mijloacele de transmitere, cu alte cuvinte, să facem legătura dintre comunicare și comunicații (telecomunicații). Am văzut deja că, printre măsurile luate de autoritățile comuniste de la acea vreme, două au fost deosebite: 1) Închiderea frontierelor, pentru a împiedica deplasările fizice. Au mai putut să iasă doar cetățenii străini, dar intrarea persoanelor în țară a fost oprită; 2) Tăierea legăturilor telefonice și radio. Radioamatorii au primit interdicție de a opera, însă unii nu au respectat-o, ci, dimpotrivă, au transmis destule mesaje către colegii lor din străinătate. În ceea ce privește telefoanele, nici aici legăturile nu au fost întrerupte total, deoarece condițiile tehnice nu o permiteau. În Procesul de la Timișoara, Traian Sima, fost șef al Securității Timiș, a declarat că s-a pus această problemă, însă măsura

¹¹ Constantin Sava și Constantin Monac, *op. cit.*, pp. 158-159.

¹² Vasile Pungan, *Comunicare*, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond *Sofia*, vol. 3, 1989.

¹³ Lucian-Vasile Szabo, *Surse mediatice ale Revoluției române din 1989*, în „Memorial 1989”, nr. 1 (17)/2016, pp. 33-42.

închiderii efective a circuitelor nu era posibilă fără a distruge centrala telefonică. Atunci: „Generalul Macri l-a chemat pe șeful Serviciului și i-a spus să reducă numărul convorbirilor, deci numai să se reducă numărul convorbirilor mai mult, internaționale, având în vedere starea de necesitate, dar nu să se întrerupă.”¹⁴ Funcționau circuitele instituțiilor oficiale, precum cele din rețeaua căilor ferate. Antonia Rados îl citează pe un anume Gerald Beckman, care susținea, în seara zilei de 19 decembrie 1989, într-o convorbire cu televiziunea publică austriacă (ORF), că vorbește pe un circuit telefonic al Securității¹⁵. De asemenea, exista posibilitatea ca locuitorii țării să fie apelați de afară, acestea fiind situațiile de genul celei descrise de dizidentul român William Totok¹⁶, stabilit în Germania.

Printre alte elemente tehnice de luat în seamă sunt pregătirile efectuate la Timișoara pentru punerea în funcțiune a două sisteme de amplificare. O stație a fost amplasată în clădirea Teatrului Național și a Operei Române, deserving balconul acestor instituții. Locul era unul tradițional pentru întrunirile publice din oraș, de aici vorbind, de câteva ori, și liderul comunist Nicolae Ceaușescu. Un al doilea sistem de amplificare a fost montat și pus în funcțiune la fostul Comitet Județean de Partid (PCR, evident). Ambele stații au fost apoi capturate de revoluționari, spre a comunica cu mulțimile aflate în stradă. Este de menționat că, în Piața Victoriei (atunci Piața Operei), instalația a fost preluată din primele momente, în 20 decembrie 1989, de liderii Revoluției urcați în balconul istoric. La Județeană de Partid, amplificarea a fost utilizată de liderii comuniști ai represiunii aflați acolo, pentru ca, ulterior, să fie acaparată de revoluționari, procesul fiind gradat. Aceste demersuri tehnice au născut unele semne de întrebare, în contextul în care este evident că, în lipsa acestor echipamente, comunicarea liderilor protestatarilor cu masele aflate în stradă ar fi fost mult mai dificilă și ar fi facilitat măsurile de anihilare a lor.

După cum precizează Mihai Haidău, lucrător la compania de telefoane, devenit, chiar din primele zile ale Revoluției, membru al Frontului Democratic din Timișoara, au fost pregătite, de fapt, trei astfel de instalații de sonorizare, cele două amintite și una de rezervă, montată pe un microbuz

¹⁴ Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara. Audierea celor 21 de securiști și milițieni inculpați (2-15 martie 1990)*, vol. I, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989 și Fundația Academia Civică, Timișoara-București, 2004, p. 265.

¹⁵ Antonia Rados, *Complotul Securității. Revoluția trădată din România*, Editura Saeculum I.O., București, 1999, p. 54.

¹⁶ William Totok, *O precizare necesară*, în „Revista 22”, nr. 51/29 decembrie 1993; Lucian-Vasile Szabo, *Mediatizarea unor acțiuni de protest înainte de revoluția din 1989*, în „Memorial 1989”, nr. 2 (18)/2016, pp. 11-24.

utilitar, pentru a fi transportată rapid la stadion. Scopul acestor aranjamente este precizat de sursa menționată: „La aflarea faptului că marile întreprinderi vor ieși inevitabil să demonstreze, de la Consiliul Județean de Partid s-a trasat sarcina de a pregăti mai multe stații de amplificare, deoarece nu se știa unde se vor opri coloanele și ce au de gând.”¹⁷ Filip Teodorescu, fost locțiitor al șefului Direcției Contraspionaj din Departamentul Securității Statului, va declara că instalarea s-a făcut de către serviciul specializat al Securității¹⁸. Stațiile nu au funcționat foarte bine, iar când cea de la Operă s-a blocat, a fost adusă alta, de către o persoană particulară. Mihai Haidău va mai relata și faptul că i-a instruit pe cei din comitetul revoluționar cum să folosească echipamentul de amplificare fără să mai existe incidente. În 21 decembrie 1989, va exista un ordin de la autoritățile comuniste de recuperare a stației de amplificare de la Operă, ceea ce nu s-a realizat. Nici nu avea cum să se desfășoare o astfel de operațiune, deoarece în piață se aflau peste o sută de mii de protestatari.

Comunicarea prin bilețele

Revoluționarii, în frunte cu Lorin Fortuna, au pătruns în clădirea care adăpostește Opera Română și Teatrul Național din Timișoara miercuri, 20 decembrie 1989, imediat după ora 13, deci cu două zile înainte ca Nicolae Ceaușescu să abandoneze puterea la București și să fugă la bordul unui elicopter. Comitetul revoluționar s-a instalat în foaierea acestei instituții de cultură, iar din balcon liderii Revoluției s-au adresat mulțimii prezente în Piața numită atunci a Operei, iar acum Piața Victoriei. În balcon se afla o stație de amplificare, pusă acolo cu câteva ore înainte, deoarece de aici urmau să se adreseze timișorenilor liderii de partid și de stat ai regimului comunist. Nu s-a mai întâmplat așa, delegația condusă de premierul de atunci, Constantin Dăscălescu, rămânând la Comitetul Județean de Partid. Liderii Revoluției s-au putut adresa mulțimii adunate în piață prin intermediul stației de amplificare. De jos au venit însă mii de mesaje, iar în tumultul de acolo cea mai uzitată tehnică de comunicare a fost prin bilețele.

Au fost scrise pe toate tipurile de hârtie, de la caietele de școală cu pătrățele sau dictando la hârtii colorate sau coli ministeriale. S-au folosit pixuri, creioane, stilouri și carioca, de toate culorile, de la albastrul comun la negru, verde sau roșu. Unele bilețele au fost simple, altele au cunoscut forme elaborate, fiind ornate cu desene. Unele au fost foarte aproape de norma literară, altele au fost scrise cu o gramatică aproximativă. Conținutul lor nu a

¹⁷ Mihai Haidău, *Telecomunicații, conexiuni, secvențe*, în *O enigmă care împlinește șapte ani. Timișoara, 1989-1996*, Fundația Academia Civică, București, 1997, pp. 158-161.

¹⁸ Miodrag Milin (ed.), *op. cit.*, p. 291.

fost doar informațional, deși aceste note scrise au dominat. Pe multe altele au fost scrise poezii, rugăciuni, rânduri de mulțumire, specifice atmosferei pline de speranță, dar și de teamă. Multe dintre bilețele au fost păstrate de profesorul universitar Ivan Evseev, de la Universitatea de Vest din Timișoara. Cu câțiva ani înainte de moarte, profesorul Evseev i-a înmânat sacoșa cu aceste valoroase instrumente de comunicare în timpul Revoluției jurnalistei și profesoarei Mariana Cernicova, unele fiind valorificate într-o carte¹⁹.

Una dintre note se distinge prin eleganța scrisului, prin corectitudine și prin mulțimea informațiilor transmise către liderii Revoluției din balcon. Este un veritabil raport, conținând și recomandări pentru cum trebuia acționat. La punctul 5 din nota respectivă se vorbește despre victime: „Astăzi, 22 XII 1989, în jurul orei 5, Radio «Europa Liberă» a anunțat că a primit o informare din partea unei persoane care transmitea de pe un aeroport din România și care menționa numărul victimelor de la Timișoara: 4600 de morți, 1730 de răniți, 6500 de condamnați la moarte. S-a menționat că știrea nu este confirmată, iar persoana care a transmis-o nu și-a declinat identitatea, dar că provine de la o secretară care a participat la o ședință a CC al PCR.”²⁰ După cum se observă, autorul raportului s-a simțit dator, ca simplu cetățean, să facă precizările necesare privind autenticitatea informației și sursei, având deci un comportament de comunicator profesionist.

Lupta cu teroriștii. De la microfon

Și la București se va derula o acțiune de amplasare și punere în funcțiune a unui sistem de amplificare. Aceste mijloace tehnice erau puse la dispoziția liderilor comuniști. Antonia Rados va consemna o acțiune a generalului Vlad, șeful Securității, care, în dimineața de 22 decembrie 1989, „îl însărcină pe colonelul Florian Lăzărescu, șeful secției tehnice a Direcției a 5-a, să instaleze de urgență o stație de difuzare cu megafoane puternice în Piața Palatului”²¹. Stația de amplificare nu a mai fost utilizată de Ceaușescu, acesta fiind forțat să se îmbarce într-un elicopter și să părăsească în grabă sediul Comitetului Central al PCR. Echipamentele vor fi utilizate abia spre seară, de noii lideri ai țării, care se vor adresa mulțimii adunate în Piața Palatului din București, devenită punctul central al Revoluției române. Stația de amplificare va juca un rol major inclusiv în lupta cu așa-ziii teroriști. Se va deschide focul, iar de la microfonul din balcon vor fi adresate apeluri către mulțime să se adăpostească, militarilor (deveniți acum apărători ai Revoluției)

¹⁹ Mariana Cernicova, *Noi suntem poporul*, Editura InterGraf, Reșița, 2004.

²⁰ *Idem*, p. 113.

²¹ Antonia Rados, *Complotul Securității. Revoluția trădată din România*, Editura Saeculum I.O., București, 1999, p. 76.

li se vor indica țintele, iar către elementele ostile (presupușii teroriști) se vor face apeluri să nu mai tragă în populație.

Un alt aspect interesant este tot din 22 decembrie 1989, din București, unde carele de reportaj ale Televiziunii Române au intrat foarte repede în funcțiune, punându-se în slujba Revoluției, devenind, de fapt, avanposturi ale comandamentului reunit în clădirea Televiziunii spre a umple golul de putere lăsat de fuga lui Nicolae Ceaușescu. Este important să reținem că în acea perioadă nu existau camerele video și echipamentele fiabile din prezent. Pe atunci, un car de reportaj TV însemna un autocamion care avea în duba din spate tehnica necesară pentru transmisiuni. Camioanele erau vechi, porneau greu și aveau nevoie de surse puternice de energie. Dura mult până echipamentele cu lămpi (tuburi catodice) se încălzeau. Camerele de filmat erau greoaie, fiind greu de mânuit, reglarea lor luând timp prețios. Era nevoie de lumini și de alte echipamente ajutătoare, precum și de oameni pricepuți. S-au găsit repede în 22 decembrie 1989. Ca și la Timișoara, unele pregătiri s-au făcut și ca urmare a unor sarcini primite de la fosta conducere de partid și de stat.

Despre cum au decurs lucrurile povestește Viorel Neagoe, șeful carului 3 din TVR, în decembrie 1989. El făcea transmisiunile importante, deoarece carul era color. A filmat mitingul de la prânz, din 21 decembrie, astfel că a văzut tot ce s-a întâmplat. În 22 decembrie era în curtea televiziunii când au venit revoluționarii. A intervenit rapid cu echipamente de pe carul 5, aflat în apropiere, punând la dispoziție o stație de sonorizare, microfoane și o cameră de filmat. Mai târziu, va pleca cu propriul car de filmat în Piața Palatului, căci acolo era centrul evenimentelor. Detaliile tehnice sunt importante în acest context. Instalația de sonorizare era încă acolo, fiind cea montată cu o zi înainte, la mitingul convocat de Ceaușescu. S-a trecut la treabă: „Am montat două camere pe car, una pe anexă. Radioreleele erau instalate din 21 decembrie. Nu am avut circuite telefonice și singura comunicație cu studioul era prin stațiile de emisie-recepție, care «băteau» până în turn.”²²

Nu lipseau doar telefoanele, ci și sursele de lumină, astfel că, după ora 17, au venit de la Armată camioane dotate cu proiectoare puternice. După ora 18, când se va trage puternic în piață, iar cameramanii se vor ascunde, vor apărea operatori improvizați din rândul revoluționarilor. Vor învăța câteva reguli de bază din mers, așa că transmisia va continua. Carul 3, despre care este vorba aici, era unul mai nou, fiind și color, deci avea parametri tehnici

²² Viorel Neagoe, *Momente ale adevărului*, în Mihai Tatulici (coord.), *Revoluția Română în direct*, Televiziunea Română, București, 1990, pp. 245-248.

superiori. Remarcăm însă capacitatea persoanelor care îl deserveau de a improviza și a filma și reda evenimentele revoluționare în direct. Viorel Neagoe va mai preciza că, ulterior, în 24 decembrie, a pus carul la loc sigur, urmând ca acesta să devină principalul centru TV în cazul în care Televiziunea Română (singura din țară, la acea dată) ar fi fost ocupată de oamenii fostului regim ori ar fi fost scoasă din funcțiune.

Avalanșa victimelor

Cu toate că în România au existat mișcări de protest (mai puțin de masă, ci mai degrabă individuale), unele solicitări interne și internaționale, din partea unor lideri politici și în contextul schimbărilor de amploare declanșate în țările din lagărul socialist, presiuni exercitate prin intermediul presei internaționale, Nicolae Ceaușescu nu a înțeles să facă schimbările cerute în favoarea democrației și a drepturilor omului. Din contră, el a organizat o amplă acțiune de represiune, care a făcut ca Revoluția română din 1989 să fie una sângeroasă, cu mulți morți și răniți. A existat o piramidă a represiunii mișcărilor de protest, susținută de cadre ale Ministerului Apărării Naționale, ale Ministerului de Interne, din Securitate, precum și din administrația de stat centrală și locală²³.

În ceea ce privește numărul de victime de la Timișoara, trebuie precizat că, după cercetări intense, mai sunt unele neclarități. Profesorul Traian Crișan, directorul Institutului de Medicină Legală din Timișoara în acea perioadă, deci persoana cea mai în măsură să știe care este situația, la audierea în instanță va declara: „S-au întocmit 94 de rapoarte medico-legale la totalul numărului de cazuri care au trecut prin morga noastră.”²⁴ El făcea referire inclusiv la morții de după 22 decembrie 1989. Date apropiate vor reține și procurorii în rechizitoriul din 29 martie 1990, prin care erau trimiși în judecată Ion Coman, Ilie Matei, Cornel Pacoste și Radu Bălan: „Din datele cercetărilor penale rezultă că, până la data întocmirii rechizitoriului, în municipiul Timișoara și județul Timiș au fost înregistrate 95 de persoane ucise și peste 300 rănite și maltratate.”²⁵ După cum se vede, documentul extinde acoperirea la întregul județ.

În sentința dată în Procesul de la Timișoara, instanța va reține în sarcina celor 25 de inculpați, așa cum este și firesc, doar cele 325 de victime (din care 72 de decedați) din perioada 16-22 decembrie 1989, ora 13. Se va

²³ Lucian-Vasile Szabo, *Revoluția din 1989 în spitalele timișorene*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2014, pp. 7-30.

²⁴ Mărturia lui se găsește în Miodrag Milin și Traian Orban (ed.), *Procesul de la Timișoara (14 martie-12 mai 1990)*, vol. III, Editura Mirton, Timișoara, 2005, p. 1042.

²⁵ *Idem*, p. 1306.

face însă o analiză a rănilor, rezultând că din cele 72 de persoane decedate, 60 prezentau un singur orificiu de intrare a glonțului, șapte aveau mai multe orificii, o persoană era strivită de un car de luptă, iar pentru patru cadavre nu s-au putut face determinări, deoarece au dispărut înainte de a fi examinate. În ceea ce privește amplasarea rănilor pe corpul celor morți, a rezultat că 19 au fost lovite în cap, șase în gât, 29 în torace, 13 în abdomen, o persoană a fost împușcată în zona mâinilor, iar celelalte nouă (omțând victima strivită de TAB) au fost rănite la picioare. Această dispunere indică foarte clar faptul că s-a tras în plin, în zone vitale, și nu doar la picioare. Judecătorii vor reține și faptul că numărul redus de orificii de intrare arată că s-a tras, mai degrabă, foc cu foc, deci nu în rafale, ceea ce „este rezultatul țintirii selective a unor persoane și executării de focuri de armă singulare asupra lor”²⁶.

Morți și răniți pe... ministere

Sergiu Nicolaescu, fost președinte al Comisiei Senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989, arată că, în perioada 16-20 decembrie 1989, au fost la Timișoara 324 de victime, din care 71 de morți și 253 de răniți. Cele mai multe victime, adică 287 (63 de morți și 224 de răniți), au fost făcute în 17 decembrie, cea mai sângeroasă zi a represiunii²⁷.

Marius Mioc, un analist atent al evenimentelor întâmplăte în timpul Revoluției de la Timișoara²⁸, va prezenta și el date despre morți și răniți, mergând mai departe și identificându-i pe cei care au tras, în funcție de ministerul de care au aparținut. Sinteza dată de el, după câțiva ani de cercetări în arhivele unor asociații de revoluționari și parcurgând multe documente oficiale sau declarații, se prezintă astfel: „Decedați: 1104, din care 543 la București și 561 în restul țării. Înainte de 22 decembrie 1989 au fost 162 de decedați, din care 73 la Timișoara, 48 la București și 41 în restul țării. După 22 decembrie au fost 942 de decedați, din care 495 la București. Răniți: 3352, din care 1879 la București. Înainte de 22 decembrie au fost 1107 răniți, din care 604 la București. După 22 decembrie au fost 2245 de răniți, din care 1275

²⁶ Traian Orban și Gino Rado (ed.), *Procesul de la Timișoara*, volumul IX, Asociația Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989, Timișoara, 2010, pp. 241-242.

²⁷ Sergiu Nicolaescu, *Cartea revoluției române. Decembrie '89*, Editura Ion Cristoiu, București, 2000, p. 101.

²⁸ A fost arestat de forțele de represiune în apropierea Gării de Nord din Timișoara la miezul nopții de 16 spre 17 decembrie 1989. A scăpat din custodia celor care l-au reținut ilegal abia în 22 decembrie, după fuga lui Nicolae Ceaușescu din sediul Comitetului Central. Marius Mioc a reușit să forțeze ușa dubei de Miliție cu care grupul său era transportat și să sară din mers. În cele șase zile de detenție a fost ținut în arestul Inspectoratului Timiș al Ministerului de Interne și în Penitenciarul Timișoara. A fost bătut crunt de mai multe ori, înjurat și pus în situații umilitoare.

la București. MApN²⁹ a avut 260 de morți și 545 de răniți. MI³⁰ a avut 65 de morți și 73 de răniți. 333 de morți și 648 de răniți sunt ca urmare a acțiunilor personalului subordonat MApN. 63 de morți și 46 de răniți sunt ca urmare a acțiunilor personalului subordonat MI.”³¹ În ceea ce privește victimele înregistrate în Timișoara după fuga lui Ceaușescu din București, este posibil ca unele dintre acestea să fi rezultat și ca urmare a tirurilor trase de civili. În seara de 22 decembrie, după cum a declarat în instanță Alexandru Koos, 58 de persoane civile, care făceau parte din garda constituită cu ocazia evenimentelor revoluționare coordonate din Balconul Operei, au primit pistoale-mitralieră de la Garnizoană³².

După cum se observă, Armata a făcut mult mai multe victime decât forțele Ministerului de Interne, deși în cadrul acestuia din urmă funcționau, de câteva zile, și trupele de Grăniceri (acestea aveau efective importante în Timișoara, deoarece era un centru de pregătire pentru frontiera de vest. Aceste efective au și fost scoase în stradă pentru a reprimă mișcările de protest încă din noaptea de 16 spre 17 decembrie). La o simplă privire, se poate observa că Armata a făcut victime printre civili, printre lucrătorii de la Ministerul de Interne, dar, în multe cazuri, a făcut ravagii inclusiv printre militarii din propriile structuri! În cea mai mare parte au fost răni grave, care au cauzat decese, însă dintre răniți nu toți au ajuns la spital, cei cu plăgi mai puțin severe preferând să le trateze acasă, de teamă că în unitățile sanitare vor fi identificați și supuși la represalii. De altfel, această frică de forțele de ordine i-a determinat pe câțiva răniți, unii în stare gravă, să fugă din unitățile sanitare, după ce primiseră primele îngrijiri de specialitate³³.

Anneli Ute Gabanyi va vorbi, când va analiza cifrele de mai sus, de recursul la violență care a avut loc mai ales după ce președintele Ceaușescu a abandonat Comitetul Central al PCR, pierzând puterea. Va adăuga că, din cei 1104 morți și 3352 de răniți înregistrați în toată țara, cele mai multe victime vor fi după acest episod al fugii dictatorului, într-o încercare de consolidare a noii puteri prin descurajarea unei posibile opoziții ce se putea constitui la adresa ei, dar și a unor grupuri care ar fi putut revendica puterea pentru ele. În aceste condiții, „diversiunea autorilor loviturii de stat făcuse mai multe

²⁹ Ministerul Apărării Naționale.

³⁰ Ministerul de Interne.

³¹ Marius Mioc, *Revoluția din Timișoara așa cum a fost*, Editura Brumar, Timișoara, 1997, p. 6.

³² Declarație reprodusă în Miodrag Milin (ed.), *Procesul de la Timișoara (24 septembrie-29 octombrie 1990)*, vol. V, Editura Mirton, Timișoara, 2007, p. 2897.

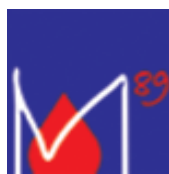
³³ Lucian-Vasile Szabo, *op. cit.*, p. 33.

victime decât măsurile de represiune ale vechiului regim”³⁴. Teza confiscării Revoluției timișorene de către grupul lui Ion Iliescu de la București este formulată nuanțat și de Dennis Deletant: „Trenul Revoluției a pornit din Timișoara și, când a ajuns la București, alții, care se aflau în gară, s-au urcat repede în tren și l-au deturnat.”³⁵ În acest mod, Revoluția română, începută la Timișoara în 16 decembrie 1989, rămâne un fenomen complex, cu multe necunoscute, enigme neelucidate nici după aproape trei decenii de la evenimente. Elucidarea misterelor Revoluției din 1989 este cu atât mai improbabilă odată cu trecerea anilor, mai ales că instituțiile abilitate ale statului român nu mai depun decât eforturi firave pentru aflarea adevărului și, eventual, pedepsirea celor vinovați de numărul mare de morți și răniți.

Lucian-Vasile **SZABO**

³⁴ Anneli Ute Gabanyi, *Revoluția română – o revoluție neterminată?* în *Întrebări cu și fără răspuns: Decembrie 1989*, Memorialul Revoluției, 2001, pp. 34-41.

³⁵ Dennis Deletant, *Fragmente ale unui adevăr: televiziunea BCC și Revoluția română*, în *Întrebări cu și fără răspuns: Decembrie 1989*, Memorialul Revoluției, 2001, pp. 42-51.

MEDALION

Gabriela Monica Takó, un alt copil sacrificat de comunism

This article brings forward another victim of the Romanian Revolution of Timișoara, a 10-year-old girl who was shot in the Republicii Boulevard.

Gabriela Monica Takó was shot on December 17th 1989 and died two days later in the “Children’s Hospital” where she had been taken, in spite of the two surgical interventions conducted to save her life. As soon after her death the girl’s body was then taken to the morgue of the County Hospital, her parents managed to recover it several days later.

The Takó’s underwent a real tragedy and this is not caused only by the loss of a child in Revolution. When Gabi, as her parents used to call her, was shot, her mother and her older sister were also touched by the deadly bullets.

Unfortunately, the name of her killer remained unknown and therefore nobody was tried or convicted for this cruel murder.

Key words: Revolution, Gabriela Monica Takó, communism, repression, dead, pain.

Cuvinte-cheie: Revoluție, Gabriela Monica Takó, comunism, represiune, morți, suferință.

În 1989, în 17 decembrie, Gabriela Monica Takó a fost străpunsă de gloanțele forțelor de represiune, îndemnate de Nicolae Ceaușescu să pună capăt manifestațiilor de stradă. Acest copil minunat, de doar 10 ani, a fost împușcat pe Bulevardul Republicii, în fața mamei sale și a surorii mai mari. La acel moment, Gabriela era elevă la Școala Generală Nr. 7 din Timișoara. Dintr-un document oficial, respectiv foaia matricolă, reiese că fetița avea rezultate extraordinare la școală, fiind un elev model.

Dar pentru regimul comunist vârsta nu a fost un impediment pentru a săvârși crime, astfel că fetița a căzut victimă terorii instituite de forțele de represiune prezente pe străzile din Timișoara pentru a înăbuși Revoluția.

Gabriela a fost doar un alt copil nevinovat, care a ajuns, din întâmplare, într-un loc unde i-a fost luată viața, familia ei trăind durerea pierderii fiicei, durere ce nu poate fi ștearsă nici măcar de trecerea anilor. Și mai dureros este că adevăratul criminal nici măcar nu a fost identificat pentru a fi judecat și condamnat pentru fapta săvârșită.

Un chip angelic ucis fără vină

Gabriela Monica Takó s-a născut în 13 iunie 1979 și a fost împușcată deci în 17 decembrie 1989, o zi neagră pentru Timișoara, deoarece atunci s-au înregistrat primii morți. Fetița a mai supraviețuit doar două zile după ce a fost împușcată. În actele medicale preluate din arhiva Memorialului Revoluției se menționează că Gabriela a fost internată la Spitalul de Copii cu diagnosticul „plagă împușcată în coapsa dreaptă”.

Din actele medicale reiese că trupul micuței a suferit o incizie chirurgicală la nivelul coapsei drepte. Moartea fetiței a fost violentă, s-a datorat șocului hemoragic consecutiv unei plăgi împușcate în coapsa dreaptă, conform raportului medico-legal din 19 decembrie 1989, întocmit de medicul principal legist Ciobanu Viorel de la Laboratorul Exterior Timișoara din cadrul Institutului de Medicină Legală „Prof. Dr. Mina Minovici”. Examenul extern a fost făcut la morga Spitalului Județean Timișoara.

Cu privire la modul în care a fost împușcată micuța este relevantă declarația mamei, Titina Takó, din 22 mai 1990, care a precizat: „În data de 17.XII.1989 ne aflam pe Bulevardul Republicii, în colț la Mobilă, și nici 5 minute nu am stat și un cordon de militari ne-au secerat cu gloanțe, unde fetița mea, Takó Gabriela, a fost rănită în artera principală în picior și după două operații, în urma unei infecții în perfuzie, fetița a decedat în fața surioarei ei, Doboșan Danca, care fiind și ea rănită în omoplatul drept și eu, Takó Titina, în coapsa piciorului drept.” Tot mama fetiței a declarat că totul s-a petrecut în apropierea Hotelului „Banatul”.

Sora Gabrielei, Danca Doboșan, rănită și ea, avea 16 ani și era elevă la Liceul Industrial Nr. 3 din Timișoara. Aceasta a declarat în 19 ianuarie 1990: „Duminică, 17 decembrie 1989, în jurul orelor 18.00-19.00, pe B-dul. Republicii din Timișoara, în imediata apropiere a Pieței Operei, unde populația manifesta împotriva regimului Ceaușescu, fiind și eu împreună cu aceștia. Eram împreună cu mama, tata și sora mea. Mergând pe B-dul. Republicii înspre Piața Operei,

când am ajuns la magazinul la mobilă, am văzut un cordon de militari care blocau drumul spre piață. În jurul nostru era plin de lume. La un moment dat, dinspre cordonul de militari s-a tras asupra noastră. Oamenii erau pașnici, mulți dintre ei erau simpli trecători. Eram surprinși de faptul că țiganii furau din magazinul de articole sportive de lângă «Cina», care fusese spart. Când s-a tras asupra noastră, eu am fost rănită în umărul drept, mama a fost rănită în coapsa dreaptă, iar sora mea a fost rănită în piciorul drept, tata a dus-o repede la Spitalul de Copii, dar marți, după două zile, a murit.”¹

Mama fetiței a mai precizat, într-o declarație din 10 ianuarie 1990, despre fetița ucisă: „Soțul meu a dus fetița la Spitalul de Copii, iar eu și fiica mea, Doboșan Danca, am fost transportate la Spitalul Județean.”²

Tatăl fetiței, Iosif, a declarat, la rândul său: „În seara zilei de 17 decembrie 1989 veneam cu mașina dinspre gară pe Bulevardul Republicii. Ajungând în dreptul magazinului de mobilă, am fost semnalizați să ne oprim și să intrăm la parcare din partea stângă, înspre Consiliul Sindicatelor. După parcare ne-am dat jos și ne-am îndreptat pe Bulevardul Republicii înspre Operă, pe trotuarul din stânga. Am ajuns la capătul magazinului de mobilă, unde ne-am oprit, căci în față era un cordon de militari. Am stat pe loc vreo 10 minute, după care, fără nicio somație, s-a deschis foc în lumea care era adunată dincolo de intersecție. (...) Am luat în brațe fetița de 10 ani, Gabriela, și am fugit cu ea înspre

Spitalul de Copii. Am intrat în spital la secția de chirurgie, unde i s-a dat primul ajutor și a fost băgată direct la sala de operație. (...) Operația fetiței mai mici a durat circa 2 ore. După ce a fost dusă într-un salon la reanimare, am plecat și eu.”³

Într-o altă declarație, tatăl fetiței a mai făcut precizarea că aceasta a fost împușcată în „artera principală, la picior, a pierdut tot sângele”.

Mama a completat, afirmând că „PUTEA FI SALVATĂ”.

¹ Dumitru Tomoni, *Pionieri și uteciști împotriva lui Ceaușescu. Decembrie '89 în Timișoara*, Editura Memorialul Revoluției, Timișoara, 2015, p. 82.

² *Op. cit.*, p. 80.

³ *Op. cit.*, p. 79.

Părinții fetei au declarat că nu știau, când au oprit mașina, ce se întâmplă în oraș, au văzut cordonul de militari, dar nu se așteptau să-i împuște, mai ales că nu a existat vreo somație. Pierderea fetei a fost traumatizantă pentru familie și i-a impresionat pe cei care au cunoscut-o sau au fost la curent cu această dramă. După 27 de ani de la Revoluție, m-a impresionat și pe mine, este o tragedie să mori fără să înțelegi pentru ce mori, să fii nevinovat, să cazi victimă unui regim de teroare.

Părinții fetei împușcate nu știau, practic, ce se întâmplă în oraș, au procedat ca mulți alți timișoreni, dorind să știe ce se întâmplă. Veneau de la Sânmihaiul Român și se îndreptau, de fapt, spre locuința personală din Calea Lipovei, dar au oprit în apropiere de zona centrală pentru a vedea ce se petrece. Tatăl fetițelor a rămas în urmă pentru a închide ușa mașinii, mama și cele două fete s-au îndreptat spre Piața Operei, pe Bulevardul Republicii. Au mers circa 10 metri și au văzut un cordon de militari, despre care mama fetițelor a precizat, în interviul acordat domnului Traian Orban, că nu erau soldați în termen, ci „bărbați bătrâni”. Femeia își ținea la braț fetele, nu se aștepta să se tragă, nimeni nu a schițat că asta urmează să se întâmple. Erau o mulțime de oameni pe bulevard, dar nimeni nu făcea scandal, era „liniște”, după cum subliniază mama fetițelor. Oamenii doar se uitau, nu erau violenți sau agresivi față de forțele de ordine.

Într-un interviu mai recent, mama Gabrielei a declarat: „Nu au tras în sus, au tras direct în noi”, tatăl completând că trăgeau „rafale”, fără să se gândească la consecințe. Tatăl își mai amintea că a fugit cu fetița în brațe spre Spitalul de Copii; ajuns acolo, personalul care l-a întâmpinat i-a spus că „fata asta este moartă”. Fetița nu murise, a fost dusă direct în sala de operații, după operație micuța și-a revenit, părinții au vorbit cu ea. Chiar și sora fetei, Danca, care, la rândul ei, fusese împușcată, s-a întors de la Spitalul Județean, unde primise îngrijiri medicale, și a apucat să vorbească cu fetița, ce avea să moară în ziua de 19 decembrie.

Părinții Gabrielei își amintesc că au văzut în spital mai multe persoane împușcate, mama fetei, fiind transportată la Spitalul Județean, a văzut chiar tineri uciși prin împușcare.

După moartea Gabrielei părinții au întâmpinat dificultăți în ridicarea cadavrului de la Spitalul de Copii; nu se găseau morții, nu te lăsau să pătrunzi în spital, nimeni nu mai spunea nimic. Cadavrul fetei fusese transportat la Spitalul Județean, „noi nu știam, așteptam la Spitalul de Copii”, a afirmat tatăl referitor la încercarea disperată de a recupera trupul fetei. Un cunoscut, un coleg de-al tatălui, căruia îi fusese împușcat băiatul în balconul locuinței, în apropiere de Catedrala Ortodoxă, văzuse cadavrul fetei. De fapt, și-a dat seama despre cine este vorba după eticheta de leucoplast de pe mâna fetei. Acesta le-a telefonat

imediat părinților micuței și le-a spus că trupul fetei este la morga Spitalului Județean. Toate acestea s-au petrecut după 22 decembrie, când se puteau elibera certificatele de deces. Nu mai erau așa de multe cadavre la Spitalul Județean, după cum a afirmat tatăl fetei: „Trupul fetei era pus jos, pe ciment, mai era cineva acolo, nu mai rețin cine.”

După Revoluție familia fetei a plecat în Italia, părinții au muncit acolo, iar sora și-a continuat studiile. În anul 2007, când i-au dat un interviu domnului Orban, încă nu se întorseseră acasă, deși le era dor, după cum reieșea din interviu, de țară și mai ales de Timișoara.

În 1989 regimul comunist a dovedit că se poate muri ușor, din nimic, fără vină. Orice persoană prezentă pe stradă, care lupta împotriva lui Ceaușescu și a PCR, putea deveni victimă a represiunii. Au fost uciși oameni nevinovați. Forțele de represiune erau puse să intimideze mulțimea, chiar cu vărsare de sânge, erau hotărâte să facă victime. Așa au apărut primele victime, nimic nu mai conta, Revoluția trebuia oprită cu orice preț, chiar și cu cel al uciderii unor copii, a căror viață însemna, la acel moment, joc și descoperire, veselie și trăire plină, nu luptă împotriva dictaturii. S-a încercat intimidarea poporului, care a luptat pentru prăbușirea regimului comunist, sacrificându-se pentru libertate. Într-o țară normală nu se moare pentru libertate, care este un drept cetățenesc. Pentru români însă libertatea a fost un ideal, concretizat cu prețul multor vieți curmate în Decembrie 1989, odată cu libertatea deschizându-se și drumul spre democrație.

S-au scurs mulți ani de la Revoluție, dar pentru victimele represiunii comuniste durerea s-a menținut, deoarece pierderea unor persoane dragi face imposibilă uitarea evenimentelor.

Revoluția Română din Decembrie 1989 ne demonstrează, încă o dată, că nu trebuie acceptată nicio formă de violență și că acțiunile represive îndreptate împotriva propriului popor trebuie să fie pedepsite în mod exemplar. Eroii Revoluției reprezintă sacrificiul poporului român pentru obținerea libertății, sacrificiu care ne obligă moral să le păstrăm memoria vie și să promovăm idealurile Revoluției. Libertatea, un drept fundamental, trebuie păstrată cu sfințenie. A fost atât de dorită de popor, că ar fi păcat să se piardă și, în același timp, ar fi „păcat de sângele vărsat”. La Revoluție au fost scandate mai multe lozinci, cele mai multe au vizat acest vis, de a trăi „într-o țară liberă”, cum ar fi: „Luptăm, murim, dar liberi vrem să fim!”, „Trăim, murim, dar liberi vrem să fim!”, „Murim, murim și liberi o să fim!”, „Vom muri și vom fi liberi!”, „Vrem libertate!”, „De Crăciun ne-am luat rația de libertate!”, „Suntem gata să murim!”, „În sfârșit, liberi!”.

Cristina **TUDOR POP**

OPINII ȘI ATITUDINI

Douăzeci de ani fără comunism

In spite of the fact that that have been brought out as a short text, the memories of Mr. Gheorghe Jicărean reached my heart because I was simply impressed by the ability to concentrate and the accuracy with which the author managed to artistically highlight important events from his past, in compliance not only with the politics of those times, but also with his so personal style, enriched by artistic images and suggestive rhymes.

Twenty years without communism represents, in fact, the life the author lived up to the installation of Petru Groza cabinet.

Key words: King Mihai, GAC, PCR, Petru Groza, nationalization, communism.

Cuvinte-cheie: Regele Mihai, GAC, PCR, Petru Groza, naționalizare, comunism.

Chiar dacă este vorba despre un text scurt, amintirile domnului Gheorghe Jicărean mi-au ajuns la inimă, deoarece m-a impresionat puterea de concentrare și precizia cu care a creionat artistic nu numai evenimente importante din trecutul său, în concordanță cu politica vremii, cât și stilul său atât de personal, împodobit cu imagini artistice și versuri sugestive.

Douăzeci de ani fără comunism reprezintă, de fapt, anii de viață pe care i-a trăit autorul până la instaurarea guvernului Petru Groza.

Dacă în perioada regalității țăranul era mândru de pământul pe care îl lucra cu sârguință, fapt ce reiese din folosirea verbului „a fi” la timpul prezent, în timpul regimului comunist situația se schimbă, țăranul nu mai are nimic, decât regretul și nostalgia că odată „avea” și boi, „avea” și car.

În câteva rânduri ni se descrie trecerea de la un regim politic la altul, în timpul regalității sentimentul apartenenței la o țară mare este unul profund emoțional, dar, odată cu venirea comunismului, a naționalizării, a cedării anumitor teritorii din țara noastră, omul își pierde, treptat, acest sentiment de mândrie și se întreabă, cu o vădită tristețe: *mai are țăranul țară?*

„Poate e un accident, poate e un noroc sau poate, cu ajutorul lui Dumnezeu, am ajuns, la vârsta de 88 de ani, pe care îi am, să-mi amintesc de frumoșii douăzeci de ani pe care i-am trăit înaintea comunismului.

Da. La abdicarea Regelui Mihai I, la 30 decembrie 1947, aveam împliniți douăzeci de ani. Aveam o carieră formată, eram angajat bugetar la stat, iar pe tabloul meu de absolvire a unei școli silvice scria: «Prin cinste și vrednicie, ne vom mărturisi dragostea pentru păduri și devotamentul pentru neam și rege.»

Deși la 6 martie 1945 se instalase Guvernul Comunist al lui Petru Groza, țara încă nu era comunistă. Încă România se numea România, era România «dodoleață» (rotundă), aveam vecini în nord Polonia și Cehoslovacia, acum nu-i mai avem, am pierdut frumoasa Bucovina (plai cu flori), Basarabia și Cadrilaterul.

Eram patriot până în măduva oaselor, îmi înghețau mâinile pe codița tricolorului la 1 Decembrie și 24 Ianuarie.

Apăruseră semne ale războiului. Însoțeam feciorii chemați sub arme și cântam cu ei: «Nimic pe lume nu-i mai sfânt / Și mai frumos pe-acest pământ / Decât să mori ca luptător / Înfășurat în tricolor.»

Veneau zilele de 10 Mai, Ziua Eroilor (la Ispas), recitam la Monumentul Eroilor: «Zece mai ne-ar fi, de-a pururi, / Sfântă zi, că ea ne-a dat / Domn puternic țării noastre, / Libertate și Regat» sau «Eroi au fost, eroi sunt încă / Și-or fi în neamul românesc».

Țăranul român, bogat, sărac, era stăpân pe iugărele din Ardeal și pogoanele din Bărăgan. Țăranul avea țară, era stăpân pe boii din grajd sau caii de prin Banat. Era un cântec: «Tatăl meu este plugar, / Are boi și are car.»

Pe atunci, Nicolae Grigorescu picta «Carul cu boi»¹, Vasile Militaru scria romanța «Car frumos cu patru boi», Doamne, cât era de frumos! «Scârțâie din osii carul, / Iar în snopii lui de grâu / Stă proptit în furcă tata, / Îngropat până la brâu»...

Dar nouri negri se apropiau. Deși prin părțile Ardealului trâmbița prin piețe un activist de partid că în România nu sunt condiții de colectivizare a agriculturii, a venit totuși nefericita plenară a CC al PCR din trei-cinci martie cu hotărârea de înființare a Gospodăriilor Agricole Colective (GAC), iar România a devenit Republica Populară Română.

Cu un an înainte fusese marea naționalizare a fabricilor, a pământurilor și pădurilor.

¹ Pictura „Car cu boi” datează, de fapt, din anul 1897, tema carului cu boi ocupând un loc central în opera grigoresciană, regăsindu-se în aproximativ 300 de reprezentări, sub diferite forme.

A început exodul țăranilor, părăseau satele pentru a nu ajunge în GAC, cei ce refuzau erau bătuți, arestați, trimiși la Canalul Dunăre-Marea Neagră, până și copiii celor care refuzau să se înscrie în GAC nu mai aveau dreptul să urmeze nici măcar școala primară, darămite liceu sau facultate!

Onoare țăranului român, onoare Majestății Sale Regele Mihai I, care a ținut spatele comunismului atât cât a putut!

«Tatăl meu a fost plugar, / Avea boi și avea car / Și pornea boul de cea.» Dar unde am ajuns? Mai are țăranul țară? Întrebări la care eu nu mai am timp să răspund. Nu-i mai lumea cum a fost!”

Simona **MOCIOALCĂ**

Zidul Berlinului și alte ziduri... (III)

The 17th issue of our bulletin brought out the series of memories of Holger Röder, a West Berliner who visited the Revolution Memorial on June 17th 2014 and who had spent his childhood and adolescence nearby the tormenting presence of the Berlin Wall erected on the tragic day of August 13th 1961.

The first part of Holger Röder's memoirs starts with a brief presentation of his French-rooted German family, continuing with the Berlin Blockade and the airlift intended to keep the West Berliners alive and ending with the RIAS – an American radio station founded by the Americans to provide the German population in and around Berlin with uncensored news and political reports.

The second part of his recollections is focused on the West Berliners' endeavours to adapt and to preserve the road connections between the West and the East Berlin – he talks about trams, urban rapid trains and subways that connected both parts of the city – as well as the water supply network and the sewage system that operated in the West Berlin.

However, hardly did the traffic in Berlin and its outskirts confine itself solely to the passenger and cargo transportation system. As passersby, the West Berliners were dealing with the Wall on a daily basis and to overcome the painful distress it caused, they had to find different artifices and stratagems. This second part of Holger Röder's recollections ends up with these gloomy descriptions as well as with the West Berliners' status of "nobody's citizens".

In this third part, Holger Röder outlines other two major links between the East and West Berlin and implicitly, between the two countries: the mail and the phone. How lucky must have been the East and West Germans as the radio waves had no boundaries!!

Again, the author brings to the fore the terrestrial links between the eastern and the western German territories and outlines the aerial links, laying emphasis on the airlines whose planes were given "green light" to fly across the West Berlin on their way to the Federal Germany.

The memories come to an end (for now!) depicting the ordeals of getting the transit visa through the German Democratic Republic as well as of travelling from/to the West Berlin to/from the Federal Germany by personal cars.

Key words: East Berlin, West Berlin, Federal Germany, German Democratic Republic, mail, telephone links, airline companies, trains, buses, intercity buses, personal vehicles, motorway, speed, border, rangers, transit visa, ID cards.

Cuvinte-cheie: Berlinul de Est, Berlinul de Vest, Germania Federală, RDG, poștă, legături telefonice, companii aeriene, trenuri, autobuze, autocare, autoturism, autostradă, viteză, frontieră, grăniceri, viză de tranzit, buletine.

„Și la Poșta Federală, pe atunci întreprindere de stat, erau mici diferențe, care se exteriorizau prin timbrele poștale. Astfel, timbrele poștale care erau vândute în Germania de Vest purtau inscripția «Poșta Federală Germană», iar în Berlin «Poșta Federală Germană Berlin». Timbrele poștale puteau fi folosite, desigur, liber. Astfel, timbrele poștale din Berlin erau valabile și în Germania de Vest și invers. Tariful local din Berlin era doar pentru expedieri poștale în interiorul Berlinului, iar pentru expedieri poștale în interiorul Berlinului de Vest exista un tarif poștal redus.

Telefonatul era posibil între Germania de Vest/Berlinul de Vest și RDG, dar erau mult prea puține linii telefonice, așa încât trebuia să încerci mult să formezi numărul pentru a reuși, până la urmă, iar pe atunci nu exista reapelarea! Odată ce ai reușit, legătura era, deseori, așa de proastă, încât abia te puteai înțelege. Uneori o asemenea legătură telefonică se întrerupea, pur și simplu, în toiul conversației.

Nici Căile Ferate Federale, respectiv Societatea Vest-Germană de Căi Ferate¹, nu au putut funcționa oficial în Berlin, deoarece aici Societatea Est-Germană de Căi Ferate² avea dreptul de reprezentanță unică. Cu un mic truc, Căile Ferate Federale au avut totuși posibilitatea să vândă bilete de călătorie. Într-o clădire din apropierea Gării Grădina Zoologică³, pe atunci gara cu cel mai mare aflux de călători din Berlinul de Vest, în Hardenbergstraße, existau unele birouri și chiar și ghișee pentru vânzarea билетelor. Dar ca loc al emiterii nu se indica «Berlin», ci «Hamburg Hbf» pe bilete. Astfel, oficial, biletele de călătorie nu erau vândute în Berlinul de Vest.

Prin statutul Conferinței celor Patru Puteri⁴ le era interzis companiilor germane de navigație aeriană și piloților privați să survoleze Berlinul de Vest. Acest lucru era posibil doar pentru companiile aeriene ale aliaților, care

¹ *Westdeutsche Eisenbahn-Gesellschaft* în original, cu varianta prescurtată DEGA, iar mai târziu DEG sau DEGV, a fost fondată în 12 decembrie 1895 în Köln și a funcționat până în 1997 ca una dintre cele mai importante societăți private de căi ferate din Germania, când a intrat în componența Societății Bayerische Oberlandbahn.

² *Deutsche Reichsbahn* în original, cu acronimul DR, fondată în 1920 în Berlin și intrată, din 1945, în posesia statului, a funcționat până în anul 1993.

³ *Bahnhof Berlin Zoologischer Garten* în original sau *Bahnhof Zoo*, pe scurt, a fost inaugurată în 7 februarie 1882 și este situată în cartierul Charlottenburg, în imediata apropiere a Grădinii Zoologice.

⁴ *Viermächtekonferenz* în original, denumită oficial *Dreimächtekonferenz*/Conferința celor Trei Puteri de la Berlin, a avut loc între 17 iulie-2 august 1945 în Castelul Cecilienhof din Potsdam, unde „capii” celor trei puteri: președintele USA, Harry S. Truman, prim-ministrul Marii Britanii, Winston Churchill, și Stalin, din partea Uniunii Sovietice, ca secretar general al CC al PCUS, au stabilit granițele în Europa, reparațiile de război și administrarea zonelor ocupate ale Germaniei și, implicit, ale Berlinului.

deserveau întregul trafic spre Berlin. Astfel, în Berlin-Tempelhof⁵ și, din vara lui 1975, în Berlin-Tegel⁶ aterizau exclusiv avioane ale companiei Pan Am⁷, precum și ale companiilor British Airways⁸ și Air France⁹.

Din 7 noiembrie 1988 a intrat o altă companie aeriană pe ruta Berlinului, Euro-Berlin France¹⁰. Datorită acestei companii aeriene Lufthansa germană putea să facă un prim pas spre Berlin, deoarece exista o cooperare între Air France și Lufthansa. Air France deținea 51% din părțile sociale, iar Lufthansa 49%, fiind vorba, din punct de vedere juridic, de o companie franceză, pentru a corespunde, astfel, prescripțiilor acordului celor Patru Puteri. Avioanele erau înregistrate, în schimb, în Marea Britanie și închiriate de la Compania Aeriană Monarch Airways¹¹, de care aparțineau și piloții.

Aeroportul Berlin-Schönefeld¹², aeroportul Berlinului de Est, se afla în afara graniței Berlinului, astfel Interflug-ul¹³ RDG-ului putea să survoleze

⁵ Berlin-Tempelhof, unul din primele aeroporturi ale Germaniei, a fost inaugurat în 8 octombrie 1923 și a funcționat până în 30 octombrie 2008.

⁶ Berlin-Tegel este cel mai important aeroport internațional al Berlinului, care a fost construit rapid și dat în folosință după cel de-al Doilea Război Mondial, mai precis în 5 noiembrie 1948, la câteva luni de la instituirea în 24 iunie 1948, de către Uniunea Sovietică, a Blocadei Berlinului. Doar 90 de zile a durat construirea pistei și a tuturor clădirilor aferente unui aeroport și, din momentul terminării, Berlin-Tegel a contribuit, prin deservirea Podului Aerian, la salvarea vieții berlinezilor privați de hrană și de toate cele necesare traiului. Despre Berlin-Tegel, alimentele transportate pe cale aeriană, „bombardierele cu stafide” și copiii pofticioși, care așteptau cu nerăbdare dulciurile aruncate de americani, autorul a vorbit pe larg în prima parte a amintirilor sale.

⁷ Pan American World Airways, pe scurt Pan Am, a fost cea mai importantă companie aeriană americană începând din anul 1927 până în 1991, când a dat faliment. Între 1950-1990, în urma unei înțelegeri între Statele Unite, Marea Britanie, Franța și Uniunea Sovietică, Pan Am a legat pe cale aeriană Germania Federală de Berlinul de Vest.

⁸ British Airways, cu acronimul BA, este cea mai mare companie aeriană din Marea Britanie, care a fost fondată în anul 1974.

⁹ Air France, cu acronimul AF, este cea mai mare companie aeriană franceză, care a fost fondată în anul 1933. În anul 2004 Air France a fuzionat cu KLM Royal Dutch Airlines, la rândul ei cea mai mare companie aeriană olandeză, iar astăzi vorbim despre Air France-KLM.

¹⁰ Compania aeriană franco-germană Euro Berlin France, cu denumirea Euro Berlin din 1990, a fost fondată în 1988 și a funcționat până în anul 1994, avându-și sediul la Paris și baza la Aeroportul Berlin-Tegel.

¹¹ Monarch Airways, pe scurt Monarch, este o companie aeriană britanică fondată în 5 iunie 1967, care în anul 1981 a deschis baze aeriene în Gatwick, Glasgow, Manchester și Berlin-Tegel.

¹² Berlin-Schönefeld, astăzi al doilea aeroport internațional al Berlinului, după Berlin-Tegel, a fost inaugurat în anul 1946, fiind reconstruit și extins de mai multe ori, pe parcursul anilor, și deservind RDG-ul până la Reunificare.

¹³ Die Interflug a fost compania aeriană de stat a RDG-ului, înființată în 18 septembrie 1958 și operând, până la desființare, în 1991, zboruri naționale și internaționale.

oficial, conform statutului celor Patru Puteri, acest aeroport; oricum, acest statut era ignorat de către RDG în cea mai mare măsură, ca și în cazul serviciului militar obligatoriu.

Dacă voiai să trimiți în particular pachete la rude, de exemplu, în RDG, trebuia să pui în pachet o listă precisă cu conținutul acestuia și cu denumirea exactă a fiecărei părți componente a conținutului, specificând dacă e ceva nou sau folosit. Pe pagina cu adresa pachetului trebuia trecută indicația «Expediere a unui cadou, nu marfă comercială»¹⁴, iar aceasta trebuia și semnată. La graniță pachetele erau deschise și verificate pe baza listei privind conținutul lor. Lucrurile care nu puteau fi trimise în RDG erau confiscate; era vorba, mai ales, de publicații (ziare, reviste și cărți) și de suporturi de înregistrare (discuri, casete, benzi de magnetofon etc.).

Pentru a împiedica o eventuală migrare a populației vest-germane și a întreprinderilor a existat așa-numita «gratificație pentru Berlin»¹⁵, un supliment neimpozitat de 8% la salariul lunar brut, care era acoperit din fondurile Republicii Federale. Această gratificație era virată în cont împreună cu salariul și constituia o parte componentă fixă a venitului normal. Când gratificația a luat sfârșit, în anii de după *Wende*¹⁶, acest lucru a fost perceput ca o tăiere dureroasă în portofelele vest-germanilor.

Dacă eram în Germania de Vest în concediu, mai ales în Allgäu¹⁷ sau în apropiere de Chiemsee¹⁸, la marginea Alpilor din Bavaria de Sus, ignoranța vest-germanilor privind situația din Berlin era, de cele mai multe ori, zguduitoare. Aici nu este vorba de detalii, ci de lucrurile elementare. Astfel, se puneau, de cele mai multe ori, întrebări precum: «Sunteți din Berlin, cum ați ieșit de acolo?», «În Berlin aveți și bani vestici?», «Berlinul este ceva cu un zid?» sau, de asemenea, «De ce călătoriți prin RDG, de ce nu ocoliți?». La asemenea întrebări puteam doar să ne clătinăm, deznădăjduiți, capetele.

¹⁴ *Geschenksendung, keine Handelsware* în original.

¹⁵ *Berlinzulage* în original sau *Zitterprämie* în limbajul cotidian. Este vorba despre un ajutor bănesc acordat angajaților din Berlinul de Vest, începând cu anul 1971, prin Legea promovării landului Berlin/*Berlinförderungsgesetz*, care prevedea mai multe reduceri fiscale și subvenții pentru investiții. Vest-berlinezii au beneficiat de această facilitate până în 31 decembrie 1994, cu precizarea că după Reunificare cuantumul acestei gratificații s-a redus treptat.

¹⁶ *Wende*, în traducere *cotitură*, este un termen care se referă la perioada de tranziție din istoria Germaniei de Est, delimitată de ultimele alegeri municipale din mai 1989 și de primele alegeri parlamentare libere din martie 1990.

¹⁷ Regiune situată în Suabia de Sus/Oberschwaben, care cuprinde și câteva teritorii de graniță din Tirol.

¹⁸ Chiemsee, supranumit și „marea bavareză”, este cel mai mare lac din Bavaria și al treilea din Germania, renumit pentru frumusețea peisajelor din jurul său și a insulelor sale.

Și sosirea și plecarea în și din Berlin era legată de anumite reguli speciale. Astfel, era permis să zbori din și spre Berlinul de Vest, după cum am menționat, doar cu companii aeriene ale celor trei aliați vestici. Pentru asta trebuiau respectate, pe teritoriul RDG-ului, trei așa-numite coridoare aeriene, care au jucat un rol important deja din perioada Blocadei Berlinului. Este vorba de rute aeriene late de aproximativ 20 de mile (cca. 32 de km), care porneau din Berlin spre direcția Hamburg, Hannover și Frankfurt.

Suplimentar exista zona de control a Berlinului, care se întindea pe un interval de 20 de mile în jurul granițelor Berlinului. Și această regiune putea fi survolată. Aici era regula ca avioanele să zboare deasupra teritoriului RDG-ului la o înălțime de doar 10.000 de picioare (cca. 3000 de m). Acesta era singurul drum de la și spre Berlin fără să fii controlat de autoritățile de graniță ale RDG-ului. Acest lucru era important pentru persoanele care puteau avea probleme în timpul controalelor autorităților de graniță ale RDG-ului, de care trebuiau să treacă dacă străbăteau RDG-ul pe cale terestră. Metoda era aplicată de persoanele care, conform legislației RDG-ului, se făcuseră pasibile de pedeapsă (de exemplu, dezertorii din RDG, așa-numiții «dezertori din Republică»¹⁹, și complicii lor la evadare) sau de persoane cu o anumită cetățenie. Așa a fost și la noi cazul când am făcut o excursie cu clasa de la școala noastră la Hinterglemm, în Austria, pentru a schia. Un coleg de școală din clasa noastră paralelă avea cetățenia maghiară. El a trebuit să zboare la Nürnberg cu avionul împreună cu o profesoară, acolo a fost luat de un alt profesor de la aeroport și s-a mers mai departe cu mașina la Hinterglemm, în timp ce noi am călătorit într-acolo cu autocarul.

Și pentru cargoboturi existau anumite rute și locuri de trecere a graniței prin RDG, care trebuiau parcurse.

Pe calea ferată existau așa-numitele trenuri interzonale speciale, care circulau din Berlin și străbăteau fără oprire RDG-ul, pentru a se îndrepta spre

¹⁹ *Republikflüchtlinge* în original, termen folosit de către autoritățile est-germane, care îi viza pe cei ce părăseau sau încercau să părăsească fraudulos Germania Democrată pentru Germania de Vest sau pentru alte țări din Vestul Europei. Conform unui interesant articol apărut în „Spiegel online” în 7 ianuarie 2017, intitulat *Flucht aus der DDR. Ein tausender pro Todesschuss/Dezertarea din RDG. O mie pentru pedeapsa cu moartea*, semnat de Stefan Appelius, și-ar fi pierdut viața între 600-800 de dezertori atât la Zidul Berlinului, cât și la granița dintre cele două Germanii. Mai mult decât atât, după cum precizează autorul articolului, și cei care alegeau ca țintă a fugii lor Bulgaria sau Ungaria împărțeau aceeași soartă. Revoltător este și faptul că „conform declarațiilor foștilor ofițeri de graniță bulgari, ambasada RDG-ului la Sofia le plătea grănicerilor bulgari pentru fiecare dezertor din RDG ucis un premiu de 2000 de leva, pe atunci aproximativ 1000 de DM, o mică avere în Bulgaria cea săracă lipită”.

destinații din Vestul Germaniei. Și aici existau, în gări speciale, controale la frontiera dintre RDG spre Berlin și spre Germania de Vest.

Aceste trenuri erau oprite și curățate în cartierul est-berlinez Rummelsburg²⁰, iar după ce ajungeau la frontiera cu Vestul, la peronul gării trenurilor de mare distanță de pe Friedrichstraße, erau percheziționate, înainte de toate, de către grănicerii RDG-iști de eventualii dezertori ascunși, înainte de a li se permite pasagerilor normali să coboare, când li se cerea acest lucru.

Pe peron erau vopsite, la un anumit interval de bordurile peronului, linii albe groase, unite cu tăblițe indicatoare: «Traversarea liniilor albe este permisă abia după invitația separată». După alte opriri în Gara Grădina Zoologică și Wannsee²¹, respectiv Spandau²², se lua direcția spre prima gară de graniță, Griebnitzsee²³, respectiv spre Staaken²⁴.

Deoarece trenurile interzonale, cât și trenurile rapide urbane din Berlinul de Vest erau exploatare în Germania de Vest de către Societatea Germană a Căilor Ferate Imperiale și, astfel, banii vestici curgeau spre RDG, ele nu erau foarte îndrăgite de către vest-berlinezi, iar orarul lor era, în mod corespunzător, limitat. În plus, aceste trenuri erau foarte încete pe teritoriul RDG-ului.

Ca o completare pentru pasagerii fără mașină exista o rețea extinsă de autobuze, care aveau destinații din Berlin în întreaga Germanie de Vest. Acest lucru era, pentru teritoriul RFG-ului, o ciudățenie, deoarece, pe de altă parte, în Republica Federală nu fusese permis, din punct de vedere legal, un trafic național al autocarelor, iar internațional nici atât. Această situație a existat, de altfel, până în 31 decembrie 2012, de atunci sunt permise linii de autobuze în interiorul Germaniei și tot de atunci au apărut multe linii de autobuze noi.

De la Berlin se putea ajunge în Republica Federală și apoi înapoi la Berlin prin RDG, prin patru legături rutiere diferite. (...)

O călătorie cu autoturismul personal prin RDG pe autostrada de tranzit, de pildă, o călătorie de la Berlin, decurgea după următorul model: mai

²⁰ Rummelsburg este situat în districtul Lichtenberg, care a aparținut, alături de Hohenschönhausen, de Berlinul de Est. În anul 2001 cele două districte s-au unit și formează Lichtenbergul de azi, al 11-lea district al Berlinului.

²¹ Berlin-Wannsee este un cartier situat în districtul Steglitz-Zehlendorf din Berlin. O bună parte din teritoriul acestui cartier a fost, inițial, o insulă înconjurată de râul Havel, unul din afluenții Elbei, iar prezența mai multor lacuri în împrejurimi atrage aici foarte mulți berlinezi și turiști germani și străini.

²² Berlin-Spandau este un cartier situat în Vestul Berlinului, în componența districtului Spandau.

²³ Griebnitzsee este unul dintre lacurile Berlinului, care are o lungime de circa trei km.

²⁴ Staaken este denumirea unei localități atestate documentar pentru prima oară în 26 martie 1273, astăzi cartier al districtului berlinez Spandau.

întâi se ajungea, cu puțin înainte de granița berlineză, la trecerea de frontieră de vest. Aici «formalitățile de trecere a graniței» constau, cu precădere, în a i se numi funcționarului vamal trecerea de frontieră prin care se dorea intrarea în Germania de Vest, după care reieșea automat ce rută de tranzit era utilizată. Acest lucru era folosit în scopuri statistice, deoarece Republica Federală îi achita RDG-ului «o taxă de folosire a șoselelor» în funcție de numărul de călători. Astfel se putea verifica dacă datele RDG-ului corespund. În fața «căsuțelor» în care ședeau funcționarii vamali era trecută pe plăcuțe indicatoare rugămintea de a le numi funcționarilor vamali această trecere a frontierei.

După aceea, imediat se trecea granița berlineză și, după un kilometru, se ajungea la locul larg de trecere a frontierei RDG-ului. Apoi se trecea și de măsurile de siguranță, barajele antitanc rapid retractabile. Acestea puteau fi, la nevoie, închise repede, dacă dezertori din direcția Est încercau să fugă, trecând prin punctul de frontieră cu o mașină mare. După *Wende* s-a făcut cunoscut faptul că erau instalate mari aparate Röntgen care examinau fiecare autovehicul pentru a detecta eventualii dezertori ce s-ar fi putut ascunde în portbagaj sau într-o altă parte a unui autovehicul.

În cazul unui trafic foarte aglomerat, de exemplu, după începutul vacanței școlare în Berlin, ambuteiajul se întindea de la granița RDG-ului înapoi la Berlin. Pentru ca ambuteiajul să nu ajungă prea mult spre Berlin și să perturbe traficul normal exista, cu puțin înainte de granița orașului, la sud de Wannsee, un așa-numit spațiu de oprire la intersecții²⁵, o suprafață betonată intercalată cu șiruri de copaci, unde putea fi dirijată circulația, astfel se putea scurta cu ceva ambuteiajul.

Dar și în zilele normale era un timp de așteptare, de regulă, de o jumătate de oră. Astfel, înaintea multelor ghișee de trecere a frontierei, care erau amplasate sub lungile acoperișuri de hală, existau multe cozi de mașini una lângă alta, erau o duzină bună, dacă nu mai multe, care înaintau încet, mașină cu mașină, uneori aveai ghinionul să fi ales o coadă deosebit de lentă. Între cozile de mașini alergau încoace și încolo grăniceri care mereu băteau la geamul lateral al șoferului, iar atunci trebuia să îl cobori. Grănicerii puneau mereu aceeași întrebare: «Aveți arme, muniție, aparate de radiorecepție sau radioemisie?», la care trebuia să se răspundă cu un evident «Nu!».

Dacă erai, în sfârșit, primul autovehicul la rând, chiar înaintea ghișeului de la graniță, nu puteai, pur și simplu, să treci pe lângă acesta, ci trebuia să aștepti până erai invitat s-o faci, cu un semn corespunzător de mână. Acum puteai, în sfârșit, să treci și trebuia să-i înmânezi grănicerului buletinele

²⁵ *Stauraum*, în original.

și certificatul de înmatriculare al autovehiculului, concomitent trebuia indicat numărul pasagerilor din mașină; la noi erau, de regulă, «Doi adulți, un copil». Vameșul compara temeinic fotografiile din buletine cu pasagerii; dacă purtai ochelari și nu existau în poza din pașaport, trebuia să-i dai jos, dacă în poză urechea era recognoscibilă și acum era acoperită cu păr mai lung, trebuia să o eliberezi, pălăriile și căciulile trebuia să le dai sigur jos.

Dacă totul se potrivea, în opinia grănicerului, actele erau băgate într-o acoperitoare de plastic, iar aceasta era aruncată într-o despicătură. Această acoperitoare de plastic cu acte cădea pe o bandă rulantă, care o transporta cca. 50 până la 70 de metri mai departe, până la un alt ghișeu vamal, astfel avansai din nou, încetul cu încetul, și trebuia să aștepți din nou semnul cu mâna.

După trecerea pe la ghișeul grănicerului erai întrebat despre pasageri, la noi, din nou, «Doi adulți, un copil?». Tatăl meu răspundea la asta întotdeauna cu un puternic «Jawohl!». Altfel, el nu folosea acest cuvânt niciodată, el spune, până astăzi, doar normalul «Ja!». Mă gândesc că a fost muștrat de un grănicer că nu se spune «Ja!», ci «Jawohl!»²⁶. Acum erau comparate încă o dată, detaliat, pozele din pașaport cu pasagerii și îți primeai înapoi actele împreună cu o viză de tranzit și apoi o privire recapitulativă de control, dacă s-au primit toate actele, desigur, nu strica.

Dacă aveai animale de casă în mașină, la punctul de trecere a frontierei trebuia să mai mergi cu animalul la veterinarul oficial, aflat pe teritoriul de graniță, și să dovedești, pe baza certificatului de vaccinare, că există toate vaccinările și certificatele prescrise. Acest lucru era valabil, în orice caz, pentru mamifere.

La animalele cu sânge rece (reptile și amfibieni) exista reglementarea specială că aveai voie să treci granița cu un animal cu sânge rece fără să te oprești la veterinar; dacă aveai cu tine «un grup» de două sau mai multe animale cu sânge rece, cum se numeau ele în germana RDG-ului, trebuia, dimpotrivă, să faci o oprire la veterinarul oficial. Astfel, am putut să trecem în timpul concediilor noastre, nestânjeniți de veterinarul oficial, cu unica noastră broască țestoasă de uscat grecească, care încă și astăzi se bucură de cea mai bună sănătate.

Acum, după ce ai scăpat, în sfârșit, de controlul de la graniță, puteai să pornești cu mașina. Trebuia să urmezi exact străzile de tranzit indicate și nu puteai, în niciun caz, să le părăsești pe cont propriu, trebuia să urmezi plăcuțele indicatoare cu inscripțiile «Tranzit Berlinul de Vest», respectiv «Tranzit Republica Federală Germania Hamburg/ Hanovra/ Frankfurt/

²⁶ Diferența între *Ja* și *Jawohl*, în traducere *Da*, este una de context și de nuanță. *Jawohl* este folosit des colocvial, dar a fost foarte uzitat și în limbajul cazon, mai ales în timpul celui de al Treilea Reich, un fel de *Da* rostit mai cu „patos” către un superior.

Nürnberg». Dacă, de exemplu, pe autostradă era o coloană de vehicule mai mare, trebuia să o parcurgi, indiferent cât de mult dura, deci nu aveai voie, în niciun caz, să ieși de pe autostradă pentru a ocoli.

De-a lungul autostrăzilor existau nenumărate locuri de parcare spre care te puteai îndrepta pentru a te odihni sau pentru a merge la toaletă. Acolo, în orice caz, nu aveai voie să te adresezi cetățenilor RDG-iști, era interzis să le înmânezi ceva sau să îi lași pe alți oameni să urce în propria ta mașină. De asemenea, pe drum nu aveai voie să schimbi mașina, deci să urci, cumva spontan, în mașina unor prieteni, iar la ieșirea din țară trebuiau să fie în mașină aceiași oameni ca la prima trecere. De asemenea, nu era permis să lași în locurile de parcare tipărituri sau să arunci ziare. Stasi era pretutindeni!

Pe drum se putea cumpăra, în popasuri, la coloanele speciale pentru pompa de benzină «Intertank», benzină mai bună, cu bani vestici, alături se afla și un «Intershop», acolo se puteau cumpăra produse vestice tot cu bani vestici. Tipice erau acolo pachetele mari de ciocolată «Toblerone».

Pe drum trebuia să respecti riguros vitezele maxime care erau valabile în RDG, 100 km/h pe autostrăzi, 80 km/h pe șosele. Existau radare frecvente de control al vitezei ale Poliției Populare a RDG-ului²⁷. O bucată de drum mai departe urma o masivă reducere a vitezei, de până la 20 km/h, prin panouri rutiere mobile. Polițiștii făceau doar semn cu mâna, dotați cu un băț alb cu negru din lemn, mașinilor care rulau prea repede să tragă pe dreapta. Acestea trebuiau acum să plătească, la fața locului, amenda, desigur, în bani vestici. Legat de asta nu exista nicio marjă de toleranță, și se făcea semn deja de la 101 km/h, exista mereu o întrebare deschisă: cât de precise erau, în definitiv, aparatele radar? Acestea se aflau și pe porțiuni abrupte. Astfel, drumurile de tranzit erau o sursă de devize pentru RDG.

Pe noi nu ne-au înhățat niciodată, eu stăteam, copil fiind, mereu în spate, pe locul din dreapta șoferului, în scaunul special pentru copii, iar de acolo aveam vedere liberă la vitezometrul mașinii. Astfel, pe drum nu aveam nimic mai bun de făcut decât să mă holbez mereu la acest vitezometru. Când acul vitezometrului se deplasa doar cu o unitate peste 100 km/h, eu spuneam, pe un ton foarte hotărât: «Tati!» (când trebuia să merg la toaletă, acest «Tati!» suna cu totul altfel). Apoi primeam înapoi de la tatăl meu un «Ceee?» pe un ton destul de indignat. Răspunsul meu la acesta era un «Conduci prea repede!». Acum tatăl meu frâna și mergea mai departe doar cu 95 km/h. Acesta era deja un adevărat ritual.

²⁷ *Deutsche Volkspolizei* în original, cu acronimele VP sau DVP, a fost înființată în iunie 1945 în zona de ocupație sovietică a Germaniei, inițial ca poliție a landurilor, iar după ce landurile au fost desființate a fost unificată și a trecut în subordinea Ministerului de Interne, înființat în 1949, după proclamarea Republicii Democratice Germane.

Oricum nu se putea circula cu viteza maximă, deoarece adeseori, din cauza stării proaste a străzilor, îți era teamă că se strică mașina. Mai ales în fața podurilor trebuia să frânezi, o balustradă de pod laterală era întotdeauna un semnal de alarmă. Dacă circulai în direcția Bayern, autostrada era, mai ales de la Triptis²⁸ până treceai granița la Hirschberg²⁹, cu puțin înainte de Hof³⁰, într-o stare strigătoare la cer, așa încât nu îndrăzneai să conduci mai repede de 50-60 km/h, fiindcă atunci pocneau tot mai tare amortizoarele. Îmbrăcămintea părții carosabile era, în parte, cea din perioada construirii, din anii '30. Autostrada a fost refăcută, în cele din urmă, în anii '80, banii pentru autostradă și mașinile pentru construcții au venit din Germania de Vest.

Dacă ajungeai, în sfârșit, la graniță, la trecerea de frontieră în RDG trebuia să te înșiri din nou la o coadă. Cetățenilor RDG-ști li se cerea la ultima ieșire de pe autostradă, prin indicația «Ultima ieșire înainte de regiunea de frontieră a RDG-ului!», să părăsească autostrada. După ce înaintai până la ghișeul grănicerului, trebuia să-i înmânezi, din nou, acestuia buletinele, împreună cu viza de tranzit. După o verificare detaliată și temeinică a buletinelor le primeai înapoi și puteai merge mai departe, viza de tranzit era reținută.

Când acum, după călătoria de tranzit, apărea pe marginea autostrăzii plăcuța indicatoare «Republica Federală Germania», respectiv, la întoarcere, placa cea mare cu numele «Berlin», respirai, pentru prima oară, ușurat că ai reușit să faci călătoria de tranzit prin RDG. Acum putea, în sfârșit, să înceapă concediul sau erai, în sfârșit, din nou acasă. Apoi mai venea granița de Vest, acolo trebuia, uneori, să-ți mai prezinți o dată, scurt, buletinul, iar călătoria putea să continue. Se mai afla o plăcuță indicatoare la frontieră, cu rugămintea să anunți evenimentele speciale. Dacă aveai probleme cu autoritățile RDG-ului sau dacă observai ceva, precum arestarea unei alte persoane, autoritățile

²⁸ Orășel situat în Turingia, menționat documentar pentru prima oară în 14 mai 1212.

²⁹ Hirschberg este un nume foarte frecvent de localitate în Germania. Este vorba, mai precis, de Hirschberg (Saale), orășel situat pe cursul superior al râului Saale, care curge prin trei landuri: Bayern, Thüringen și Sachsen-Anhalt. Hirschberg este o localitate chiar mai veche decât Triptis, fiind menționat în documente deja din anul 1154. Începând cu anul 1945 până la Reunificare, în 1990, Hirschberg a fost localitate de graniță între cele două Germanii, chiar în zona interzisă, separată fiind de Bavaria prin dispozitive de barare, dar și printr-un zid, iar din 1966 așa s-a numit și punctul de trecere a frontierei de la autostrada A9, la care face referire autorul.

³⁰ Hof (Saale) este un oraș așezat tot pe malul râului Saale, în nord-estul Bavariei. După înfrângerea Germaniei în cel de-al Doilea Război Mondial și împărțirea teritoriilor acesteia între cele patru forțe aliate, respectiv între 1945-1955, Hof a aparținut zonei de ocupație americane. În perioada Cortinei de Fier orașul făcea parte din teritoriul federal situat de-a lungul graniței cu RDG.

federale se bazau pe asemenea indicii, deoarece altfel nu ar fi aflat, eventual, niciodată. La întoarcerea spre Berlin, pe partea alăturată, se afla mereu placa indicatoare: «Nu uitați, călătoriți mai departe prin Germania!», pentru a aminti că, în ciuda neplăcerilor pe care trebuia să le înduri în călătoria de tranzit, RDG-ul este mereu o parte din Germania.

Dacă mergeai cu autocarul în tranzit prin RDG, erau trecuți toți pasagerii într-o listă, cu niște numere curente. Această listă cu pasageri era citită apoi, după modelul «Harald Juhnke, 1; Hans-Werner Kock, 2...». Acest număr trebuia să îl ții minte, deoarece la frontiera cu RDG-ul venea grănicerul RDG-ist cu această listă printre banchetele autocarului. Dacă erai la rând, îi dădeai acestuia buletinul, concomitent îi spuneai numărul din listă. Acum era controlat buletinul și comparat cu persoana, ca de obicei, apoi se verifica dacă persoana se află în listă cu acest număr. Dacă totul se potrivea, erai tăiat cu tot cu acest număr. Mai târziu, a existat și o viză de tranzit colectivă, pentru întregul autocar.

Pe drum, autocarul putea să oprească doar în locurile de popas, care erau rezervate exclusiv pentru autocarele aflate în călătorii de tranzit. Mașinile normale nu aveau voie să oprească aici, iar autobuzele nu aveau voie în locurile normale de parcare, cu excepția benzinărilor, dar doar pentru a face plinul. Prin aceasta RDG-ul voia să prevină trecerea clandestină cu autocarul a unui potențial fugar din RDG, dat fiind faptul că într-un autocar vizibilitatea nu este bună din cauza numărului mai mare de persoane. În aceste locuri de parcare pentru autobuzele în tranzit exista, desigur, un mare «Intershop». La ieșirea din RDG numele erau, din nou, tăiate, după indicarea numărului.

Camioanele trebuiau să aibă și în tranzit documente vamale, care erau controlate de către autoritățile RDG-ului. Suplimentar se uitau și cu oglinzi sub camion, verificând astfel dacă nu se agățase acolo vreun fugar, sau aruncau o privire în camion, dacă nu era sigilat. Chiar eu am văzut cum marfa (cereale sau malț) fusese încărcată într-un autotractor cu semiremorcă, iar grănicerii scormoneau cu bare metalice, în eventualitatea că s-ar fi îngropat acolo un fugar.

Înainte de a se încheia acordul de tranzit în 1972, care a adus anumite reglementări la traficul de tranzit și astfel a mai simplificat lucrurile, controalele la graniță erau, și în ce privește traficul, cu mult mai costisitoare și, în parte, șicanatoare. Astfel, existau controale regulate ale bagajelor, trebuia să cobori din mașină, autobuzele berlineze nu aveau voie, la început, să circule mai departe, în spațiul federal. Până la granița dintre cele două Germanii se putea călători cu autobuzul, acolo trebuia să treci de controlul de

la graniță cu toate bagajele, pe partea cealaltă aștepta un autobuz vest-german, cu care îți continuai călătoria.

Călătorind pe autostrada de tranzit spre Hamburg părinții mei au pierdut, odată, la Wittstock bifurcația spre Hamburg; benzile de virat fiind supraîncărcate, ei nu au mai venit pe acestea, așa încât au ajuns pe autostrada spre Rostock și au părăsit drumul de tranzit. Existau întotdeauna două plăci indicatoare la o asemenea bifurcație, care, în asemenea situații, arătau drumul spre următorul loc de joncțiune ca posibilitate de întoarcere, dar, fiind panicat, tatăl meu nu s-a mai gândit la asta și a rămas pe fâșia laterală, cu semnalizatorul de avarii conectat. Foarte repede a ajuns acolo o mașină a Poliției Populare, pregătită pentru intervenții, iar polițiștii ascultau cu atenție, cu privire de piatră, descrierile tatălui meu. Unul dintre cei doi polițiști era, din capul locului, mai amabil, al doilea avea o privire deosebit de pătrunzătoare, așa fuseseră educați polițiștii. Astfel, s-a ajuns, mai întâi, la indicația stereotipă: «La noi în RDG te poți întoarce pretutindeni!», ca răspuns la descrierile tatălui meu. Dar, când au observat ce panicat era tatăl meu, au devenit rapid foarte săritori, expresia de piatră nu-i dezvăluia pe adevărații oameni care purtau uniforma. Astfel, i-au condus pe părinții mei din nou pe autostrada cea bună spre Hamburg. Ei au mers în fața părinților mei până la următoarea bifurcație, apoi, din nou, înapoi pe contrasensul autostrăzii și, în continuare, pe șoseaua corespunzătoare de legătură cu autostrada care ducea spre Hamburg. Părinții mei nu au trebuit decât să îi urmeze. Când au ajuns amândoi pe autostrada cea bună, polițiștii le-au făcut semn părinților mei cu mâna și au mers, din nou, pe drumul lor.

În comparație cu traficul de tranzit, intrarea pe teritoriul RDG-ului pentru a vizita, ca vest-berlinez, prieteni și rude în Berlinul de Est era incomparabil mai costisitoare, iar controalele la graniță mult mai intense. Acest lucru nu se petrecea spontan, ci trebuia să te duci în unul din așa-numitele «Birouri pentru chestiuni de vizitare și călătorie» pentru a cere acolo «un bon pentru acordarea unei vize». În acest scop, trebuia completat de două ori un formular de cerere și predat la salariații de la ghișeu. De multe ori trebuia să aștepti, dacă era aglomerație, până ajungeai la rând. Timpul de prelucrare a acestei cereri dura câteva zile, astfel, trebuia să vii din nou cu mașina, câteva zile mai târziu, la acest birou, pentru a lua acest «bon». Mai târziu s-a putut solicita și viză multiplă.

Abia acum se putea merge la punctul de frontieră solicitat pentru a putea călători în landul sau în orașul solicitat. Pe o foiță suplimentară trebuiau înregistrate «obiectele care urmau să rămână în Germania», cât și sumele de bani luate. După controlul la graniță trebuia să schimbi la un ghișeu 25 DM de persoană în 25 mărci RDG-iste, iar pentru copii era jumătate din sumă.

Pentru familia noastră (doi adulți și un copil) acest schimb obligatoriu pentru o zi de vizită, care nu putea fi efectuat înapoi, se ridica la 62,50 mărci, ceea ce era, pe atunci, o sumă mare de bani.

Acum urma controlul la vamă, unde era verificat, de asemenea, bagajul, mai ales pentru «produse de presă». În sfârșit, intrarea în RDG a reușit și acum aveai timp toată ziua. La sfârșitul zilei, veneai, din nou, la punctul de frontieră, pe foia suplimentară trebuia acum să înregistrezi toate lucrurile pe care le-ai luat din nou cu tine din RDG, dacă erau cadouri sau dacă le-ai cumpărat. Trebuiau înregistrate, din nou, și sumele de bani aici. Mărcile RDG-iste schimbate în cadrul schimbului obligatoriu nu puteau fi luate și nici schimbate înapoi. Astfel, majoritatea banilor aterizau pe post de cadou la rudele vizitate. La sfârșit trebuia, în orice caz, să te descotorosești de bani și se putea întâmpla să îi dăruiești pe stradă celui mai apropiat trecător. În orice caz, trebuia să fii, din nou, punctual la trecerea de frontieră pentru ieșirea din RDG, deoarece aceasta era permisă doar până la miezul nopții. După un nou foarte amănunțit control la graniță al persoanelor și bagajelor erai, din nou, în drum spre Berlinul de Vest.”

Holger **RÖDER**

(Traducere și note de Adina **HORNEA-ABRUDA**)

COLAJE DE CELULOID

Procesul procesului de la Târgoviște în ochii lumii Opinii & reacții internaționale

Known more like a revolutionary trial of the Ceaușescu's, the Trial of Târgoviște is indisputably the last major trial of the 20th century in which genocide was the main charge. Furthermore, it was definitely the quickest, the bloodiest and the most barbaric trial because the execution took place on the Christmas day, December 25th 1989, 02:45 p.m., 5 minutes after the trial (01:30 p.m.-02:40 p.m.) near the military guard wing.

The people were desperate, angry and asked for “blood for blood”: “Ceaușescu be tried for the blood spilling that we cry!”. On the other hand, those who took over the power in those chaotic days, had to make sure that by the death of those two dictators, the “terrorist” attacks, the gunfire and the blood bath would come to an end.

Shortly after the quick trial and the broadcasting of the images envisaging the execution of Nicolae and Elena Ceaușescu at the wall that separated the military units 01417 and 01378 of Târgoviște, the people reacted and began to see beyond those barbaric actions. During the Revolution days, the people were driven chiefly by emotions. However, those who organised the Exceptional Military Tribunal did not have time to think, judge and deliberate. This was in fact the plea invoked for that decision made under a Decree issued by the Council of the National Salvation Front (CFSN) and signed by Ion Iliescu. There were others who examined the legality of the conviction and execution of Ceaușescu spouses. Even the Romanian people, who stood in front of the bullets ordered by Ceaușescu, i.e. the revolutionaries who would have been the first entitled to see the dictators dead, set up, besides the legal practitioners, a Moral Court designated to take over and try the Trial of Târgoviște. Again, the journalists, observing their roles of mass-media communicators, broadcasted the Trial of Bucharest. Others, showing a huge interest in this subject, debated the trial in mass-media.

Key words: Ceaușescu, genocide, Târgoviște, execution, National Salvation Front, Moral Court.

Cuvinte-cheie: Ceaușescu, genocid, Târgoviște, execuție, FSN, Curte Morală.

După procesul de la Nürnberg (sudul bavarez al Germaniei), între 20 noiembrie 1945 și 1 octombrie 1946, în care au fost judecați principalii criminali de război naziști și condamnați la moarte, 12, de către un Tribunal Militar Internațional înființat în 1945, procesul de la Târgoviște este, fără îndoială, al doilea tribunal militar, de factură istorică, cunoscut pe mapamond, dar unicul în care președintele unui stat este judecat și împușcat de propria armată. O similitudine ar fi că și tribunalul excepțional din România anului 1989, din 25 decembrie, a fost militar, dar nu internațional.

Diferă mult și felul în care s-a decis organizarea tribunalului, componența completului de judecată, desfășurarea procesului, pronunțarea sentinței și, mai cu seamă, execuția. Ironic sau nu, dictatorul, președinte al Republicii Socialiste România, a fost victima unui proces politic tipic conducerii președintelui mentor, Gheorghe Gheorghiu-Dej, stalinist, apoi comunist-naționalist, perioadă în care avea să se remarce și junul Nicolae Ceaușescu (coleg de celulă la închisoare), care a acces la conducerea statului după moartea liderului Republicii Populare Române.

Toate procesele politice erau după model stalinist, dar cu o notă tipică Siguranței Statului. Aceeași rezonanță a avut-o și Procesul de la Praga, cunoscut ca Procesul Slánský, după numele lui Rudolf Slánský, secretar general al Partidului Comunist din Cehoslovacia.

La 27 noiembrie 1952, procesul intentat unui grup de 14 acuzați, toți membri ai Comitetului Central al Partidului Comunist, 11 dintre ei de origine evreiască, s-a încheiat cu recitarea de către acuzați în fața tribunalului și cu transmisiunea radio directă din sala de judecată, în fața întregii națiuni, a unei mărturisiri complete a vinei. Verdictul pronunțat în aceeași zi – condamnarea la moarte prin spânzurare – a fost pus în aplicare la 3 decembrie 1952, în închisoarea Pankrác, împotriva lui Rudolf Slánský și alți 10. Pentru restul, pedeapsa a fost comutată în închisoare pe viață. Unul dintre aceștia trei, Artur London, a supraviețuit și s-a stabilit la Paris. Mulți ani mai târziu, în cartea *L'aveau*, Artur London va face o mărturisire istorică despre proces și despre experiențele trăite.

Radio Praga va preciza, referitor la acest subiect, după 60 de ani: „O Istorie sumbră și istorii secrete asupra cărora nu se va face lumină totală niciodată, dar o Istorie cu majusculă și istorii care, prin voalul de mister ce continuă să le îmbrace, rămân la fel de pasionante.”

Rudolf Slánský s-a remarcat prin atitudine până în ultimul ceas, așa cum Nicolae Ceaușescu a încercat să moară demn – „mai bine în luptă, împreună...” cu soția sa, Elena. După umilitoarea procedură stalinistă, antisemită, Slánský a vrut el însuși să fie condamnat la moarte, fiind singurul care nu i-a cerut președintelui grațierea, deși era prieten la cataramă cu

Klement Gottwald, încă din tinerețe. Se spune că Slánský a rămas în istorie ca un „prototip” al comunistului fanatic. Asta până la Nicolae Ceaușescu, fixistul megaloman, „eroul RSR”.

Cine dorea să-l vadă mort pe „comandantul suprem al țării”, de partea cui erau interesele, de ce și cum s-au întâmplat, în maniera deja cunoscută, evenimentele sângeroase în ultima țară cu regim comunist dictatorial din blocul statelor Europei de Est aflate sub influența fostei Uniuni Sovietice? Era singurul dictator comunist rămas la puterea unei republici socialiste estice, în amurgul secolului XX. Este cert că încăpățânarea dictatorului Ceaușescu de a nu se supune noii politici externe de glasnost și perestroika, mai ales intereselor economice ale celor două mari puteri mondiale, dar nu numai, a stat în calea implementării noilor strategii ale mogulilor.

Președintele de la Casa Albă (SUA) și liderul de la Moscova (fosta URSS) deja se întâlniseră, în prima săptămână a lunii decembrie 1989, la Malta, și conveniseră să colaboreze îndeaproape, Războiul Rece era deja apus, nimeni și nimic nu putea să le stea în cale. Cei doi erau difuzați pe toate posturile TV străine. George Bush (senior): „Cu certitudine, în Europa nu există probleme care, privite din prisma relațiilor mai apropiate dintre SUA și URSS, să nu poată fi și depășite. O mai bună relație americano-rusă este valoroasă și este un lucru bun în sine, dar, repet, ar trebui să fie, de asemenea, un instrument pentru o schimbare pozitivă în beneficiul lumii. De 40 de ani, aliații din vest au fost alături pentru o cauză, cauza libertății, iar acum, cu reforma care e pe cale să se înfăptuiască în URSS, ce-a fost e de domeniul trecutului și ne aflăm în fața unei noi ere care marchează relațiile dintre Statele Unite și Uniunea Sovietică.” Mihail Gorbaciov: „Trebuie să acționăm cu mare răspundere pentru a fi la înălțime, pentru a răspunde la provocările timpului, dar nu pot decide singur.”

Nicolae Ceaușescu nu mai avea de partea lui decât țări precum Coreea, China și pe unele dintre cele arabe. Datoria externă a României era ca și plătită (există documente publicate cu costurile de import achitate și situația împumaturilor) prin prețul greu plătit, mai ales timp de un deceniu, de populația înfometată, înfrigurată, îngrădită, terorizată, sub toate formele, de Securitate.

Zidul Berlinului căzuse și, precum piesele unui domino, regimurile comuniste din Europa de Est. Apăruse pluripartidismul și o altă mentalitate, dorința unui nou mod de viață. Influența psiho-socială avea să joace un rol hotărâtor. Mai cu seamă din 22 decembrie, ora 12:07, ora care a schimbat cursul istoriei României. Este ora la care Nicolae și Elena Ceaușescu, însoțiți de doi din securiștii lor de pază și de cei pe care se bazau (inclusiv Manea Mănescu), în prezența lui Emil Bobu, care i-a urcat cu liftul pe platformă, și-

au luat zborul de pe acoperișul clădirii Comitetului Central, elicopterul decolând exact în momentul când parte din mulțimea furibundă ajunsese la nivelul acoperișului.

La Cluj, *oraș-martir*, limbile ceasului de pe hala agro-alimentară indică și astăzi ora 12: 07. Timpul s-a oprit în loc și așa a rămas, ca simbol al istoriei Revoluției. La fel ca războiul psihologic desfășurat în România începând din 22 decembrie, chiar mai devreme, evident, într-un mod crunt, la data menționată, în București și în alte orașe din țară totul s-a petrecut după același scenariu. Asta la cinci zile după ce la Timișoara căzuseră oameni secerăți de gloanțe, pe străzi, în case, orașul era deja declarat „liber de comunism”, iar printr-un document devenit istoric, lui Ceaușescu i se cerea apariția la televiziune „pentru a informa opinia publică despre situația reală de la Timișoara” (punctul 8 din cele 10 revendicări ale protestatarilor timișoreni, reproduse pe placa de bronz expusă la Memorialul Revoluției).

Chiar și în acest oraș declanșator al Revoluției din România au fost mai multe victime din data de 22 decembrie 1989, când Ceaușescu deja fugise cu elicopterul de pe clădirea Comitetului Central, fiind abandonat la șosea, prins, judecat și condamnat la moarte, răstimp în care puterea a rămas la mâna celor care au acționat în haosul creat după trădarea lui Ceaușescu de către generalii lui.

Președintele Ceaușescu a fost culpabil pentru toate victimele și pierderile materiale din țară, iar Elena Ceaușescu, în timp ce erau legați la mâini spre a fi duși la zidul execuției, îi striga: „Măi, copii, Securitatea...!” unui militar parașutist supărat de pierderea fraților ostași. Practic, cauzal vorbind, mergând pe firul evenimentelor și al deciziilor de moment, cei doi dictatori sunt principalii vinovați și de moartea lor din 25.12.1989, fiind victime, la rândul lor, ale propriilor acțiuni și decizii, dat fiind planul de măsuri impus de ei, începând din 16-17 decembrie pentru Timișoara, dar pregătit cu doi ani înainte, imediat după evenimentele din noiembrie 1987 de la Brașov. I se spunea Planul 2600 și, conform lui Silviu Brucan, membru în Consiliul FSN (opozant al regimului Ceaușescu, ținut sub supraveghere la domiciliu de Securitate), „prevedea, după surpriza pe care a avut-o Ceaușescu la Brașov, alcătuirea unor unități echipate, instruite și organizate, dotate pentru gherilă urbană, în cazul unor acțiuni îndreptate împotriva regimului comunist al lui Ceaușescu. În acest caz, în mod automat, aceste unități erau puse în acțiune. Și asta s-a întâmplat. Ele au acționat, după părerea mea, până în momentul în care au văzut la televiziune că au fost executați cei doi Ceaușescu. Erau unități ale miliției și securității”.

Gelu Voican Voiculescu îi replica jurnalistului Lucian Mândruță, în aceeași emisiune –ediția specială „Pro TV la 10 ani”: „Eu cred că erau niște unități independente, foarte bine conspirate, care erau în directă subordonare a gospodăriei de partid pentru a nu se putea controla fondurile alocate întreținerii lor. Și se pare că se numeau trupe speciale de luptă. Mai exista și un Ordin 2030 din 1972, mai exista și așa-zisul plan Z și încă un plan ZZ care avea o dimensiune internațională. Deci au existat o serie de asemenea documente care prevedeau situațiile limită sau situațiile de criză. Însăși plecarea de pe acoperiș cu un elicopter făcea parte din unul din aceste planuri și n-a fost o inovație de moment, o improvizație ad-hoc.”

Parchetul Militar a judecat patru securiști pentru favorizarea fugii lui Ceaușescu, dar nu ei au fost organizatorii. Cel care a ordonat piloților, echipajului elicopterului și comandantului Aviației Militare este fostul general Victor Atanasie Stănculescu. În momentul crucial, decolarea de pe acoperișul CC, rolul-cheie l-a avut același general care intervenise la Timișoara, la ordin, cel cu strategicul „picior în ghips”, care a știut când să schimbe direcția elicopterului și executarea ordinelor, generalul Victor Atanasie Stănculescu. El a organizat fuga lui Ceaușescu. Drept dovadă, în timpul procesului, Ceaușescu face referire la „trădătorii care se află în sală” și își îndreaptă privirea spre el. Cu două luni înainte de Revoluție, la al XIV-lea Congres al PCR, generalul Stănculescu îl aclama pe dictator împreună cu ceilalți nomenclaturiști. În 22 decembrie 1989 era prezent în Comitetul Central, în momentul în care mulțimea lua cu asalt clădirea.

Gen. (r) Neagoe Marin (șeful Direcției a V-a Securitate în decembrie 1989):

„Pe generalul Stănculescu a început să-l cunoască doamna personal. Și a avut de multe ori întâlniri cu el, la Cabinetul 2. Și ea a fost cea care l-a promovat, nicidecum Ceaușescu. Dacă a fost însărcinat cu executarea Ceaușeștilor... Hai să fiu foarte sincer, eu i-am dat lui Ceaușescu ce-a fost al lui și îi iau ce n-a fost al lui. Ce-a făcut bun și ce-a făcut rău. Pentru că așa e și normal. E viziunea mea. Dacă a făcut cea mai mare greșală posibilă, a fost aceea când a plecat cu elicopterul de pe Comitetul Central. A fost un dezertor. Și pentru mine, și pentru toată lumea. Și pentru unitatea mea, și pentru armată, pentru toată lumea.”

Gen.(r) Dan Voinea (avansat, după 1990, șef al Parchetelor Militare):

„Pe data de 25 decembrie, la ora 9.00 dimineața, am primit un telefon de la generalul Stănculescu, care mi-a ordonat să mă prezint la proces.”

Nicolae Teodorescu (avocatul apărării):

„Nu m-am îndoit, în niciun moment, că vor fi condamnați, ținând cont de faptele care li se reproșau. Nu exista o altă soluție. Singura posibilitate de a scăpa de pedeapsa capitală era obținerea unei expertize psihiatrice. Dar au refuzat-o, așa cum recuzaseră legalitatea tribunalului. Nu au colaborat în niciun fel. Convingerea mea e că ei au știut perfect că sunt judecați pentru ce-au făcut și care va fi verdictul, ce se va hotărî, au ascultat toate acuzațiile, însă credința lor a fost, până în ultima clipă, că vor fi salvați de cineva.”

25.12.1989, Târgoviște, după citirea sentinței de condamnare la moarte

Gică Popa – președintele completului de judecată:

– Tribunalul se retrage.

Nicolae Ceaușescu:

– Este vorba de o lovitură de stat! Aveți dreptul să împușcați pe toată lumea? Aveți acest drept?... Sunteți niște trădători! O să răspundeți!... Puteam fi împușcați și fără mascarada asta! Asta-i așa o mascaradă!...

Gelu Voican Voiculescu (după 1990):

„Mi s-a dat sarcina de a organiza imediat și rapid procesul, pentru că, atâta timp cât exista cuplul Ceaușescu, nu înceta să curgă sânge. Dacă erau judecați și executați, rezistența devenea inutilă, pentru că nu mai avea obiect. (...) Procesul a părut defectuos ca desfășurare, deoarece comportamentul unora dintre magistrații și avocații care erau de față a fost subiectiv. S-au lăsat dominați de pasiuni și de subiectivism, însă situația era una excepțională. Din punct de vedere formal, toate procedurile au fost respectate. Însă din cauza acestor inconveniente, a părut o parodie de proces. Pentru a contracara, pe scurt, toate speculațiile care au fost făcute pe seama morții lor, pot să vă spun că, dacă sunteți atenți, în momentul când apar medicii, se aude un ultim foc de armă. Iar când medicul ajunge la el, are gura deschisă, capul căzut, cu gura deschisă, apoi, la un moment dat, gura i se-nchide.”

Fost viceprim-ministru (după zilele fierbinți ale Revoluției), Gelu Voican Voiculescu mărturisea, mulți ani mai târziu, în 1999, la „Marius Tucă Show” (Antena TV): „Avocații, domnul Lucescu și domnul Nichi Teodorescu puneau niște probleme de apărare și, nu-i așa, cele cinci zile care trebuie să fie între recurs și... argumentul meu: «În fiecare minut, în București mor oameni nevinovați, împușcați de pe acoperișuri.»” Și atunci, drept continuare la această argumentare a lui Voiculescu, se impune întrebarea: „Cine a tras în noi după 22?”, auzită de atâtea ori.

Tudor Postelnicu, ministru de Interne, prins de revoluționari, se discolpa. Un fragment din înregistrarea discuțiilor dintre generalii Gușă și Vlad, comandanți de Armată și Securitate, vine să completeze și să lumineze tabloul evenimentelor din 22 spre 23 decembrie 1989 și frământările de culise, de la Comitetul Central și Ministerul Apărării, din așa-numita „noapte a generalilor”.

Generalul Ștefan Gușă, vorbind la telefon:

– Tăceți din gură!... Auzi? Fii atent la mine, măi! Aici a fost o... tu știi cum îi, așa se întâmplă în momentele astea de răscruce. Până se linișesc treburile trebuie să fim foarte calmi. Dom’le, nenorociții ăștia care au fost... s-au urcat pe fel de fel de blocuri. Trag de acolo, trag de dincolo. Pregătește elicoptere! Ai elicopterele încălzite? Dom’le, să patrulezi cu ei pe deasupra, vedeți pe unde sunt băgați, de unde e deschis foc, ai putea chiar să tragi din elicopter cu armament individual în ăia care sunt sus pe blocuri. În orice caz, tu mergi cu elicopterele măcar!

Generalul Vlad, vorbind nervos la alt telefon:

– Dom’le, comandantul trupelor garantează! Dacă nu-i așa și dacă se încalcă acest consemn, îl tragem la răspundere în fața justiției militare!

Fragment din prinderea ministrului de Interne Tudor Postelnicu, „omul lui Ceaușescu”, în Comitetul Central:

– De ce-ai băgat oamenii acolo să tragă?

Vocea lui Tudor Postelnicu:

– Nu eu, nu îmi aparțin mie trupele de Securitate.

– Dar cui?

– Generalului Vlad.

– Dar Vlad a dat dispoziție să se înceteze! De ce nu se încetează?

Tudor Postelnicu, pe podea, cu spatele la calorifer:

– Păi, da’ l-am văzut că se agita acolo tot mereu, eu nu știu de ce nu s-a încetat! Că ordin n-a fost să se tragă.

Cine sunt cei care au decis suprimarea soților Ceaușescu? Răspunsul lui Voican Voiculescu: „Deci din cei 39 care am semnat în seara de 22, am rămas un nucleu executiv, care nu era în permanență. Unul mai pleca, mai venea. Și eu am hotărât cu dumnealor, în unanimitate s-a hotărât înființarea tribunalului, deci toată soluția asta. Ultimul care s-a lăsat înduplecat a fost domnul Iliescu, dar au fost Cazimir Ionescu, Petre Roman, Silviu Brucan, Dumitru Mazilu, eu, poate Nicolae Radu, de aici nu mai știu sigur, Sergiu Nicolaescu poate era... Dan Marțian putea să fie. Petre Roman: «Ai să ai

execuția!», așa mi-a zis, «Ai să ai execuția!». Dom'le, erau poziții juridice, erau poziții umanitare, dacă vrei, și eu mereu aduceam argumentul cu Mussolini: „Într-o revoluție totul e suspendat, e act justițiar revoluționar”, nu se pune în discuție. Eu am propus și soluția unui atac terorist și, prinși la mijloc, am propus evadarea de sub escortă, adică erau niște soluții care în istorie s-au mai practicat. Nu gândeam ca un individ și nu aveam o logică de om obișnuit, ci mă situam pe o poziție, dacă vrei, a unei gândiri impersonale, sub imperiul necesității. Adică judeci în ordinea care este deasupra chestiunilor individuale omenești, în care sigur că e oribil să vorbești de moartea unui om ca de un lucru foarte banal.” (...)

Voiculescu i-a mărturisit realizatorului Lucian Mândruță, la zece ani după evenimente, într-o ediție Pro TV, că el ar fi lichidat imediat cuplul Ceaușescu, ca „act justițiar revoluționar, fără proces”, dar Iliescu s-a opus, căci se impunea o judecată, fie ea formală... „Acest Che Guevara...!” – după cum confirma Silviu Brucan, și el insistând, ca și Iliescu, pentru un proces rapid și cu execuție imediată. Practic, deducem că se ajunsese la situația „ori noi pe ei, ori ei pe noi”.

Combatantul Voiculescu, adept al ideii luptelor de gherilă, a mai recunoscut, în aceeași discuție, faptul că el este cel care a calculat și propus cifra de 64.000 de victime ale genocidului – cap de acuzare în susținerea maiorului de atunci, Dan Voinea, luând în calcul românii anihilați prin condițiile de trai, timp de zece ani, din cauza măsurilor tiranice, plus cei 4.500 de morți prin împușcare la Timișoara – cum ar fi informat jurnaliștii din Iugoslavia, preluați de agenții și de alte surse media, fiind invocat Art. 357 Cod Penal, lit. a și c.

Dar victime au fost și militari din rândul trupelor USLA – seara de 23.12.1989, în fața Ministerului Apărării, în frunte cu colonelul Trosca de la Marele Stat Major, lichidați într-o ambuscadă. Tot pe obscuritate s-a petrecut aceeași tragedie cu militari de la unitatea din Câmpina, la Aeroportul Otopeni din București, militari trimiși cu pretextul să întărească dispozitivul de apărare și, în fapt, primiți de forțele de apărare din aerogară ca niște inamici „teroriști”. Din trei camioane cu soldați în termen însoțiți de superiori, doar opt persoane au supraviețuit, restul au fost secerăți fără milă, în două reprize. Unii au murit pe loc, aruncați în lizieră, alții au fost lăsați să moară în spital, ascunși în lift, timp de trei zile, plimbați de la un spital la altul, la morgă și, în final, la Institutul Medico-Legal. În asta constă intenționalitatea celor ce au acționat, culpa și răspunderea ca atare. Dar s-a făcut autopsia cadavrelor și examinarea balistică? De ce nu s-au făcut exhumări?

Despre Procesul Otopeni, în care au fost implicați și cetățeni din URSS, turiști aflați într-unul din autobuzele ciuruite, s-a vorbit, dar mai puțin. Cert este

că, în acest caz, nu se mai poate spune că Ceaușescu a dat ordin și e vinovat (el era fugăr în acele ore), ci conducerea de la acea dată, 22/23 decembrie 1989, a Ministerului Apărării, gen. (r) Nicolae Militaru – „omul KGB-ului sovietic”, care preluase deja și forțele aflate în subordinea generalului Vlad, șeful Securității Statului, din cadrul Ministerului de Interne. Iar știrile și apelurile de la Televiziunea Română Liberă către aceste forțe și populație agravau situația, pentru că... „așa e la război, ca într-o revoluție, se mai moare, căci e nevoie de mai multe victime”... e genocid, desigur. Altfel spus, trebuia restabilită liniștea și preluată cârma statului.

În același cadru de la Antena TV, ca invitat, Victor Atanasie Stănculescu, fostul general degradat odată cu condamnarea și ispășirea pedepsei pentru reprimarea de la Timișoara (care, în 1990, a fost: ministru al Apărării Naționale – 400 de zile, ministru al Economiei – 50 de zile, ministru al Industriilor – 150 de zile, funcții deținute pentru o perioadă de 600 de zile, până la căderea guvernului Roman, după cum afirma public), susținea: „Cred că era prea greu pentru cineva să ia o hotărâre până nu s-a creat un consens, în câteva zile, ca să nu fie hotărârea unui singur om. Asta este una dintre cauze. Eu n-am participat la aceste discuții. Deja din 23 seara, când mi s-a spus că «Noi am hotărât să fie ministrul Apărării generalul Militaru», se pare că a apărut un moment de neîncredere asupra poziției viitoare a mea. Dar vreau să precizez, folosindu-l chiar pe domnul Ion Iliescu și volumul lui, *Momente de istorie*, Editura Enciclopedică, pagina 27, 28, în care spune că: «Decretul a fost dat pe 24.12.1989. Grupul restrâns al membrilor CFSN, care lucra în clădirea Ministerului Apărării Naționale, a decis: Punctul 1 – Instituirea Tribunalului Militar Excepțional. Tribunalul va judeca în conformitate cu prevederile legale rămase în vigoare în acest moment. Tribunalul va fi alcătuit conform legii privind organizarea judecătorească și reprezentanți ai Frontului Salvării Naționale vor fi...» și eu vi-i dau exemplul exact cum au fost scriși acolo: Victor Stănculescu, Voican Voiculescu și Virgil Măgureanu”... așa e decretul.”

Este surprinzător că, în ciuda haosului creat în 22 decembrie 1989, când Televiziunea Română devenea liberă și pupitru de control în acel vid de putere, când „teroriștii” trăgeau pretutindeni, CFSN s-a constituit, sub tirul gloanțelor, și s-a reunit, hotărând Decretul privind înființarea unui Tribunal Militar Excepțional care să-i judece pe Ceaușești.

„Cooperarea Stănculescu-Neagoe (șeful Direcției a V-a Securitate) a fost indirectă, în momentul când am căzut de acord ca să dăm același ordin pentru aducerea elicopterului, punctul 1. Și 2: probabil că, după aceea, când a plecat elicopterul, a dat ordinul să se dezarmeze oamenii și să dispară din interiorul clădirii ca să nu apară o baie de sânge, care a fost, de fapt, ideea principală, a scoaterii acestora de aici” – afirmă Victor Atanasie Stănculescu.

La întrebările jurnalistului Marius Tucă: „Gușă și Vlad erau antirusi? Anti-Iliescu? Erau naționaliști? Iliescu și Militaru erau prosovietici? Mazilu, Brucan, Roman și chiar dumneavoastră erați prooccidentali, poate fi și domnul Gelu Voican Voiculescu?”, generalul Victor Atanasie Stănculescu a răspuns: „E greu de spus că s-a făcut atunci o selecție pro și contra Vest și Est. (...) După aceea, după 28 ianuarie, la sfârșit, primele zile ale lui februarie și, pe urmă, în final, pe 15 februarie, de trei ori mi s-a propus să revin la Ministerul Apărării Naționale, în calitate de ministru, pentru că erau mișcările acelea în armată, pe care domnul Voican Voiculescu le știe. Se pare că și dânsul a fost unul dintre cei care au insistat și i-au recomandat lui Ion Iliescu ca să facă acest apel și l-am refuzat. Pe 16 februarie dimineața am fost investit, după ce, în seara zilei, în prezența primului-ministru, Petre Roman, mi-a spus a treia oară, zice: «Avem o problemă, la ora 18.00 i-am cerut lui generalul Militaru să își dea demisia, a depus demisia și vreau să fii numit ministrul Apărării.» Și-atunci i-am spus: «V-am spus de două ori și-mi mențin aceeași părere.» Zice: «Deja am discutat cu domnul Coposu, cu domnul Câmpeanu, cu domnul Rațiu și am semnat decretul. Am dat ordinul generalului Ionel, mâine să fii instalat de către mine în Sala Mare a Marii Adunări Naționale, Palatul vechi.» Deci a fost o perioadă în care, probabil, și cu ceea ce s-a spus... Ceaușeasca, Elena Ceaușescu: «Victoraș, ai grijă de copiii mei!»... s-a creat o legendă... și cu alte probleme, s-a pus în jurul meu un asemenea semn de întrebare: Dom'le, asta e nesigur... Asta e concluzia care am tras-o.”

Gelu Voican Voiculescu:

„Eu pot să vă spun, în primul rând, i se imputa generalului Gușă că n-a stat la Statul Major și-a stat acele zile în Comitetul Central, lângă Verdeț. Și, din întâmplare, lângă generalul Vlad... și asta din fericire, pentru că se scurtcircuitau niște informații și au putut să dezoace foarte multe tentative de încăierare a Armatei cu Securitatea, cei care vorbeau alternativ, ori cu generalul Vlad, ori cu generalul Gușă, nu știau că ei sunt alături. Și, atunci, imediat își schimbau informațiile și constatau că e vorba de neadevăruri. Deci odată i se imputa această abandonare a postului de la Statul Major, iar în două rânduri, generalul Gușă a ridicat tonul la noi, la noua echipă a puterii, acuzându-ne că creăm anarhie și făcând uz de carnetul roșu de partid. Asta a făcut-o și față de Sergiu Nicolaescu, și la MApN, față de noi. Era considerat destul de epuizat și, în același timp, au venit și zvonuri că este vinovat de represiune la Timișoara. Bineînțeles, executând ordin. Și-atunci, după numirea generalului Militaru, acesta a hotărât trecerea lui la comanda Armatei din Ardeal. Abia pe urmă a trecut la Armata a II-a la Buzău, unde a rămas comandant până la sfârșit. Deci sigur, pe fondul acestei înlocuiri, s-a încercat o schimbare de echipă. Cum am

mai spus, generalul Militaru nu era popular, a reactivat 28 de generali care fuseseră scoși în rezervă de către Ceaușescu, cu suspiciunea c-ar fi spioni sovietici, ofițerimea tânără era revoltată de prezența lor... Într-adevăr, tot Statul Major, întrunit, a scandat «Gușă! Gușă!» și l-a huiduit pe Militaru. Au fost primele semne că Militaru este inpopular. Asta în 6-7 februarie. Ei, a durat tot procesul ăsta și, pe 15-16 februarie, generalul Militaru a fost schimbat și adus, în locul lui, domnul general Stănculescu, care era cel mai popular om în armată. Și generalul Gușă era popular în armată, dar avea această pată cu Timișoara și, de altfel, generalul Militaru, deja... generalul Militaru trimisese mandate de arestare pentru generalul Topliceanu și pentru generalul Gușă, care era la Buzău, și ei predau comenzile, urmând să fie arestați. Dacă nu survenea această schimbare cu domnul general Stănculescu, ei ar fi fost arestați și incriminați pentru represiune. Acuma, între timp, s-a lămurit suficient de bine care au fost vinovățiile la Timișoara.”

Gen. (r) Andrei Kemenici:

„Îmi pare rău că trebuie să combat. Ceaușescu n-a avut încă în concepția lui economia de piață. Asta cu banii. Vă spun sincer, personal, pentru mine și cred că așa a și gândit. Tot timpul făcea... îmi spunea probleme de patriotism, că el este singurul care poate să asigure independența și suveranitatea statului. De asemenea, spunea că, prin dispariția lui, rușii ne vor lua Moldova, ungurii ne vor lua Transilvania, deci venea absolut numai cu probleme din acestea. Și se purta frumos până când vedea că nu pot să rezolv problema, adică nu pot să fiu de acord cu el să-l duc la Marea Adunare Națională și lucruri din acestea. Și atunci spunea: «Ai trecut de partea lui Milea, lui Gușă?», probleme din acestea. Deci probleme materiale nu a pus sub nicio formă. Mai vreau să fac niște precizări. Eu zic că Ceaușescu și cu Elena au plătit cu viața pentru tot răul care l-au făcut României. Și-acuma să-i socotim ca pe niște oameni care, să zic, au plătit pentru ce-au greșit. Și să fim un pic cinstiți. Mulți au spus că a vrut să părăsească țara. Domnu' Tucă, e ceva de neconceput! Eu cu el, cum am stat de vorbă tot timpul, nici vorbă! Nici ea. Nici nu concepea. Asta-i o chestiune care nu știu cum să... avea un patriotism exagerat, dar nicidecum să-și părăsească țara sau să facă... probleme din astea, de care spuneți dumneavoastră, cu banii. Cel mult a spus că prin luptă... rețineți... prin luptă să iau două, trei transportoare, că și el e un bun ochitor, trăgător, să-i dau o armă și să mergem să ajungem la muncitorii lui, la București. Să vedeți ce era în capul lor de nebunie și de încredere în clasa lui muncitoare! Voia să-mi dea bani, nu-i avea, dar să-mi plătească să-l înscriu la popota oficialilor, că vrea să mănânce. Ce concepție! Deci credea, într-o oarecare măsură, că-i asigur protecția, cu toate că, uneori, îmi spunea că «De ce-l păzesc?» și că vrea să mănânce și el cu

ofițerii. Și îi spuneam: «Tovarășul comandant suprem, aceasta e mâncarea pe care o mănâncă colonelul și soldatul. Noi asta mâncăm. Și n-avem altă mâncare.» Că eram trecuți în alarmă de luptă.”

Generalul Andrei Kemenici a fost contrazis de un fost militar, santinelă a lui Ceaușescu (practic, stătea la ușa încăperii unde erau reținuți cei doi dictatori), invitat la televiziune: „Asta după ce l-a bătut în unitate, am apucat de-am ieșit și eu afară, timp de vreo 20 de minute, și l-a bătut un căpitan sau nu știu ce, l-a umplut de sânge. Și s-a șters (gest cu mânecile, *n.n.*). Că m-am dus la el și i-am spus: «Ce i-ați făcut, domnule, l-ați luat la bătaie?» Chestia c-a vrut să sară pe geam și s-a lovit de gratii! Nu, asta este o minciună! Ceaușescu îmi spunea mic: «Du-te și mai află ceva!» «Măi, ce se mai aude?» Eu nu știam absolut nimic. Și nici mie nu-mi spuneau nimic.”

Gen. (r) Andrei Kemenici (comandantul UM Târgoviște):

„Am făcut cercetări. Primul care trebuia să informeze... și suntem aicea mulți militari, e comandantul unității. Eu trebuia să raportez. Asta era eveniment! Să lovești pe oricine, d-apoi pe comandantul suprem! (...) Deci legătura mea directă era așa: comandantul armatei – domnul Stănculescu – și... după numirea lui domnu' Militaru. În rest, nu. Am încercat să iau legătura cu domnul Gușă, dar din codificările care le... vorbeam eu cu domnul Stănculescu, încercând să vorbesc și cu domnia sa, domnul Gușă... nu-l găseam telefonic. Și-atuncea mi-am dat seama, să mă scuze dânsul, dar era în afară de problemă domnul Gușă. Nu știa nici că ei sunt acolo (Nicolae și Elena Ceaușescu, *n.n.*), nu știa nici cine sunt eu, nu știu... Să vă spun de ce nu l-a bătut. Pentru că ce-am făcut: mi s-a raportat incidentul, am venit la el și mi-a cerut să-l schimb pe acest ofițer. Schimbarea ce-am făcut-o: l-am pus pe Boboc, care era înăuntru, ofițerul Boboc, și l-am pus santinelă la ușă. Și-am introdus pe Stoica, care era la ușă, în interior. Ca, după vreo câteva ore, ei să fie în transportor blindat și așa mai departe. Dacă acest Boboc l-ar fi lovit pe Ceaușescu, Ceaușescu n-ar vrea (n-ar mai fi vrut, *n.n.*) să mai stea cu el. A doua problemă: a apărut în presă că a venit... că mi-a spus mie Ceaușescu... dumneavoastră (militarul, *n.n.*) dacă ați auzit așa ceva, că să-l împușc pe acest ofițer, c-a îndrăznit să-l lovească – a apărut în presă, v-arăt în presă, nu se poate așa!... L-am schimbat, l-am scos afară... l-am schimbat pe loc. Și am, dacă vreți, discuțiile, ce-a spus despre Iliescu. L-a întrebat pe Boboc: «Cine-i la conducere?» Și i-am spus că Iliescu. Și el a întrebat: «Cine-i ăsta, Iliescu?», dar ea spune: «Cum, nu-l știi pe Iliescu?!» Pe urmă a întrebat de Militaru. «Cu armata cine-i?» Zice: «Generalul Militaru.» «Auă! Kaghebigistul ăsta!» Dânsul spusese că l-a numit pe domnul Stănculescu și «Uite, l-a terminat și pe ăsta! Și-acum l-a pus pe kaghebigistul ăsta!... de ceilalți cunoscuți: Mircea

Dinescu, care fusese urmărit de Securitate, de ceilalți cunoscuți, Caramitru, care era un actor, Sergiu Nicolaescu, știa, spunea că «Ce mai vor și ăștia? C-au vrut tot și le-am dat...» Zicea: «Au plecat din țară când au vrut!»...

Santinela Stoica: „Mai ales de domnul Sergiu Nicolaescu: «L-am lăsat să se ducă în Germania, i-am dat, de fiecare dată, tot ce-a vrut și acum...!» (...) Eu, când l-am întrebat pe Boboc: «Dom'le, ce-ai avut cu el?», zice: «A vrut să sară pe geam.» Și erau gratiile cât drumul la...la...! Eu n-am văzut că a fost bătut, dar era plin de sânge.»

Gelu Voican Voiculescu: „L-a împiedicat să iasă la geam.»

Col. (r) Constantin Lucescu (avocatul lui Ceaușescu, avansat după 1990, retras):

– Domnu' Tucă, aici avem un martor care este imparțial. Luăm caseta procesului. Dacă o urmă de agresiune ar fi existat, ar fi fost prima care ar fi fost strigată. Niciun moment, pe parcursul dezbaterilor, Ceaușescu nu a făcut o astfel de afirmație. A! Nu ne-a considerat legal constituiți, nu ne-a considerat în drept să-l judecăm, dar niciun moment nu a spus că a fost agresat. Și-aicea este memoria videocasetei, care spun eu că liniștește...

Ion Cristoiu: – Domnu' Kemenici, au fost teroriști sau nu care au tras asupra unității Târgoviște?

Gen. (r) Andrei Kemenici: – Dacă au fost, au fost foarte puțini. Mult mai mulți... Nu, domnu' Tucă, vă spun! Mult mai mult am tras noi în noi. Provocările veneau de afară. (...) Focul cel mai mare s-a tras atunci când niște grupe de militari, în autogară, au tras peste liceu, loviturile, unele ricoșeuri, au ajuns în unitatea noastră, iar în unitatea noastră au tras fără ca să fi rămas un cartuș... foarte puțini liceeni, 150 de oameni care erau în comandament.

Marius Tucă: – Câți oameni au murit la Târgoviște, domnu' general?

Gen. (r) Andrei Kemenici: – Șase. Inclusiv Nicolae și Elena. Deci șase. Patru militari: un ofițer, trei soldați, Nicolae și Elena Ceaușescu... Și aici e un lucru care vreau să-l precizez, foarte important. Unitatea a fost împărțită în cinci sectoare. În fiecare sector erau anumite unități. Făcând cercetări, noi am avut 37 de comandanți responsabili în unitate. Ei, din acești 37, fără să mă socotesc eu, ca și comandant, absolut niciunul, dar absolut niciunul nu a dat comanda foc! Totuși s-a tras. Sute de mii de cartușe. Deci pleca câte un cartuș, două, vedea cineva o anumită lumină sau foc la gura țevii sau se trăgea chiar.

În tot acest teatru de război pentru preluarea puterii în stat, căpitanul Boieru era cel care conducea plutonul de opt parașutiști cu elicoptere care-l însoțea pe generalul Stănculescu spre Târgoviște, unde avea să îi execute pe dictatori prin împușcare. Împreună cu alți trei parașutiști, fusese desemnat de acesta să formeze plutonul de execuție. În 1999 el relatează la Antena, în cadrul

discuției cu Marius Tucă și Ion Cristoiu, un experiment trăit în momentul când a primit misiunea de zbor:

– Deci pe data de 18 sau 19, nu știu exact data, a apărut undeva la... vă spun exact poziția, deci la nord, nord-vest de Aerodrom... a apărut un obiect luminos, care a fost dat ca OZN. Deci bateria de artilerie care exista acolo a tras asupra acestui obiect, dar acest obiect se depărta, se apropia... comandorul Suciu poate lămuri. Vă spun, după mine, după părerea mea, era OZN. Deci nu era un avion. Era un obiect mult mai mare decât un avion. Avionul îți lasă anumite lumini, pâlpâie. Deci era un obiect luminos, aproape cât luna era de mare.

Ion Cristoiu: – Cam ce era, domnule general, electronicul modern? Apropo de războiul electronic!

Gen. Victor Atanasie Stănculescu: – Știți că, de pe-acum, ne-am lămurit că se experimentează armele care probabil că s-au încercat și-o să se mai experimenteze. Sau niște sisteme. Există un întreg studiu făcut de armată, cu toate...

Gen. Andrei Kemenici: – La noi am oprit tragerea, pentru că deasupra orașului s-a văzut un balon luminos. Era chiar deasupra blocurilor... Și i-am spus să aștepte ca acest balon să treacă de oraș. Să nu tragă. Nu se trage și dispare balonul.

Gelu Voican Voiculescu: – Când noi am venit cu elicopterele, două elicoptere au aterizat în curte, trei au rămas în aer și, pe urmă, au intrat și ele în dispozitivul mai îndepărtat de luptă. În zonă s-a tras asupra lor, chiar în timpul procesului, din afara unității.

Gen. Andrei Kemenici: – Asupra elicopterului nu s-a tras.

Gelu Voican Voiculescu: – S-a auzit și în timpul procesului.

Gen. Andrei Kemenici: – Nu.

Marius Tucă: – Domnu' Stănculescu a sosit la Târgoviște cu cinci elicoptere. E adevărat?

Gen. Victor Atanasie Stănculescu: – Da, exact!

Marius Tucă: – Era unul prezidențial și unul de escortă. În alte două, suita dumneavoastră.

Gen. Victor Atanasie Stănculescu: – Toate militare.

Marius Tucă: – Da. Și altul cu parașutiștii. Domnul general Kemenici scrie în carte despre ordinul domnului Stănculescu de a observa televizorul, în timpul procesului, și de a anunța dacă se întâmplă ceva deosebit. Iar dacă se întâmplă, să-i împuște pe toți din sală, mai puțin Ceaușeștii și pe generalul Stănculescu. I-adevărat?

Gen. Andrei Kemenici: – Nu! Să observ televizorul da, dar mai departe nu! Deci să observ la televizor și, dacă se întâmplă ceva deosebit, să raportez.

Alte cadre din armată au astăzi o imagine mult mai clară asupra celor trăite și, mai cu seamă, o poziție surprinzător de detașată:

Gen. (r) Mircea Chelaru (la OTV): „În 1989 este evident că s-a produs o schimbare, dar nu de regim, o schimbare de conducere, care urma să mențină un regim de factură socialist-luminată, comunism înălțător de tip gorbaciovist, deturnat pe căi... altele decât cele cunoscute. Sunt oamenii ăia... în elicopter și trăgeau unii în alții, sunt din conducerea superioară.”

Ion Iliescu (la TVR Liberă): „Pentru a sublinia caracterul profund popular și umanist al noului regim care a luat naștere, conducerea Frontului Salvării Naționale a decis abolirea pedepsei cu moartea.”

Mai multe posturi franceze de televiziune difuzau imagini-document în reportajele lor, una dintre acestea fiind cea a unui grup de revoluționari în Comitetul Central, cu Ilie Verdeț, în acele zile fierbinți, care jucau în scena regizată:

Un revoluționar: – Unde este Iliescu? Chemați-l pe Iliescu!

Alexa Visarion (regizor): – Să-l lăsăm pe Iliescu, deocamdată! Nu e compromis. Înțelegeți! Trebuie să fiți alături de noi, care îl susținem! Ajutați-ne cu toată seriozitatea!

Ilie Verdeț: – Da, da, am spus...

Cine a stabilit completul de judecată pentru Târgoviște?

În 1999 generalul (r) Victor Atanasie Stănculescu mărturisea pe postul Antena TV:

– M-am dus și am făcut organizarea sălilor, folosind experții de la... juriștii, am stabilit câteva locuri pentru supervizarea chiar a dispozitivului lor, să n-avem o surpriză. Și domnul colonel știe, că i-am spus: «Atenție la... atenție la... atenție la...» Asupra completului de judecată, asta a venit constituit de la București, avocații au venit constituiți de la București, eu am făcut organizarea traseului, mijloacele de deplasare, sistemul de siguranță, securitatea, prin schimbul de semnale pe care le știam numai noi doi. Și-am avut surpriza pe care am avut-o după aceea... pentru că ar fi putut fi lichidați înainte de a ajunge în zonă. Și-acuma să vă spun de ce: pentru că, după ce s-a scris *Armata în Revoluția din Decembrie 1989*, i-am scris domnului general dr. Costache Codrescu, care a fost coordonatorul acestei lucrări, printre alte multe, și nu face parte din... eu vreau să fiu foarte la obiect, următoarele: «La aceasta adaug și faptul mai grav, care ar fi compromis misiunea și cu urmări de nebănuț, poate, pentru revoluție. Când, deși am ordonat personal sistemului de artilerie să nu acționeze în zonă – mă refer la deplasarea celor cinci elicoptere către Târgoviște –, divizierul comandant de coloană, Kemenici, primise ordin să distrugă grupul de teroriști

care va încerca să-i elibereze pe dictatori, numai legătura directă conspirativă foarte bine organizată și supervizată de colonelul Kemenici, precum și codul stabilit – „eșarfa galbenă” – despre care, până la executarea misiunii, nu a știut altcineva, ne-au scos salvați de la un dezastru.» De ce spun acest lucru? Pentru că eu am avut foarte multe observații la acest prim volum, *Armata Română din Revoluție*, la care, de fapt, nici nu am fost consultat de echipa respectivă.

Marius Tucă: – Domnule Stănculescu, dumneavoastră ați avut o anumită teamă de Securitate, în acele zile, și de nomenclatură, în același timp. Ați pus la Târgoviște sub baionete pe colonelul Dinu, da?... Și pe ofițerul de Contrainformații din unitate.

Gen. Andrei Kemenici: – Căpitanul Stoian.

Gen. Victor Atanasie Stănculescu: – Eu nu-mi aduc aminte. Țsta-i cel cu contrainformațiile, precis.

Gen. Andrei Kemenici: – Mi-ați spus: „Ofițerul de la Securitate și ofițerul ceist...”

Ion Cristoiu: – Deci dumneavoastră, când ați plecat la Târgoviște, știați că va fi, de fapt, un proces, de fapt, că va fi o sentință, și nu un proces? Știați că vor fi executați? Sincer.

Gen. Victor Atanasie Stănculescu: – Foarte sincer. Aveam această senzație, pentru că... Se subînțelesese. Și eu mi-am luat grupul de parașutiști, în primul rând, îi luasem pentru securitatea mișcării noastre. Când am ajuns acolo și s-a mai discutat în elicopter, atuncea le-am spus lor: „Fiți atenți că, dacă se va hotărî așa, veți face așa!” Cine a decis din cine să fie format completul de judecată? Au venit la aeroport, eu am găsit echipa la aeroport, adică la locul de decolare, care a fost lângă Stadionul Ghencea, de fotbal, au venit constituiți. Deci eu i-am primit. Acuma poate să spună domnul Lucescu, că știe mai multe.

Col. Constantin Lucescu (avocat din oficiu pentru apărarea lui Nicolae Ceaușescu):

– Niciun membru al completului de judecată, inclusiv procurorul Dan Voinea și cei doi avocați, grefierul, nu au știut despre ce este vorba. Știau că este vorba de teroriști. Măsurile de pază, de siguranță, îngrijorarea domnului ministru și, dacă-și aduce aminte, pe timpul zborului... probabil că domnia sa avea acele informații de care v-a făcut vorbire... și luarea căștilor și controlarea încontinuu a eterului pentru a nu ni se întâmpla...

Gen. Victor Atanasie Stănculescu: – Am luat căștile și am urmărit traficul aerian...

Col. Constantin Lucescu: – ... pentru a nu ni se întâmpla nimic, însă te făcea să te gândești că nu sunt niște simpli teroriști. Dar niciun moment niciunul dintre noi n-a crezut că este vorba de cuplul Ceaușescu. Nimeni nu a crezut

până când, pe rând, au fost duși... și ușa la noi era deschisă, la doctorul Verdeș, să-i... atunci i-am văzut.

Marius Tucă: – Dacă nimeni nu a știut de proces, că va urma procesul și execuția Ceaușeștilor, de ce generalul Andrei Kemenici a primit ordin totuși să tragă în cele cinci elicoptere?

Gen. Andrei Kemenici: – Vreau să informez cum s-a întâmplat și din ordinul ăla, de care spune domnul Stănculescu că-l știam noi doi, s-a ajuns cunoscut de toată unitatea. Deci la prima fază, când dânsul vine la noi, știam eu c-o să vină... „eșarfa galbenă”. Trece timpul, ora 9:00, se face nouă jumate, zece, am intrat în panică. Dăm telefon. Întrebăm... acuma nu știu care a fost primul, comandantul Aviației sau comandantul CAT-ului, dar, în orice caz, i-am întrebat și pe unul, și pe altul. N-au mai știut de acest ordin. Și din cauza aceasta, și la prima, când am știut că nu zboară nimenea, eu atunci am spus că nu mai vine dânsul. Și că-n orice zboară tre' să tragem. Am dat ordin să încarce. Deci s-au încărcat rachetele, s-a pus, s-au încărcat tunurile, totul absolut. Fără să-mi dea ordin cineva, sigur. Păi, dacă nu zboară nimic, înseamnă că totul era inamic pentru mine. Și deci...

Marius Tucă: – Păi, stați, nu știați că vin de la București cinci elicoptere?!

Gen. Andrei Kemenici: – Dar nu mai veniseră. Și-atunci trebuia să... Am luat legătura cu comandantul Aviației și a spus că nu vine nimeni.

Gen. Victor Atanasie Stănculescu: – În primul rând că, la decolare, am dat o direcție complet diferită. Am spus: „Spre Ploiești!” Când am ajuns deasupra Ploieștiului, la nord peste Ploiești, atunci i-am spus: „Luați-o spre Târgoviște!” Și-am întors, iar tot zborul s-a desfășurat la înălțimea sau puțin deasupra liniilor de înaltă tensiune. Deci eu le-am dirijat zborul. Să nu ne prindă radarul, dar de la Aviație și de la Antiaeriană... eu vorbisem cu generalul Mocanu și i-am spus că se deplasează o subunitate de aviație în spațiul aerian, în zona București-Ploiești, simplu.

Străinătatea era la curent, prin reporterii corespondenți, cu ce se întâmpla în țară.

Una dintre primele oficialități care s-au exprimat cu privire la căderea președintelui Ceaușescu a fost „Doamna de fier”, Margaret Thatcher, prim-ministrul conservator al Marii Britanii între 1979-1997. Ea a avut o întâlnire cu reporterii în stradă, la reședința din Downing Street 10, referindu-se la politica dură a regimului Ceaușescu: „Cred că ar trebui să ne gândim la acei oameni foarte curajoși, care erau pregătiți să solicite Londra împotriva tiraniei sângeroase și care au condus protestele și au plătit pentru asta cu viețile lor.” Știrea a fost preluată cu entuziasm și de ofițerii de presă (corespondenți) de la Londra, de la ziarul „România liberă”. Editorialele au acoperit subiectul o

vreme și se preconiza condamnarea la pedeapsa cu moartea a lui Ceaușescu, adus în fața justiției.

Mihai Leu, editor tehnic la „Free Romanian Newspaper”:

„Da, e posibil. În fond, pedeapsa cu moartea este una dintre pedepsele aplicate, în prezent, în România, așa că s-ar putea să fie împușcat.”

Au fost făcute declarații care condamnă tirania și brutalitatea președintelui român și în alte țări din întreaga lume. Comunitatea Europeană a ținut o întrunire CEDO, de o zi, pentru discuții, la Paris, în vederea ajutorării urgente a României.

Casa Albă a afirmat la Washington, prin reprezentantul puterii de acolo, că America e pregătită să asigure asistență noului guvern al României dacă se orientează spre democrație.

Nici Marx, reporter „Sky News”:

„Ambasadorul României la Londra, Stan Soare (din Partidul Comunist Român), a fost surprins de un corespondent străin, căruia i se plânge că zidul de la fațada ambasadei a fost mâzgălit cu vopsea roșie, chiar la intrarea în reședința sa. Comentariile sale au fost preluate și combătute de oficialitățile străine, care au fost clare, considerând binevenit sfârșitul suferințelor și atrocităților unei conduceri dictatoriale represive. Se pare că acum Ceaușescu are foarte puțini prieteni pe întregul glob dispuși să ia în calcul, peste noapte, situația prezentată și reginei și guvernului, cu câteva zile în urmă. În acest timp, românii care trăiesc în Londra vin cu flori și lumânări la reședința României, cu tristețe pentru teroarea de-acasă și suferințele îndurate într-o dictatură comunistă.”

Diaspora comenta cele petrecute în România prin reprezentanții și diplomații ei. Multe dintre aceste opinii ale oamenilor de cultură, ca și pozițiile oficiale au fost difuzate de mass-media, cum ar fi TF1 (Franța) și preluate în documentarul „Lumea”, difuzat la emisiunea „Dan Diaconescu direct” la OTV, în serialul „Toți vor puterea”, episoadele 1, 2 și 3: „Știau că vor muri”.

Jurnalist TF1:

– FSN exista în România dinaintea evenimentelor din decembrie – conform comunicatelor apărute în presă, încă din primăvară – și avea în vedere să-l dea jos de la putere pe Ceaușescu. Apoi o echipă era deja pregătită să preia frâiele și aceasta a fost imediat gata, avându-i la conducere pe Ion Iliescu și Petre

Roman. Din această echipă mai făceau parte mulți foști membri PCR de orientare, mai degrabă, gorbaciovistă. A treia caracteristică: armata română a trecut foarte repede și în bloc de partea populației, de unde presupunerea unei oarecare organizări.

Prin urmare, domnule ministru, ați declarat azi-dimineață că această polemică este una falsă. Ce ați vrut să spuneți cu asta? Pentru că este important de știut dacă aceste schimbări din România au fost pregătite sau nu.

Roland Dumas, ministrul Afacerilor Externe:

– Nu văd că în toate acestea ar exista o polemică, repet. Și de ce spun asta, pentru că, vă repet, este absolut normal ca un regim al lui Ceaușescu să producă opozanți în propriile rânduri, ale Partidului Comunist, ca alte persoane să se ralieze la această opoziție, să se constituie o organizație clandestină, de rezistență, care, cu siguranță, nu putea de una singură să ducă lucrurile la capăt. Ceaușescu n-ar fi cedat niciodată puterea în favoarea unei revoluții de palat, atâta vreme cât se știe cum își organizase puterea. Așadar, era nevoie de ceva în plus și aceasta a fost revolta populară care s-a declanșat în condițiile enunțate: strada, poporul au dărâmat puterea lui Ceaușescu, iar oamenii care se pregăteau să ia frâiele puterii erau dispuși s-o facă și stăpânirea pe care au arătat-o în orele care au urmat revoltei demonstrează clar că erau persoane responsabile, care au preluat riscul în acel moment. Așadar, toate acestea se conjugă foarte bine și nu mai continui cu aceste aspecte de interes jurnalistic. Nu văd unde e contradicția și unde e polemica. Sunt oameni responsabili, există revolta populară, cele două mișcări se leagă.

– Este important din punct de vedere politic. Dacă este vorba despre o mișcare organizată în acord cu Moscova, ar rezulta un regim cu fața liberală, stil perestroika. Dacă avem de-a face cu o revoltă populară, rezultatul ar fi un regim democratic, asta e sigur.

– Lucrurile vor continua să evolueze, mai ales că noua echipă aflată la putere a luat deja o serie de măsuri, a anunțat un program în 10 puncte, care conține organizarea de alegeri libere ce vor avea loc în aprilie; pluripartidismul se instalează încet, încet. Toate acestea vor necesita timp. Așadar, această mișcare nu se oprește astăzi și, după părerea mea, nu o putem caracteriza prin concluzia că noua echipă aflată la putere e formată din foști comuniști, militari, personalități ale societății civile. De aceea nu putem, deocamdată, trage o concluzie.

– Ce rol poate juca Moscova? Șevardnadze se va duce repede la București pentru a confirma susținerea oficială a Kremlinului? Se poate presupune că Moscova a urmărit cu mare atenție ultimele evoluții din România. Credeți că Moscova va ajuta la formarea politică a noii României?

- Mai mult ca sigur că echipa de la Moscova a urmărit foarte de aproape evenimentele și a încurajat noua putere...
- Chiar și în perioada când era secretă?
- Nu cunosc în detaliu, nu am informații, dar se poate presupune. Am avut numeroase conversații cu domnul Șevardnadze și cu domnul Gorbaciov asupra situației din țările Europei de Est și afirmațiile făcute de amândoi au fost: „Noi nu le putem da prietenilor noștri decât sfaturi, în rest, este treaba lor.”

Alexandru Paleologu, ambasador al României în Franța:

„Sublimul nu este un regim cronic. Odată trecut, recădem de sus, în ciuda sentimentelor contrastante, la realitățile curente, care rareori sunt satisfăcătoare. În majoritatea cazurilor, multe persoane au rămas la locul lor, din rațiuni care mi se par mai mult sau mai puțin justificate, în funcție de caz. Este un fapt cert că televiziunea a fost prost condusă și continuă să fie. Este adevărat că, în timpul revoluției, a jucat un rol extraordinar, arătând, în direct, lumii întregi imagini despre ceea ce se întâmplă, însă din momentul în care revoluția a învins, și-a reluat ticurile, acea atitudine obedientă față de putere – acele declarații de adeziune – și a instaurat o cenzură internă care a făcut ca unele lucruri să fie spuse cu dificultate sau chiar deloc. Procesul, vă spun deschis, a fost unul stalinist. Am fost profund iritat, rușinat, ca român, că toată lumea a asistat, după o revoluție antistalinistă, la un proces stalinist. Consider că procesul lui Ceaușescu nu trebuia să aibă loc, nu trebuia să fie împușcați fără a fi judecați. Nu exista un delict, nu se puteau produce probe, nu exista rechizitoriu și nicio apărare de construit.”

Conform reportajului difuzat în Franța, doi agenți ai Serviciului Secret Român, care ar fi fost însărcinați cu uciderea scriitorilor Paul Goma și Stelian Tănase, au susținut sub anonim: „Profesorul Măgureanu era, înainte de revoluție, oficial, profesor de științe sociale la Academia «Ștefan Gheorghiu», academia de studii postuniversitare a membrilor partidului. În realitate, era director al DIA – Direcția de Informații a Armatei.”

Să nu uităm că cei din serviciile de informații își aveau, și ei, propriile șicane și rivalități, Securitatea continuându-și activitatea, chiar și după desființarea oficială. La o scurtă incursiune asupra acestor servicii de informații, Gelu Voican Voiculescu spune, la zece ani după Revoluție, într-o emisiune moderată de Lucian Mândruță la Pro TV: „Securitatea a trecut formal în subordinea armatei din 22 decembrie, din inițiativa generalului Vlad, iar în cursul lunii ianuarie ea a fost dezmembrată, s-au organizat câteva structuri independente: SIE (Serviciul de Informații Externe) la 18 ianuarie, Unitatea 215 din cadrul Ministerului de Interne la 1 februarie, iar restul a fost vărsat în

patru structuri ale armatei. Apoi, la 26 martie (1990), domnul Măgureanu a făcut din aceste structuri militare SRI-ul (Serviciul Român de Informații), lăsându-le pe cele clasice –Contraintformații Militare și Informații Militare – în componența Ministerului Apărării. (...) Nu știu dacă securiștii au contribuit la eliberarea teroriștilor. A intervenit Procuratura Militară. Și Miliția, și cei care i-au păzit.”

Abia după vreo două luni de la executarea filmată a lui Ceaușescu, o casetă-pirat a ajuns, cu riscuri asumate de operatori și regizori din București, în Franța și apoi și-n alte țări, fiind difuzate imaginile care dezvăluiau componența completului. Virgil Măgureanu a fost și el prezent la procesul condus de un complet format din doi judecători militari: coloneii Gică Popa (președinte) și Ioan Nistor și trei asesori populari: cpt. Corneliu Sorescu, lt.-maj. Daniel Candrea și lt. Ion Zamfir. Există diverse copii ale procesului înregistrat, inclusiv online.

Procesul de la Târgoviște, 25.12.1989, președintele completului de judecată, Gică Popa, citește sentința: „Acuzații Ceaușescu Nicolae și Elena sunt condamnați la pedeapsa capitală și la confiscarea averii pentru verdictul de genocid, conform articolului 262 din Codul Penal, pentru diversiune și distrugerea economiei naționale, prevăzute în articolele din Codul Penal. Pronunțată în ședință publică astăzi, 25 decembrie 1989.”

Omul care a pronunțat sentința morții pentru cuplul de dictatori s-a sinucis la 1 martie 1990 cu un glonț tras direct în inimă – a relatat presa franceză. Că „ar fi fost ajutat” să se sinucidă s-a vorbit mult, s-a scris, asta fiind convingerea opiniei publice.

Reporteră din Franța:

– Suprimându-l pe Ceaușescu vă privați de principalul martor și responsabil de tot ce vi s-a întâmplat în acești 25 de ani. Așa nu veți putea stabili niciodată responsabilitățile reale.

Ion Iliescu, președintele FSN:

– Poate că da. Suntem aici oameni care ne-am adunat în urma unui proces spontan. Există o cerere generală care ne-a presat să facem acest proces, în primul rând, la presiunea grupurilor teroriste care voiau să-l elibereze.

Patrick Bourrat (jurnalist TF1):

– Ni s-a reproșat că am formulat cifre false, că am distorsionat, câteodată, adevărul. Cred că e bine să realizăm asta, să devenim conștienți de asta, pentru ca pe viitor să încercăm să fim și mai riguroși. Însă, cu siguranță, nu vom exclude din reportajele noastre sensibilitatea și emotivitatea.

Petre Roman (prim-ministru al României):

– Nu este o greșeală a democrației. Sau, da, da, poate este o greșeală, dar nu putem ști acum. Repet, ne aflăm în circumstanțe care nu ne permiteau să stăm pe gânduri, care presupuneau să ne așteptăm, din nou, la o situație de instabilitate.

Robert Badinter, președintele Consiliului Constituțional, la TF1:

– Pentru telespectatori este un document excepțional și un spectacol revoltător. O parodie de justiție, urmată de o execuție sumară, o lichidare politică.

– Un proces stalinist?

– Nu e un proces stalinist. Un proces stalinist e bine organizat, pregătit din vreme, pentru ca jurnaliștii să fie de față. Este ceea ce v-am spus: o parodie de justiție urmată de o execuție. Exact chiar contrariul a ceea ce trebuie să fie justiția. Procesul stalinist e o justiție trucată, aici e vorba de absența actului de justiție.

Eugen Ionesco, scriitor:

– Trebuie să avem alegeri libere! Europa va trebui să ofere ajutor! Ea, care mult timp a rămas insensibilă, care n-a cunoscut sau nu voia să cunoască adevărata natură a regimului, acum o cunoaște.

Opinia publică internă și internațională și mass-media au fost din ce în ce mai detașate și critice privitor la acest moment fatidic, de cotitură, pe măsură ce anii s-au scurs. Se impunea un proces al procesului dictatorilor Ceaușescu, cel puțin ca recuperare morală a istoriei și demnității cu care națiunea a renăscut, dacă nu pentru imaginea în exterior și efectele ei. România a pășit cu stângul în democrație.

S-a dorit o Curte Morală, ca triumf al justiției și al oprobriului public asupra modului cum un grup pestriț și-a asigurat salvarea și accesul la putere prin „scoaterea definitivă din circuit” a cuplului dictatorial Ceaușescu. Cadavrele acestora au fost transportate pe cale aeriană de la locul execuției la Stadionul Ghencea, unde au fost rătăcite, apoi găsite, după două zile, și duse la morga Spitalului Militar Central.

Abia în 30 decembrie 1989, ora 16:30 (conform înregistrării video), Ceaușeștii au fost înmormântați, în Cimitirul Ghencea, sub supravegherea lui Gelu Voican Voiculescu (discret, îmbrăcat sportiv, cu un hanorac cu glugă, conform imaginilor procesate din arhiva de istorie orală a Memorialului Revoluției), care a rostit, în lipsa preotului și în prezența groparilor, un „Dumnezeu să-i odihnească!”.

Procesul procesului Ceaușescu a avut loc la București, în 11 ianuarie 1996, la Centrul Internațional de Presă, fiind transmis în direct, nu numai în capitală, dar și la Iași, Vâlcea, Suceava și Cluj, pentru cei care recepționau Radio Tinerama și Tele 7abc.

Cornel Ciomâzgă, directorul postului Radio Tinerama, în deschiderea transmisiei speciale:

– Atunci când am subscris ideii acestui demers am avut motivația gândului că putem și trebuie să le oferim posibilitatea urmării acestuia, în direct, tuturor celor care își doresc acest lucru. L-am socotit, de la bun început, mai mult un demers jurnalistic decât unul juridic, un demers la care, dincolo de orice reticență, mai mult ori mai puțin motivată, ca jurnaliști, deveneam, oricum, martori. Cred că procesul tiranului Ceaușescu ar fi trebuit să aibă loc la Timișoara. În orașul-martir. Singurul liber și eliberator. Înfrățit pentru câteva zile cu Dumnezeu, în acel decembrie miraculos, acolo unde s-a strigat, cu mult înaintea prizonieratului secretarului general al Partidului Comunist Român, „Să fie judecat aicea în Banat!”. Dacă procesul lui Ceaușescu va fi, vreodată, deschis de către o justiție română cu adevărat liberă, ea nu va putea ignora pretenția și rugămintea Timișoarei. Astăzi, noi, aici, vom participa la procesul procesului celor doi Ceaușești. În 25 Decembrie 1989, un complet de judecată controversat, contestat și împruținat, după aceea, a recurs, în cadrul unui simulacru de proces, la unica soluție care cred că-i stătea atunci la îndemână: lichidarea cuplului Ceaușescu. Vă mai amintiți cine alcătuia completul?

Gică Popa: anterior procesului a fost colonel de justiție, președinte de Tribunal Militar Teritorial. În timpul procesului, a fost președintele completului de judecată. Ulterior, a devenit general maior de justiție. Decedat în condiții considerate neclare;

Ioan Nistor: anterior procesului a fost colonel de justiție, judecător militar, în timpul procesului a fost judecător al completului. Actualmente este general maior, președinte de Tribunal Militar Teritorial;

Dan Voinea: anterior procesului a fost maior procuror. În timpul procesului a fost procuror de ședință. Ulterior, a fost avansat în grad și numit adjunct la Direcția de Cercetări Penale, iar în perioada cât Direcția a VI-a a Securității a fost trecută la Ministerul Apărării Naționale, acesta a funcționat în cadrul acestora. Actualmente este director în Procuratura Militară;

Nicolae Teodorescu (Nichi Teodorescu): anterior procesului a fost avocat al Baroului București. În timpul procesului a funcționat ca apărător, desemnat din oficiu, al soților Ceaușescu. În prezent, este avocat;

Constantin Lucescu: anterior procesului a fost judecător și, mai apoi, avocat. În timpul procesului a funcționat ca apărător din oficiu al soților Ceaușescu.

Ulterior, a fost activat cu gradul de locotenent-colonel și, în prezent, este judecător militar;

Atanasie Victor Stănculescu: anterior procesului a fost general-locotenent, adjunct al ministrului Apărării Naționale și șef de departament. În timpul procesului, a asistat din partea Consiliului Frontului Salvării Naționale. Ulterior, a fost avansat la gradul de general-colonel și a devenit ministrul Apărării Naționale;

Gelu Voican Voiculescu: anterior procesului a fost inginer geolog la un institut bucureștean. În timpul procesului a asistat din partea Consiliului Frontului Salvării Naționale. Ulterior, a devenit viceprim-ministru. Actualmente este ambasadorul României în Tunis.

Mugurel Florescu: anterior procesului a fost jurist în Ministerul Apărării Naționale. În timpul procesului a asistat din partea Consiliului Frontului Salvării Naționale. Ulterior, a fost avansat procuror șef adjunct la Procuratura Generală;

Virgil Măgureanu: anterior procesului a fost profesor la Academia „Ștefan Gheorghiu”. În timpul procesului, a asistat din partea Consiliului Frontului Salvării Naționale. Ulterior, a fost numit șeful Serviciului Român de Informații, funcție deținută și în prezent.

În sală au mai fost prezenți și alți ofițeri. Toți au fost avansați în grad.

În încheiere:

Claudiu Iordache, participant la Revoluția din Timișoara, membru fondator al Frontului Democratic Român, primul partid antitotalitar din România, înființat în 20 Decembrie 1989 la Timișoara – act de constatare:

„Noi, Curtea Morală a Revoluției, compusă din 11 jurați desemnați de 54 de organizații revoluționare, prezidată de doctor în drept Corneliu Turianu, constatăm următoarele:

Rejudecarea procesului soților Ceaușescu nu trebuie, în niciun caz, privită ca un proces propriu-zis, în cadrul și condițiile fixate de legea penală, ci ca un act cu valoare pur morală, prin care se urmărește restabilirea ideilor de legalitate și justiție, grav afectate de simulacrul judiciar de la Târgoviște.

Nu ne propunem absolvirea de răspundere a cuplului dictatorial vinovat de încălcarea sistematică a drepturilor omului, de atmosfera de teroare propagată prin toate pârgھیile statului comunist, de degradarea vieții, de distrugerea patrimoniului spiritual al țării și, nu în cele din urmă, de reprimarea sângeroasă a oricărei mișcări de împotrivire, culminând cu masacrul ordonat la Timișoara și București, în perioada 17-22 decembrie 1989.

Procesul Ceaușescu trebuia să fi fost, de fapt, procesul tuturor crimelor și fărâdelegilor comuniste, săvârșite în numele unei ideologii absurde și al intereselor clicii ce-a acaparat puterea prin fraudă și abuz, în urmă cu aproape 50 de ani. Or, un asemenea proces nu este și nu va fi cu putință, câtă vreme România nu va ajunge la o democrație autentică. Și atunci ce-a urmărit procesul care a avut loc astăzi, 11 ianuarie 1996? Un obiectiv important, și anume dacă a fost îndeplinit actul de justiție, cu observarea strictă a tuturor drepturilor pe care le are oricine din cei ce compar în fața completului de judecată.

Procesul soților Ceaușescu a repetat, prin abuz și ilegalitate, procesele la a căror montare a contribuit din plin voința lor dictatorială, disprețul lor suveran față de lege și oameni. Procesul soților Ceaușescu se integrează perfect în suita nesfârșitelor abuzuri ale comunismului. Din acest punct de vedere, el seamănă cu înscenarea pusă la cale de Gheorghiu-Dej lui Lucrețiu Pătrășcanu, în scopul eliminării unui rival politic. Și, dacă ne-am oprit asupra lui, asta este din dorința Curții Morale a Revoluției de a pune capăt, odată pentru totdeauna, înscenărilor judiciare. Repetăm: nu reabilitarea soților Ceaușescu a fost pusă în cauză, ci reabilitarea ideii de dreptate și justiție.

Ascultând părțile și consultând probele existente, Curtea Morală a Revoluției reține următoarele:

1. În ceea ce privește faza de urmărire penală, au fost încălcate următoarele norme procedurale:
 - Nu a fost efectuată urmărirea penală;
 - A fost încălcat principiul asigurării dreptului la apărare prin neparticiparea apărătorilor la prezentarea materialului de urmărire penală;
 - Instanța a fost sesizată prin rechizitoriu, fără a exista un dosar de urmărire penală, acțiunea penală fiind pusă în mișcare în lipsa unui atare material.
2. În ceea ce privește faza judecătorești:
 - Procesul s-a desfășurat în condiții nelegale, de o instanță înființată în afara legii;
 - A fost încălcat principiul dreptului la apărare;
 - Nu s-a dispus efectuarea expertizei psihiatrice, obligatorii în cauzele care au drept obiect de judecată infracțiuni ce atrag pedeapsa cu moartea.
3. În ceea ce privește punerea în executare:
 - A fost încălcată prevederea legală, conform căreia punerea în executare se face numai după rămânerea definitivă a sentinței judecătorești;

- A fost încălcată prevederea legală care precizează că hotărârea judecătorească devine definitivă numai după scurgerea a zece zile de la pronunțare;
- A fost ignorat dreptul condamnaților de a face cerere de grațiere ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești;
- A fost încălcată prevederea conform căreia sentința nu poate fi executată decât după minimum cinci zile de la respingerea cererii de grațiere și după rămânerea definitivă.

Ținând cont de aceste grave încălcări ale Codului de Procedură Penală în vigoare la data de 25 Decembrie 1989, dintre care multe atrag nulitatea absolută a sentinței, Curtea Morală a Revoluției constată că procesul soților Ceaușescu nu s-a desfășurat în condiții de legalitate și, în consecință, sesizează Parchetul General, în vederea pronunțării recursului în anulare.”

Aceasta a fost concluzia privind procesul de la Târgoviște, un proces-spectacol „stalinist, parodic, revoluționar, fără act de justiție...”.

Membrii Curții Morale a Revoluției au fost: Claudiu Iordache, Lorin Fortuna, Dumitru Iuga, Adrian Dumitrescu, Gheorghe Pastor, Dorin Maxim, Ioan Demi, Radu Chesaru, Anghel Vasile, Viorel Tocan și Nica Leon.

(Pentru acest documentar s-a folosit fondul audio-vizual de istorie orală al Asociației Memorialul Revoluției, precum și surse mass-media: OTV – „Toți vor puterea”, ep. 1, 2 și 3, documentarul „Lumea”, TF1, TV5, La Cinq, France 2, FR3, Antenne 2, Sky News, TVR, Antena, Digi 24, Pro TV, Tele 7 abc, Radio Tinerama, Wikipedia – Procesul de la Praga, Rudolf Slánský.)

Liza **KRATOCHWILL**

TEROAREA COMUNISTĂ

Față-n față cu istoria adevărată a comunismului din România. De vorbă cu domnul Petru Mirciov despre 18 iunie 1951 și drama familiei sale

Deportations to the Bărăgan Plain represented a terrific tragedy of the Romanian Communist History as innocent people were forced to leave their homes in order to be relocated in the Bărăgan Plain. This phenomenon followed the Soviet Union's pattern which was particularly conceived by the communists to allow them seizing the properties and assets of the rich peasants and to successfully complete the collectivisation process. The cruelty of such deportations was in fact a specific feature of Stalin's communist regime.

On June 18th 1951, during the night of Pentecost, thousands of children, young and old people were forced, in the presence of fully armed militaries, to give off and surrender their homes and load an insignificant fraction of their assets into caravans. Families and animals were then loaded together into the rudimentary wagons of long trains that were rarely halting in between stations.

The deportation to the Bărăgan Plain was followed by the destruction of the Romanian peasant and implicitly, the Romanian village.

Key words: deportation, communism, Mirciov Family, tragedy, June 18th 1951.

Cuvinte-cheie: Deportare, comunism, familia Mirciov, tragedie, 18 iunie 1951.

Vă mulțumesc că ați dat curs invitației mele de a alcătui un material despre povestea familiei dumneavoastră cu privire la momentul deportării, al acelei deportări abuzive din timpul regimului comunist, și la ce a urmat după acest tragic eveniment. Este o adevărată onoare să vă avem printre noi, să scriem împreună o pagină de istorie adevărată, să învăț și să relatez din istoria trăită de dumneavoastră și de familia dumneavoastră!

Ați putea, pentru început, să ne oferiți câteva informații despre dumneavoastră și despre activitatea asociației pe care o conduceți?

Numele meu este Petru Mirciov, sunt președintele Asociației Foștilor Deportați în Bărăgan din martie 2013, în perioada de după Revoluție, până în

2012, președinte fiind Silviu Sarafoleanu, care, din păcate, a decedat în vara lui 2012, chiar de ziua în care am fost deportați în 1951, în 18 iunie. Acum, s-ar putea să greșesc cu o zi, dar era exact în preajma aceluia eveniment.

Eu sunt de etnie bulgar din Banat, în Banat sunt câteva mii de bulgari care s-au stabilit în urmă cu aproape 300 de ani, dar etnia nu are de-a face cu deportările. Deportările din Banat nu au avut niciun fel de caracter etnic, au fost luate la grămadă toate persoanele care erau considerate potențiali adversari ai comunizării României și, în special, a agriculturii.

Fiind de etnie bulgară, dumneavoastră sunteți exemplul concludent că nu doar așa-numiții „titoiști”, elemente dușmănoase sau periculoase la adresa statului comunist român, au fost deportați, avându-se la bază conflictul lui Tito cu URSS, distanțarea și tensionarea relațiilor Iugoslaviei cu lumea sovietică. Practic, în 1951, deportarea nu a avut substrat etnic sau doar etnic.

Sigur, au existat alte criterii, pe care le vom lămuri pe parcursul discuției. Înainte de deportări, până în 1951, eram o familie de oameni înstăriți, așezați. Bunicul meu era un om foarte harnic, nu era foarte bogat, avea în jur de 28 de hectare de pământ pe care îl lucra cu familia, sigur că vara, când era perioada secerișului, iar în alte perioade, când erau foarte multe munci, apela și la alte persoane. Dar nu avea angajați sau alte persoane permanente care să-l ajute în gospodărie.

Ei lucrau foarte mult, din povestiri știu că se trezeau pe la 3-4 dimineața ca să ajungă afară pe câmp, când se lumina de ziuă, și veneau acasă seara, când se întuneca. Prin urmare, dormeau doar câteva ore pe noapte, în rest, trebuia să se lucreze, în special în perioada de munci agricole, care începea primăvara devreme și se termina toamna târziu; aveau 2-3 luni mai liniștite în perioada de iarnă, dar și atunci aveau de lucru cu animalele.

Ei aveau animale, nu puteau să trăiască fără animale, în special pentru că la vremea respectivă carnea, ouăle, legumele și le produceau oamenii singuri, pâine se făcea acasă, nu mergeai să cumperi, ca acum. Atunci aveau de lucru în permanență și, sigur, fiind oameni gospodari și muncitori, erau undeva peste media celorlalți, care, din diferite motive... sau că nu erau așa de harnici sau pentru că aveau alte probleme, poate era vreo familie în care existau bolnavi, nu știu... se întâmpla ca unul din familie, bărbat tânăr, să moară și atunci ceilalți rămâneau cu un potențial de muncă mai mic.

Important de știut este că tot ce a deținut familia dumneavoastră s-a făcut prin muncă, prin munca familiei, nu prin exploatarea altor oameni. Concret, familia dumneavoastră a intrat în atenția autorităților comuniste din cauza proprietății agrare, a inventarului?

Absolut! În general, toți... în Banat nu erau moșii întinse, cum erau în Vechiul Regat, pentru că s-au succedat, probabil, mai multe reforme agrare, și deci cam ici-colo una, două persoane poate aveau într-o comună până la 100 de hectare de pământ, în rest, aveau până la 50, 30 sau 20 de hectare. Comuniștii, preluând modelul sovietic, au vrut neapărat să lichideze orice formă de proprietate privată.

Cum a început drama familiei dumneavoastră, a dumneavoastră ca și copil? Vă rog să-mi povestiți despre viața familiei dumneavoastră înainte de 18 iunie 1951!

Eram mic, eu sunt născut în 25 februarie 1946, la vremea deportării aveam 5 ani și câteva luni. Foarte multe lucruri nu țin minte, dar îmi aduc aminte că aveam o curte imensă – tot plațul¹ nostru acum este în jur de 2000 de m² – din acest teren pot să deduc eu acum că vreo 1500 m² erau curte, restul era grădină, pentru că erau animale, câteva perechi de cai, în jur de 6 cai, vaci, porci, păsări... nu mai vorbesc, era plină curtea, erau oi care, sigur, vara erau la păscut, peste iarnă le aduceau înapoi.

Erau două clădiri, casa mare și o casă mai mică, unde era și acolo o cameră și o bucătărie, cu afumătoare cu coș deschis, o magazie și grajd pentru vite și atunci erau șire de paie, cu coceni de porumb (...).

Ceea ce vă pot spune că nu era un fir de iarbă în toată curtea, iar bunicul, fiind mai exigent, probabil... această curte imensă trebuia să se măture, nu știu dacă în fiecare zi, dar măcar de două ori pe săptămână trebuia măturată toată curtea, să fie curățenie. Sâmbăta seara trebuia să fie măturată strada, ulița, erau... cel puțin la Dudeștii Vechi, de unde sunt eu... până în 1965 se numea Beșenova Veche, în 1965, odată cu reforma administrativă făcută de Ceaușescu, atunci s-a schimbat și denumirea comunei, probabil pentru că nu suna bine Beșenova, nu suna românește, nu știu ce îi deranja. Au pus Dudești, pentru că era Dudești în București, unde erau bulgari, Dudești-Cioplea, asta este o altă poveste.

Dudeștii-Vechi era, practic, sat numai de bulgari, în timp au mai venit câteva familii, dar se bulgarizau, nu că-și uitau limba, dar învățau și limba bulgară și preluau și obiceiurile de la bulgari și așa îi și numeau, Petru Românul sau Peter Șvabul, dar erau, în special pe la Primărie, funcționarii erau români, învățători, profesori, erau amestecați. (...) Erau foarte rare căsătoriile mixte, fiecare cu satul lui, dar se întâmpla... (...) dar peste 90% cred că erau bulgari în vremea respectivă.

¹ Regionalism care își are originea în germanul *Platz*, cu referire la locul destinat ridicării unei case. Aria de răspândire a cuvântului este Banatul și Oltenia.

După anii '50-'60 așa, cu încetul, s-au schimbat lucrurile, pentru că lumea a început să circule mai mult și atunci sigur că s-au întâlnit, au început să lucreze la Sânnicolau, pe urmă la Timișoara, pe la Arad, în satele vecine, și au venit alții să lucreze la SMT², la IAS³, la colectiv, în ultima perioadă. (...) La colectiv localnicii lucrau pe norme, să zicem toamna la cules de porumb. Pe norme nu primeau aproape nimic și se duceau și-și găseau altceva de lucru, unii se angajau pe la fabrici, alții se duceau și lucrau pe la Gostat⁴, unde lucrau pe bani, nu pe normă. Aduceau persoane, lucrători din Ardeal sau nu știu de unde, oricum, din alte părți, iar pe respectivii, ce stăteau 2-3 luni, îi plăteau în lei. Același colectiv, dacă pe localnici i-ar fi plătit, nu s-ar fi dus de acolo.

Ce vă amintiți, chiar și din spusele familiei, despre acei primi ani grei de comunism în România? Cum a schimbat viața familiei dumneavoastră instaurarea unui regim totalitar, a regimului comunist? Cum a fost percepută instaurarea regimului comunist, a guvernului Petru Groza și adoptarea primelor măsuri nedemocratice?

În primii 2-3 ani nu știu dacă ei conștientizau cât de mare era schimbarea care îi așteaptă, pentru că se mai cumpăra pământ, lumea își vedea de treabă. Începând cu 1948, după abdicarea Regelui Mihai, decembrie 1947⁵, abdicare forțată, lucrurile au început să se schimbe, au început să impună cote țăranilor.

A fost în 3-5 martie 1949 Plenara Partidului Muncitoresc Român, unde s-a trasat ca sarcină principală sau una din sarcinile principale „transformarea socialistă a agriculturii”, practic colectivizarea care, ca punct forte, avea distrugerea chiaburimii, a țăranilor mijlocași, sprijinirea, eventual, a țăranilor săraci, cu care trebuia să facă, de fapt, o alianță, alianță care însemna ca țăranii săraci să stea la dispoziția partidului, să lucreze în folosul statului.

² Stațiunea de Mașini și de Tractoare.

³ Întreprinderea Agricolă de Stat.

⁴ Gospodărie (agricolă) de stat.

⁵ În 30 decembrie 1947 Regele Mihai a fost obligat să abdice, fiind astfel abolită monarhia. Regele Mihai se întorcea pe atunci de la Londra, unde participase la nunta Reginei Elisabeta a II-a. Din 1948 România a fost transformată în Republica Populară Română. În ședința extraordinară a cabinetului, din ziua abdicării Regelui, Petru Groza a declarat: „Monarhia era o piedică serioasă în calea dezvoltării poporului nostru și (...) poporul a făcut azi un divorț și decent, și elegant de monarhie. (...) Vom îngriji ca fostul Rege să plece liniștit, pentru ca nimeni să nu poată avea un cuvânt de reproș pentru acela care, înțelegând glasul vremurilor, s-a retras.”

Această categorie a fost luată în discuție și în reforma agrară a lui Petru Groza⁶, care le promitea pământ și celor care nu aveau. Le-a dat câte 5 hectare, a fost o amăgire și Petru Groza chiar spunea la un moment dat prin Ardeal că nu, niciodată nu se pune problema „să facem colective, colhozuri, că, dacă voiam, nu vă dădeam pământ”⁷, cam asta a fost lozinca.

Ideea era divizarea marilor proprietăți agrare, crearea unor loturi de pământ nerentabile, care să le permită comuniștilor facilitarea colectivizării. Practic țărani au primit pământ, dar nu aveau inventar agricol cu care să-l muncească eficient și care să aducă producție pe măsură. A fost primul pas făcut de comuniști spre desființarea proprietății private. Reforma agrară a lui Groza a netezit desfășurarea procesului de colectivizare.

Acest lucru a fost confirmat și după 1990, prin așa-zisa „restituire a pământurilor”, prin Legea 18, s-au acordat unde loturi limitate. În cazul nostru, bunicul... practic, el a fost proprietarul, el a avut 28 de hectare, or, din aceste 28 de hectare, regimul Iliescu le restituia tuturor urmașilor 10 hectare, aceasta era limita, nu mai mult. Atunci noi, de pildă, eram: părinții mei, care erau încă în putere, tata cu mama, și eram trei frați, deci la 4 familii ne-au fost restituite, din 28 de hectare, doar 10, adică 2,5 hectare de familie. Cu ce să lucrezi 2,5 hectare? (...) Când ne-au deportat, am avut o gospodărie cu tot inventarul agricol, cu animale, cu plugul, cu semănători, cu treierătoare, cu mașină de cosit trifoi, fân; acestea s-au dus, nu ți le-a mai dat nimeni înapoi. Atunci sigur că oamenii, foarte mulți... dacă ne aducem aminte că după 1990 și-au vândut pământul pe nimic, pe 100 de mărci, pe urmă pe 200 și uite așa am ajuns ca în Banat o mare parte de pământ să fie în mâna italienilor, nemților, danezilor. Asta pentru că, dacă nu-i oferi și mijloacele necesare...

Ați ajuns la Plenara din martie 1949, ce s-a schimbat pentru familia dumneavoastră după acest moment?

Eu cred că dinainte s-a schimbat, au început să impună cote și cotele erau diferențiate, cu cât aveai pământ mai mult, cu atât cotele erau mai mari și din 1949 cred că s-a accentuat acest aspect, pentru că erau cote pe care nu puteai să le plătești.

Referitor la aceste cote abuzive vă amintiți vreun episod în care a fost implicată familia dumneavoastră?

⁶ Este vorba de Reforma Agrară din anul 1945, prin care guvernul condus de Petru Groza a început desființarea marilor proprietăți agrare, împroprietărindu-i cu suprafețe mici pe o parte din țărani săraci. În citatul de mai sus, Petru Groza încearcă să-i convingă pe țărani că nu dorește colectivizarea agriculturii, ascunzând adevăratele intenții ale regimului.

⁷ Colhozul era o formă de muncă în colectiv aplicată în agricultura Uniunii Sovietice, o gospodărie colectivă. Acest model a fost preluat și de statele din blocul socialist sovietic.

Sigur, ce se-ntâmpla dacă nu reușeai să-ți predai toate cotele... oamenii mai încercau să ascundă anumite produse ca să poată să trăiască cu familia lor... noi eram șapte suflete, nu puteai să rămâi fără un kg de grâu pentru că trebuia să-l predai statului și atunci încercau să-l dosească în diferite locuri și atunci mergeau – de pildă, erau din acestea de coceni, aveau ceva bețe lungi, prin paie, prin pleavă, prin pod sau pe unde credeau ei⁸ – să vadă dacă nu ai ascuns ceva pe acolo. Și, dacă îți găseau ceva dosit, bineînțeles că ți le confisca.

Eu am exemplu de la noi, acum, după 2000, am găsit și sentința: bunicul meu, de pildă, a fost închis 5 luni la Popa Șapcă, din 13 ianuarie 1951 până în 13 iunie 1951, deci 5 luni, pentru nepredarea cotelor. Am reușit să aflu, că nu știam de unde să iau, știam doar că a fost închis la Popa Șapcă, atunci am făcut o adresă la Popa Șapcă, la Penitenciar, și mi-au răspuns că da, a fost închis în perioada amintită mai sus, și mi-au dat și numărul sentinței. Am această sentință în copie, unde scrie clar că a fost condamnat pentru nepredarea cotelor, acolo este invocată o lege sau HCM⁹, scrie acolo tot ce n-a predat.

Înainte de a-l închide au făcut o așa-zisă... „deschiaburire”, spuneau ei, au venit acasă la noi și au luat tot ce-au găsit, cereale (grâu, porumb), cârnați, șunci, slănină, mobilă, pe tot au pus sechestru. Unele le-au luat, pe altele... mobila a rămas, probabil, pe loc. (...) L-au închis pe bunicul, l-au judecat și, prin sentință, tot ce-au găsit acolo i s-a confiscat și a mai fost pus să plătească o amendă, care era destul de mare.

Eu, din această sentință, uitându-mă la cât trebuia să predea, îmi dau seama cât erau de mari aceste cote.

Când a fost închis bunicul, a fost închis și tata... în 1951 bunicul avea 50 de ani, nu era foarte în vârstă, l-au închis și pe tata, l-au luat vreo 3 zile la primărie, unde era un subsol, un fel de pivniță, dar era folosită, și îi ținea acolo la zdup vreo 2-3 zile.

Ați vorbit cu tatăl dumneavoastră despre acest moment, v-a povestit ce i s-a întâmplat în acele zile?

Mai mult mama mi-a povestit, ea era acasă când l-au luat pe tata, nu știu ce au chestionat-o și ea nu știa, nu a vrut să spună, a primit și o palmă de la unul dintre comuniști, nu știu cum să le spun, erau activiști. Culmea că erau cei mai puțin în drepturi să ceară, erau cei mai răi, care nu voiau să lucreze, nu știu dacă erau și bețivi, dar, oricum, le plăcea să bea, un fel de golani, aceștia erau, cel puțin în prima fază. Adunau trupe de golani, care se instalau,

⁸ Autoritățile însărcinate cu strângerea cotelor.

⁹ Hotărâre a Consiliului de Miniștri.

pentru că ei nu aveau cadre și un om serios nu se ducea să se înscrie în Partidul Comunist Român la vremea respectivă. (...)

A vorbit vreodată bunicul dumneavoastră despre cele 5 luni de arest, despre modul în care a fost anchetat?

Nu, cel puțin eu știu că nu de la mama mea, că ea era mai deschisă, tata nu prea voia să vorbească, n-a povestit. Bunicul, singurul lucru pe care l-a spus – a fost eliberat din închisoare în 13 iunie, pe 18 iunie, la doar 5 zile, ne-au deportat – atâta spunea, că este mai mulțumit că este împreună cu toată familia, la pușcărie era singur.

Bunicii mei aveau 4 copii, a fost tata, o soră mai mare, o soră mai mică și un frate și mai mic. Dintre cei 4 copii, trei au fost deportați, cel mic, fratele mai mic al lui tata, n-a fost deportat cu noi, deoarece bunicul avea o soră care n-avea copii și l-au înfiat, practic unchiul meu se afla la altă familie, nu mai era Mirciov. (...)

Prin impunerea acestor cote mari, de cele mai multe ori mai mari decât recolta țăranilor, autoritățile comuniste încercau să-i determine pe țărani să-și abandoneze pământul și să se înscrie în colective. Se încerca forțarea țăranului român prin orice metodă. Cotele au fost doar începutul, ulterior s-a trecut la folosirea violenței, la deportare, condamnare și arestare. Oamenii nu au renunțat ușor.

Oamenii nu au renunțat ușor și culmea este că... am auzit, nu știu exact, dar am auzit că au fost cazuri când omul, cedând: „Bine, vreau să vin și eu în colectiv!”, „Dar de ce să te luăm, cine mai plătește cote?”. Ei voiau să-l pună să lucreze pentru stat, un muncitor în folosul comuniștilor, pe pământul tău, cu mijloacele tale.

Au fost diferite faze, ulterior au vrut neapărat să-i înscrie în colective. Au fost cotele, apoi s-a combinat cu deportarea, cum am spus, toate acestea erau pași gândiți să înspăimânte, cumva, țăranii.

A fost Plenara, care „le-a dat țăranilor în cap”, apoi mai multe pregătiri, cred că în martie 1951 a fost un HCM 344 care modifica un alt HCM 1344 din 1950 și care permitea Miliției, Ministerului Afacerilor Interne să ia orice persoană dintr-o localitate care-i deranja și s-o mute în altă parte din țară, dacă considerau că este „un element dușmănos” sau potențial „dușmănos” la adresa regimului. Acest HCM a dat liber Ministerului de Interne ca să facă deportările, pentru că, ulterior, a apărut Decizia 200¹⁰, prin care au fost deportate un număr foarte mare de persoane de pe fâșia de la granița cu Iugoslavia, începând de la Mureș, Beba Veche, Cenad, Sânnicolau

¹⁰ Se pare că această decizie din 1951 a Ministerului Afacerilor Interne, ce a stat la baza deportărilor, este ținută la secret, autoritățile spun că nu o găsesc.

și până la Mehedinți, la Vințu de Jos, cred, cam pe acolo, nu știu exact ultimul sat pe partea aceasta. Și ei, într-un fel, au încercat să motiveze pe fondul relației cu Tito, pentru că Tito s-a opus sistemului de colectivizare a agriculturii, pe care voia să o impună Stalin, pe această bază au fost divergențe între ei, pe urmă cred că au fost excluși din Internaționala Comunistă.¹¹ L-au făcut pe Tito „călăul popoarelor”, aici, la Deta, au făcut cazematele, și acum sunt cazematele, zicând ei că se tem, în special rușii, de o invazie americană prin Iugoslavia. Tito a devenit „element periculos”, era numit „călăul popoarelor”; pe la graniță, peste tot, erau tablouri cu Tito, el cu barda în mână, și atunci, pe acest fond internațional, probabil, pentru că nu știu ce gândeau comuniștii noștri, Dej și cu ceilalți, la vremea respectivă, au profitat, au spus: tot suntem noi în divergență cu Tito, atunci putem profita și, într-o fâșie de 25 de km de-a lungul graniței cu Iugoslavia o să deportăm – ei au zis strămutare sau dislocare, nu au vorbit de deportare –, tot ce considerăm noi că este element dușmănos sau posibil dușmănos”, este expresia lor din HCM 344, și îi mutăm în Bărăgan. De ce Bărăgan? Pentru că era loc foarte puțin populat, cu o climă aspră – și acum este, dar avem alte condiții de supraviețuire și de trai – și curățăm această zonă și le luăm proprietățile.

Care au fost „elementele dușmănoase”? În primul rând, au fost așa-zisii „chiaburi”, care erau cei mai numeroși, din 40.320, câți am numărat noi la început, prin 1990, doamna Smaranda Vultur, în *Raportul Tismăneanu*, aprecia la aproape 45.000 de deportați. Cifrele pot să varieze, pentru că poate că dânsa a luat în calcul, pentru că s-au mai făcut deportări și din zona Crișanei și din zona Moldovei, Bucovinei mai mult, cred că și din Dobrogea i-au mutat. (...)

Chiaburii erau vreo 20.000, chiabur însemnând țăran înstărit, gospodar, care-și vedea de treaba lui, dar care nu voia colectiv, prin urmare era opozant colectivizării, deci era opozant regimului, era opozant „pasiv”, în capul lui el nu se considera opozant al regimului, nu s-a dus să se manifeste, nu s-a dus să lupte în munți împotriva regimului, nu a avut o ideologie anume, el și-a apărat proprietatea.

Cunoașteți, cumva, dacă cineva din familia dumneavoastră a făcut parte dintr-un partid politic?

Părinții mei nu; spre surprinderea mea, am găsit în dosarul de la CNSAS cu deportarea, cu familia Mirciov, și acolo scrie că bunicul a fost

¹¹ Este vorba de Cominform, adică Biroul de Informații al Partidelor Comuniste și Muncitorești, care a reprezentat autoritatea oficială a mișcării internaționale comuniste de la dizolvarea Cominternului, denumit și Internaționala a III-a, organizație internațională comunistă înființată de Lenin în 1919.

membru al PNT Iuliu Maniu din 1926. (...) În satul nostru erau mulți care erau cu țărăniștii. (...)

Ce ați reușit să aflați ulterior, ca președinte al AFDB și ca persoană interesată de ce s-a întâmplat în 1951, pe baza unor mărturii ale altor persoane deportate sau din documente intrate în posesia AFDB, despre acel tragic episod al deportării în Bărăgan? Mă refer aici la anumite documente care să clarifice felul în care s-a pregătit și s-a desfășurat procesul deportării. Ce au urmărit autoritățile comuniste prin deportarea unor oameni nevinovați, de la copii la bătrâni?

Toate documentele menționate mai sus: existența Plenarei PMR din

3-5 martie 1949, Decizia 200 din 1951, HCM 344... cum am spus, deportarea a fost pregătită pas cu pas. Înainte de deportare existau două directive prin care se stabileau categoriile celor care vor fi deportați, modul în care vor fi deportați, unde vor fi duși, ce se va întâmpla cu ce lasă în urmă, au înființat niște comisii care trebuiau să inventarieze, acestea ar fi trebuit să le și plătească deportaților niște bani. În directive se precizau inclusiv sumele pe care ar fi trebuit să le plătească, pe care nu le-au plătit niciodată pentru bunurile deportaților, erau la niște prețuri foarte mici față de prețurile reale și scrie în

13

PROCES-VERBAL

Astăzi 19, luna Iunie, anul 1951.
Subsemnatul *M.F.S. Stănescu D. Tr.*

am predat și
Subsemnatul *Gheorghe Ștefan*

am primit,
următoarele bunuri din gospodăria numitului *Mircea Ioan*
Măvară 166, din comuna *Buzova* Kocheeratul *Săușelilor*.
"Două case, un grajd, două coceni, două gospodării, un pârâu, un pârâu cu cisternă,
un poartă mare 25m gard plavă și vestul de pământ."
Primo elădri cuprinde următoarele:
două camere, un bucătărie și un pârâu.
A doua elădri cuprinde următoarele:
una cameră, un bucătărie, un magazin,
un grajd cu ure, este o corlată.
În altele elădri se găseseră opt ure și
un ure cu geam, șapte ferestre din
le care două cu geam, două mese,
una masă de pânză de țesătură, un cre
bă de țesătură și un zăbăle căsăni din
un gard din, două dulapuri și trei scaune
și două pâne, un pat, un oglindă,
mare, un scaun, un coș și o sal, opt bute
și trei ure și două țesături.
Acesta de mai sus sunt în bună stare
și pentru a fi folosite.

Primitorul a luat cunoștință că aceste bunuri trebuie păstrate în bune
condiții și nu pot fi instrăinate sub nici o formă decât în urma unui ordin superior.
Drept care s'a încheiat prezentul proces-verbal în 3 exemplare, din care unul
a rămas asupra predătorului și două asupra primitorului.

PREDĂTOR: *M.F.S. Stănescu D. Tr.* PRIMITOR: *Gheorghe Ștefan*

*) Bunurile preluate se descriu în detaliu (pe larg). De exemplu: un dulap de lemn, vopsit cu ulei
alb, de mărimea 1x1,5 m., cu o ușă deschisă cu o oglindă, având 4 rafturi, în bună stare; sau: o casă
construită din cărămidă, acoperită cu tablă, având 2 camere, bucătărie și pârâu, având ... uși de lemn, ...
ferestre cu geamuri, etc. ...

**) În caz că nu mai este spațiu se continuă pe spatele procesului-verbal și se semnează din nou de
predator și primitor.

6. 307

directivă cât trebuie să se dea pentru fiecare bun.

Există ordin către Grăniceri, în perioada deportării granița a fost închisă cu Iugoslavia, s-au deplasat trupe suplimentare la granița cu Iugoslavia, au adus trupe din alte părți ca să blocheze toată granița. Toată deportarea s-a făcut sub pază militară, la deportare era, în 18 iunie, în jurul orei 3 noaptea... la fiecare familie care urma să fie deportată s-a prezentat un soldat cu un ofițer și un activist de partid, au cerut actele și au spus că în 3 ore trebuie să părăsești locuința, că vei fi dus în altă parte, nu se spunea unde, poți să iei ce îți încapă într-o căruță, să îți iei lucrurile strict necesare, puteai să iei o căruță cu doi cai, puteai să iei o vacă și tot ce încăpea în căruță și să pleci.

După ce plecai, la fiecare casă rămăneau un soldat sau doi soldați care aveau armă încărcată. Transportul ulterior până la gară... care aveau căruțe s-au dus cu căruța, au fost familii care n-aveau cai, n-aveau căruțe, pentru că se ocupau cu altceva. Aceștia au fost încărcăți și duși cu căruțele unor cetățeni, alții, care nu au fost deportați.

Trenurile au fost câteva mii, 7000 de vagoane, mai multe... ce se întâmplă, o familie era încărcată într-un vagon de marfă, așa zis bou-vagon, cu animale, cu tot ce-a avut. Nu oprea în gări decât foarte puțin, de obicei pe la margine sau pe câmp. Oamenii își făceau nevoile în vagon, într-o găleată sau ceva, femeile își țineau un cearșaf, să nu le vadă ceilalți. Trenul era sub pază militară până când s-a ajuns în Bărăgan și acolo te-au preluat alții, alți militari, altă miliție, și te-au dus până la locul de destinație al deportării. Au fost cam în jur de 20.000 de persoane, militari și milițieni și activiști de partid, chiar peste 20.000, ca să deporteze 40.000, cam era un om la două persoane.

În 27 august 1951 a fost emisă HCM 326 S, prin care se zicea că trebuie să aducă forță de muncă din alte zone ale țării ca să lucreze la IAS-urile din Bărăgan și voiau să insinueze, practic, că deportații în Bărăgan... de fapt, se face referire la regiunile Banat, Mehedinți și Caraș, se zicea că s-ar fi dus benevol acolo să lucreze, că ei aveau nevoie de forță de muncă. Tot în acest decret scrie că autoritățile vor avea grijă ca bunurile și casele celor deportați, strămutați, să fie bine conservate. Tot ei spun că, de fapt, i-au dus cu forța înainte, pe urmă și-au dat seama și voiau, cumva, să mascheze că i-au deportat, zicând că ei s-au dus de bunăvoie să muncească acolo, să-i dăm o aură mai plăcută, că oamenii s-au dus acolo să muncească, că nu era forță de muncă.

Ați fost un copil când, împreună cu întreaga familie, ați fost obligat să părăsiți locurile dragi, căminul în care ați crescut, și să plecați cu teamă spre necunoscut, departe de tot. Cum ați trăit acest moment? Ce vă amintiți? În drum spre Bărăgan exista teama de Siberia, că veți fi duși acolo?

Eu, ce îmi amintesc, am mai spus, existau două case, există și acum, și dormeam în casa mică, era o cameră și m-am trezit dimineața devreme, în pat nu mai aveam dună, nu mai aveam perne, era doar patul gol, cu salteaua. Am început să plâng,

m-am speriat, nu știam ce se întâmplă, au luat, probabil, duna și perna ca să le ia cu noi în Bărăgan. Acesta era primul semn, al doilea: aveam niște vecini vis-à-vis care aveau doi copii, amândoi erau mai mari ca mine, nu ne-au lăsat să ieșim pe poartă, nu-i lăseau să vină. Era interzis orice. Erai, practic, arestat la domiciliu.

Apoi îmi amintesc de tren, eu n-am fost cu trenul până atunci sau poate că am fost și nu mai știam. Mă uitam din ușa vagonului și nu se mai termina, era imens, erau mai mult de 100 de vagoane. Un tren, cred c-avea două locomotive, una în față, una în spate... și oamenii vorbeau: „Cică ne duc în Siberia”. Asta am reținut, pentru că nu le-a spus nimeni, le-au spus că vor fi duși în altă parte. Ei aveau memoria deportării nemților în URSS din 1945, nu era mult de atunci, și nemții tocmai veniseră din deportarea în Rusia, pe la sfârșitul lui 1949, începutul lui 1950.

Pentru dumneavoastră, copil fiind, Siberia nu însemna nimic? Nu ați înțeles grija oamenilor, a părinților dumneavoastră?

Nu, habar n-am avut, într-un fel, probabil că eram mândru, poate curios, „Uite, sunt și eu în tren și ce lung este!”. Dar cred că repede mi-am revenit, pentru că în vagon ce să mănânci? Călătoria a durat câteva zile, că se făcea cu marfarul, trebuia, probabil, să oprească, să-i găsească loc.

Țin minte că, din când în când, de două-trei ori, în gară, au venit niște femei de la Crucea Roșie și le-au dat la copii ceai și o bucată de pâine. În rest, nu-mi aduc aminte să fi văzut vreă gară sau ceva, plus că vagonul era închis, nu mergeai cu ușile deschise. Eram o familie în vagon, plus doi cai, o vacă și șapte oameni.

Ați ajuns în Bărăgan. Ce s-a întâmplat mai departe? Cum ați perceput acest necunoscut, această nouă lume?

Îmi aduc aminte că ne-au debarcat în gara Fetești după câteva zile de călătorie cu trenul, vreo trei, patru. Sigur că lumea s-a mai ușurat puțin, mai ales când am văzut că totuși am rămas în România și nu suntem în Rusia. Era clar că nu ne mai duc în Siberia, Siberia era percepută ca un iad, era același lucru pentru oameni.

Am încărcat ce era de încărcat în căruță... în gara Fetești erau ceva depozite și armată, era orașul Fetești, era Raionul Fetești, jos, lângă Borcea¹² (...) și cu căruțele ne-au luat și ne-au tot dus. Ne-am dat jos în gara Fetești, am trecut prin Fetești și, pe urmă, ne-au urcat sus pe deal. (...) Acolo era câmpul gol, era semănat bumbac, grâu, noi am nimerit într-o parcelă de grâu, alții au nimerit mai în parcele semănate cu bumbac.

Îmi aduc aminte cum stăteam în colibe, cu țarușul știu doar din povestite, că parcelele erau marcate cu câte un țaruș, care reprezenta locul unde urma să stea câte o familie. Noi eram pe liziera de nord-vest, eram la margine, era o lizieră de salcâmi și dincoace de lizieră era semănat cu grâu, dincolo era un șanț. Și ne-o parcelat. Era vară, era sfârșitul lui iunie, în Bărăgan era soare și din ce-au avut, din mobilă și câte o pătură, au făcut un fel de corturi. După o zi, două s-au apucat bărbații să sape niște bordeie, de bordeie îmi aduc aminte foarte bine. Era săpat cam un metru, un metru și ceva, în pământ. La intrare au făcut două sau trei trepte, ca să poți să intri în groapă, deasupra era acoperit cu crengi, papură, adusă ulterior de la Borcea. Cât de mare era nu pot să știu, dar încăpea lungimea unui pat, erau două paturi și încă un pic, cam trei metri putea să fie de lung și vreo doi metri jumătate lat, și între cele două paturi se putea trece, se putea merge.

La un moment dat, venise unchiul despre care vă vorbisem că nu a fost deportat în Bărăgan, el a fost la Canal să lucreze, nu știu cum a ajuns acolo, că nu a fost închis, dar a fost pedepsit, cred că trimis la ceva muncă de reeducare. A venit la noi, ploua, prin bordei ploua și eu țin minte cum a intrat cu pălăria, tot ud, acolo. (...) El ne-a adus primele cărți pe care le țin eu minte, erau: Amintiri de Ion Creangă, ceva Făt-Frumos de Eminescu și era o carte de poezii (...).

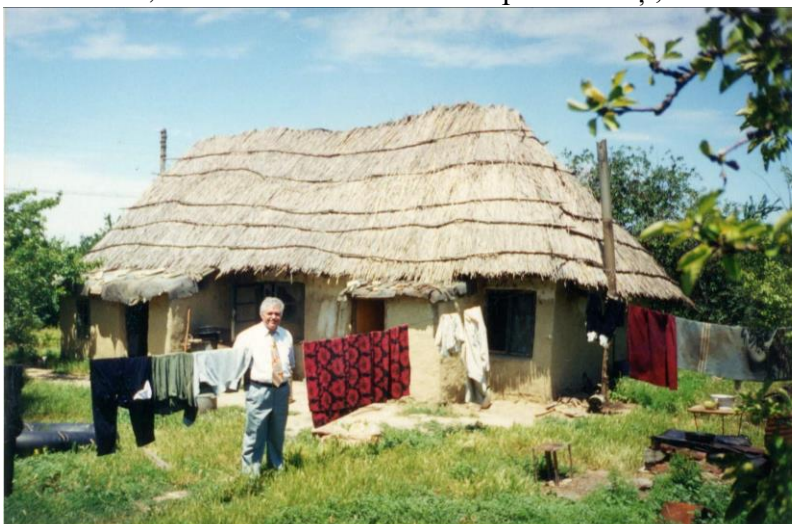
Ulterior, de voie, de nevoie, s-au apucat să facă case, inițial nu s-a vrut să se facă case, că s-a zis că nu pot să ne lase pe noi în pustietatea asta, n-aveai apă, apa se bea din Borcea, pe panta aceea abruptă, cine avea butoaie se mai ducea să-și aducă apa cu butoiul; ca să urce trebuia, din când în când, să

¹² Brațul care se desparte de cursul principal al Dunării în amonte de orașul Călărași, pentru a se reuni cu Dunărea în aval, nu departe de comuna Giurgeni.

oprească căruța și puneau în spatele roților... și-au făcut din lemn niște chestii pe care le puneau să n-o ia căruța înapoi la vale, pentru că nu puteau să tragă caii în sus fără oprire. Să iei apă din Borcea, să ai pentru oameni, pentru animale, era cam greu, fântână nu s-a putut săpa, doar pe la sfârșit, prin 1955, cred că în ultimul an sau în 1954 au reușit să facă o fântână, care era foarte adâncă, vreo 90 de metri, ajungea ca să poți să scoți apă din ea. Mai erau ceva pompe de la Gostat, inițial nu ne lăsau să luăm apă de acolo, pentru că eram „oameni periculoși”, oamenii din Fetești nu voiau să stea de vorbă cu deportații, că li s-a spus că sunt oameni răi, că nu știu ce-au făcut, „dușmani”, la unii le-au spus că sunt coreeni. Asta a fost o perioadă, pe urmă, vrând-nevrând, au intrat în contact cu deportații la diferite munci și atunci s-au lămurit. Cam asta a fost la început.

A existat vreo formă de solidaritate între persoanele deportate, de exemplu, pentru construirea caselor?

Da, a existat. Cum ne-au dus pe localități, noi ne-am nimerit numai

bulgari, dar și ceilalți, toți se ajutau, indiferent de ce națiune erau. La construirea casei, țin minte că și eu am participat acolo, casele, când au început să

le facă, la noi vorbesc, din pământ bătut, nu știu, era o fundație foarte mică, care se umplea tot cu pământ, era pământ bătut, amestecat cu paie sau cu ce mai găseai acolo. Era ca la cofrajele glisante, se puneau niște scânduri, se puneau pământul amestecat cu pleavă, se umezea un pic și se bătea cu un bătător, era un butuc de lemn cu o coadă și, pentru margini, ca să se îndese, erau tot niște lemne și erau ascuțite la un capăt și cu acelea dădeai pe lângă scânduri. Țin minte, copil fiind, cu ceilalți din vecini ne cățaram și noi acolo sus, pe zid, noi săream acolo ca să bătătorim pământul. Nu putea fiecare familie să facă separat și trebuia să te ajuți cu cineva, era greu de unul singur, nu erau casele foarte înalte, dar doi metri tot au avut, trebuia să ridici pământul

la doi metri. Atunci au făcut la o familie, pe urmă la cealaltă, s-a făcut alternativ.

Care a fost aportul autorităților la ridicarea caselor?

Autoritățile au pus la dispoziția oamenilor lemnăria, geamuri, uși și, pentru acoperiș, lemnele care se puneau. În rest, și acoperișul a fost făcut din papură sau trestie, pe care mergeai să-ți-o tai singur din Balta Borcei, mergeau cu căruța și tăiau trestie sau papură. De obicei era făcut din papură, că era mai ușor de tăiat și mai ușor de mănuit, probabil că trestia este mai bună, cel puțin așa se zice, rezistă mai mult în timp. Știu că cu papură tot trebuiau să cârpească.

Cum a fost școala în Bărăgan, ce amintiri aveți despre această perioadă?

Pot să spun că mie la școală mi-a plăcut, probabil pentru că erau și alți copii; oricum, mă descurcam relativ bine la școală, pot însă să spun că la grădiniță nu am fost decât o zi. Au vrut să facă și acolo un fel de grădiniță, nu știu ce nu mi-a plăcut, dar știu că am fost o zi și nu m-am mai dus.

În ce limbă se predă la școală?

În română, numai românește. Eu, când am plecat, nu știam românește, în familie se vorbea numai bulgară, deși toți știau și românește, bunica știa mai puțin, pentru că ea și cu bunicul au fost la școală în Austro-Ungaria, erau născuți în 1901 și școala au făcut-o când era încă Imperiul Austro-Ungar. Au făcut în nemțește. Eu am învățat românește în Bărăgan, că frații și ceilalți se jucau, erau amestecați români, sârbi, nemți, dar se vorbea românește. Eu, probabil, tot ascultându-i și curios ca să înțeleg ce vorbesc, ca și ei, când voiau să nu înțeleg eu, vorbeau românește și, la un moment dat, s-au trezit cu mine că vorbesc românește.

Erați mulți copii în clasă?

Eram destul de mulți, eram vreo 30.

Cum ați simțit cadrele didactice, pe acei învățători care, la rândul lor, se numărau printre deportați, s-au ocupat de pregătirea elevilor, și-au făcut datoria cu dăruire, ca și cum totul se petrecea normal, totul era firesc? Credeți că suferința comună, cea de deportați, i-a determinat, într-o oarecare măsură, să se plieze pe situația existentă, fără materiale didactice, și să încerce să realizeze un proces de învățământ de calitate, doar prin dăruirea și pregătirea lor temeinică?

Profesorii erau români, eu am avut doi învățători, amândoi erau români, pe unul îl chema Chiriac, în clasa întâi, și pe urmă a fost o doamnă care se chema Ana Pircea, îi mai țin bine minte numele. Cred c-au făcut școală bună, pentru că, atunci când ne-am întors din Bărăgan, în 1956, eram în clasa a III-a, m-am descurcat foarte bine, adică chiar mai bine decât cei din clasă.

Au fost foarte buni învățătorii, și el și ea. Au fost foarte inimoși, probabil pentru că și el și ea au fost dintre deportați și au fost învățători de meserie. (...) Aveau experiență și erau exigenți, te puneau să înveți.

Ați avut manuale, materiale didactice? Cum se desfășurau orele? Cum decurgea o zi de școală?

A fost făcută o școală... am revăzut-o când am mai fost în Bărăgan, de două ori am fost, în 2001 și acum, nu demult. Școala a început ceva mai târziu, pe la începutul

lui octombrie. Primeam teme acasă, îmi aduc aminte că eram în clasa întâi și trebuia să fac liniuțe, la caligrafie n-am fost bun niciodată. Nu-mi dădea 5 la caligrafie, îmi dădea 4, la restul aveam 5, că pe atunci 5 era nota maximă. Nu erau trimestre, erau 3 pătrare, probabil de la sfertul de an, trei luni era un sfert de an. Se organizau serbări, și serbări de sfârșit de an, se spuneau poezii.

Se simțea îndobrocarea politică?

Nu, la nivelul nostru, nu. Nu-mi aduc aminte, cred că eram prea mici să ne pună să cântăm imnul. Când am revenit acasă, trebuia să cântăm „Imnul Republicii Populare Române”.

În Bărăgan s-a creat un sat nou, cu instituții?

Da, în Bărăgan s-au făcut 18 sate noi, începând de lângă Călărași și până la Galați, de-a lungul brațului Dunării și al brațului Borcei. Instituțiile s-au făcut, în primul rând, la momentul deportării, când au început să se ridice casele, oamenii au fost obligați, în aceeași perioadă, să presteze muncă voluntară, să clădească aceste instituții, care au fost făcute tot din același material, pământ bătut și stuf, acoperiș și lemnăria pe care au adus-o. Au făcut Miliție, dispensar, școală, cămin cultural, a fost ales un Consiliu sau Sfat Popular, nu știu, cred că erau dintre deportați, poate la început a fost un primar dintre alții. Milițianul, bineînțeles, nu a fost dintre deportați.

Ați stat câțiva ani în Bărăgan, o parte a copilăriei ați petrecut-o acolo, ce alte amintiri aveți din această perioadă?

Pe lângă școală era un fel de teren de fotbal, în fața școlii, acolo ne jucam fotbal cu băieții. Aveam o minge de cauciuc, era o mare bucurie. Avea unul. Dacă aveai minge din aceea, era o minunăție că ai așa ceva. Lângă școală era o groapă mare, cel puțin nouă ni se părea foarte mare atunci, din care s-a scos pământ ca să se construiască școala. Școala era destul de mare: într-o parte erau patru clase, un coridor, undeva, la început, era un fel de cancelarie pentru director și ceilalți și în spate era o cameră unde era un butoi unde se aducea apă, acel butoi avea un robinet, era legată cu sfoară o cană metalică și în pauză mergeam să bem acolo apă, făceam coadă, atunci am început cu cozile, făceam coadă ca să bem apă, din aceeași cană beam toți, ce să vorbim de igienă! Au fost destul de multe boli, mai ales la început, a fost și o epidemie de tifos, la un moment dat. Medicamente nu prea erau, au murit destul de mulți în Bărăgan – din cei 40 și ceva de mii au murit vreo 1700, din care 177 de copii, aceștia sunt numărați, cu vârstă cuprinsă între 1 și 14 ani – din cauza condițiilor de viață.

Țin minte că am fost o dată, poate de mai multe ori... tata având căruță și cal, cred că lucra la Gostat ceva parcelă cu porumb și care era în Balta Borcei, deci între Borcea și Dunăre, sau Balta Ialomiței, undeva lângă Podul Saligny, îmi aduc aminte că l-am văzut acolo și m-a luat și pe mine cu el, eram numai noi doi, eu îi țineam de cal ca să prășească porumbul și ce m-a frapat era că noi nu aveam apă acolo, dar am zis: „De unde o să dai apă la cal?” A zis: „Dar este apă aici!”, a săpat la 20-30 cm și s-a umplut cu apă.

Îmi amintesc că noi eram la marginea satului și cât vedeai cu ochii era câmp. Acolo am văzut ciulinii Bărăganului, mai ales în primul an, în al doilea an, care mi-au rămas în minte, apoi eu, după ani de zile, am citit, și acum, după Revoluție, am citit din Ciulinii Bărăganului ai lui Panait Istrati, era exact cum scria el, vălătuci din aceia pe care îi lua vântul și se rostogoleau cât vedeai cu ochii și, copii fiind, fugeam după ei și îi prindeam pe-o sfoară, la capăt era așa, răsucită de lemn, și băgam ciulinii pe sfoară și ne lăudam a cui o să fie mai lungă, să-i ducem acasă ca să facă focul. Erau niște spini cărora le ziceam „colții babei”, pe care, oricum îi puneai, erau de mărimea unor grăunțe de porumb sau poate ceva mai mari, dar oricum îi întorceai, aveau un spin în sus, nu puteai să scapi de el.

Mergeam cu vaca la păscut, mai târziu mi-amintesc de treierat, pentru că nu erau combine încă și atunci, undeva în câmp, departe, se aduna grâul în snopi pentru treierat, era o batoză care se pune în mișcare cu o locomobilă, care stătea pe loc, era doar un motor care se învârtea. Și mergeam să ne mai jucăm, copiii aceștia mai mari, cum era frate-miu, cum ieșeau paietele din

batoză, făceau o grămadă mare, și era cu un fel de lanț, cu un tractoraș și îl trăgeau într-o parte, asta se numea târâș, îl cărau sus și făceau niște șire de paie din acestea imense.

Am avut și eu de-a face cu un paznic odată, pentru că ne-am dus... după ce s-a treierat, erau niște șire de paie din acelea imense și, copiii fiind, vreo 5-6, câți eram, ne-am cățărat sus pe paie, și de acolo... pe lângă erau iar paie și săream de acolo, de pe șură, și bineînțeles că am făcut acolo puțină vraiaște. Ne-a prins paznicul, era unul Badea, îi țin minte numele, care ne-a prins și, drept pedeapsă, ce să facă, era vară și noi aveam niște chiloței pe noi, ne-a luat chiloțelii și a zis: „Mergeți așa acasă!” Asta a fost o pățanie!

Îmi aduc aminte de iarna lui 1953, de fapt, era deja 1954, când se spune că a fost cea mai grea iarnă din Bărăgan din cele consemnate. Câteva zile nu s-a mers la școală, că nu se putea să ieși din casă o săptămână. Niște zăpezi!... cum erau casele, sigur, nu era peste tot zăpadă de 3 metri, dar în spate și peste case s-au adunat grămezi. Unii nu au putut să iasă, îmi aduc aminte că tata, ca să ajungă la animale, a făcut un tunel; alții nu puteau să iasă dacă se deschidea ușa în afară și s-au dus vecinii să-i scoată de acolo, iar zăpada era atât de bătătorită, încât ne dădeam... nu aveam sănii, de unde sănii? Am găsit un fel de pervaz, era un dreptunghi de lemn, gol pe dinăuntru, și ne puneam pe acela și se înfunda și ne dădeam drumul la vale, pentru că s-au făcut niște troieni imense.

Mai aveam un coleg de clasă și prieten, și acum este, de aceeași vârstă, mergeam la școală și erau povești, cred că au fost și reale, că nu știu pe cine l-au mâncat lupii, că l-au prins și l-au mâncat, și noi ne făceam curaj că, dacă vine acum lupul, îl prindem, ziceam eu: „Bag mâna în gura lui, îl iau și-l întorc pe dos!”, prostii din astea, de copii.

Nu știu, într-un fel... deci noi n-am avut nici jucării, dar cred că așa, în inconștiența de copil, nu prea știam noi ce se întâmplă acolo. Nu aveai jucării, dacă dădeam de o minge de cauciuc era mare bucurie! Altceva... băieții mai mari făceau niște avioane din lemn și făceau elice tot din lemn și fugeau cu el ca să se învârtă. (...)

Dacă găseam un cerc metalic de la o roată de căruță, îl legam cu o sârmă și fugeam pe acolo, era un praf până la glezne.

Ați pomenit de iarna lui 1953 și mă gândeam dacă vă amintiți ceva despre momentul morții lui Stalin, dacă s-a simțit și acolo puternica propagandă comunistă prin care se deplângea moartea lui Stalin, supranumit „tătucul Stalin sau tătucul popoarelor”. A fost doliu, ca în întreaga țară?

Da, a fost doliu și noi trebuia să tăcem 5 minute la o anumită oră, era doliu, toată lumea cinci minute nu a scos un cuvânt, pentru că a murit tovarășul Stalin.

Moartea lui Stalin le-a creat părinților dumneavoastră o oarecare speranță a reîntoarcerii acasă?

Ei au avut speranță tot timpul, poate după aceea mai accentuată. Eu, fiind mai mic și stând mai mult pe-acasă, tot auzeam... După ce ne-au dus în Bărăgan, ca să leg povestea... mama avea o mașină de cusut, dar nu era croitoreasă, i-a cumpărat bunicul, socrul ei – era un „Singer”, era o mașină bună, nu știu de ce a cumpărat-o – și, când am plecat în Bărăgan, probabil pentru că venea de la pușcărie, cred că el avea mai multe informații decât ceilalți, ceilalți din familie, vorbesc, a zis: „Pune și asta, pune și asta!” și tot așa și a îngrămădit acolo cât a putut, pe căruță. I-a pus și mașina de cusut, mama i-a zis: „Ce îmi iei asta, ce să fac cu ea?” Bunicul a zis: „Nu, lasă, că-i bună!”

Și, fiind noi mici: eu aveam 5 ani și un pic, fratele mijlociu avea 8 ani, celălalt 10 ani, a profitat de mașina de cusut, că la început a cusut pentru ea, pentru bunica, pentru familie câte o cămașă, o dună. Apoi a început cu vecinele și tot așa și a devenit una din croitoresele satului nou. Stătea acasă, eram noi și avea grijă și de noi, făcea și de mâncare, femeile toate, care veneau la ea, mai stăteau, ca la femei, să mai povestească. Le auzeam mereu: „Ai auzit că ne dă drumul să plecăm acasă?” Acesta era un leitmotiv aproape zilnic; probabil că eu țin minte faza mai de după Stalin sau tot timpul a fost așa? Dar știu că tot timpul au avut speranța că se întorc.

Cum a avut loc plecarea? Cum s-a aflat și care a fost reacția oamenilor?

La început a fost ridicarea restricțiilor, așa au zis, practic, eliberarea. Aceasta s-a făcut în două etape: mai întâi a apărut o Decizie a MAI nr. 6100 din 27 iulie 1955, prin care o parte din deportați – erau vreo 3000 și ceva de familii – puteau să se întoarcă acasă; au zis ei că sunt familii care poate nu trebuiau să fie deportate, că erau oameni mai săraci sau că erau femei singure, cu copii, au găsit diferite categorii.

A doua decizie a fost Decizia MAI nr. 6200 din 20 decembrie 1955, când i-au eliberat pe majoritatea, au mai rămas două, trei sute de familii sau mai puțin, care au mai stat până în vara, toamna lui 1956. Erau familii considerate mai bogate sau că au avut pământ mai mult sau c-au avut utilaje mai multe, tractoare, batoze.

Decretul a fost dat în decembrie, noi, de exemplu, am plecat în februarie; bine, la noi a fost și o tragedie: bunicul a murit în 31 decembrie 1955, acolo, el nu a mai apucat să se întoarcă acasă. Noi nu ne puteam întoarce imediat, au fost unii vecini care au plecat înaintea noastră. Îmi aduc aminte că fugeam, acolo era... casa, fiind părăsită, mai umblam și noi, copiii fiind, ne ascundeam, ne jucam de-a v-ați ascunselea.

Noi am plecat prin februarie, vă dați seama, bunicul se îmbolnăvise, făcuse astm și clima de acolo... vara mergeau la cosit cu coasa, nu erau combine... arșiță, praf, soare, umiditate și n-a mai rezistat. A rămas acolo, v-am zis c-am fost în 2001 și în 2016 în Bărăgan. Acum în Bărăgan nu mai există mormântul, cimitirul există, pentru că există un sat vecin, Buliga, care ține de Fetești, și în cimitirul respectiv se înmormântau și deportații. Era destul de aproape dacă o luai peste câmp, dacă nu, coborai, să treci prin localități. Era, practic, lipit, poate că a fost extins, cum a fost cimitirul localnicilor, probabil că s-a mai cedat un teren lipit de cimitirul localnicilor, care era pentru deportați. Mai sunt câteva cruci; care erau cruci de piatră, din beton, au mai rezistat, dar nu mai poți să citești ce scrie pe ele, sunt dărâmate, crucea lui bunicul, oricum, a fost de lemn. A mai fost prin 1965-1966, un vecin de-al nostru a mai fost pe acolo, care a fost și el deportat, și a mai găsit crucea și am și o fotografie cu el lângă crucea bunicului. Oricum, satele astea au dispărut, nu mai există sate, le-au ras de pe fața pământului la modul voit.

Se vehiculează ideea că deportații de origine sârbă s-au aflat printre primii eliberați, pe fondul reluării relațiilor dintre Tito și Hrușciiov începând cu anul 1955. Dumneavoastră cum vedeți aportul lui Tito în soluționarea problemei deportaților?

Din documente nu rezultă, dar se pare că Tito a avut un rol important pentru ridicarea restricțiilor deportaților și este posibil să fi făcut acest lucru în două etape; ca să nu se zică că, uite, sârbii, i-au amestecat, pentru că se pare că au fost găsite niște documente în arhivă la Belgrad din care rezultă că a fost Hrușciiov la Belgrad și s-a întâlnit cu Tito și Tito i-a cerut lui Hrușciiov să le dea drumul sârbilor.

După acest moment, Hrușciiov ar fi făcut o escală și la București, s-ar fi întâlnit și cu Dej sau după aia a venit și a pus această problemă. Autoritățile române, în speță Dej, au zis că nu pot să le dea drumul numai la sârbi, atunci au decis să-i elibereze pe toți. Din Directiva 6100 rezultă exact ce categorii s-au bucurat de ridicarea restricțiilor. Dar deja de la primul val de eliberări se tot zvonea că au plecat ăia, au plecat ăia și tot așa. Nici nu știu, este posibil ca în anumite localități – de exemplu în Valea Viilor, unde am fost noi deportați, c-așa s-a chemat – este posibil să fi plecat mai întâi sârbi, dar eu n-am tras concluzia c-au plecat mai întâi familiile de sârbi și apoi alții. Dar s-a zvonit imediat că au plecat ăia și înseamnă că o să plecăm și noi.

Știi că în Bărăgan au fost aduși și deținuți politici. Au fost aceștia prezenți și înainte de plecarea deportaților?

Deținuți politici au adus și înainte și au adus și după ce au plecat deportații. Au adus toate categoriile: legionari, PNL-iști, PNT-iști, bănuți de spionaj, secte religioase interzise, manifestări dușmănoase¹³.

Soția lui Corneliu Coposu¹⁴ a fost în Bărăgan, eu n-am știut, dar am găsit-o aici, în cartea lui Daniel Vighi¹⁵ sunt trecute numele persoanelor deportate, undeva am găsit-o pe Arlette Coposu¹⁶.

A sosit momentul plecării din Bărăgan, ce ați găsit acasă? Cum s-a reintegrat familia dumneavoastră în noua comunitate?

Acasă n-am găsit aproape nimic, practic, când am venit acasă... Înainte de a ne deporta, părinții mei mai cumpăraseră o casă în Dudești, sfătuiți, probabil, sau au vrut, tocmai ca să nu fie chiaburi, au vrut să plece, să nu mai stea împreună cu bunicii, să fie familie separată. Au cumpărat deci o altă casă, în care n-au apucat să se mute și, când ne-am întors din Bărăgan, în casa de unde ne-au ridicat, în casa mică, era brigadă de CAP, iar casa mare a fost transformată în depozit de cereale de către Baza de Recepție din Dudești, era plină cu fasole, grâu, și camerele, și podul. Toată era cu stâlpii într-o parte, vă dați seama, să umpli toată casa, și podul, cu cereale!... nu era magazin!... era cu igrasie, cu șoareci, cu șobolani, iar casa mică – fiind brigadă de colectiv acolo, aveau brigadier – era mai îngrijită, în sensul că nu stătea să se dărâme. Nu ne-au lăsat să ne ducem acolo, ne-au trimis: „Voi mai aveți o casă! Mergeți acolo!” În casa pe care au cumpărat-o mai stătea o bătrână, așa au cumpărat-o, cu condiția ca ea să rămână în casă... avea două camere, o cameră și o bucătărie mai mici, unde trebuia să rămână toată viața, cât trăiește. Și ne-am dus acolo și am stat acolo, în casa aceea, care, între timp... Cât am

¹³ Au existat și alte categorii de deținuți politici trimiși cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan: francmasonii, contrarevoluționarii, călugării și membrii sau simpatizanții unor organizații subversive și ai altor foste partide politice.

¹⁴ Corneliu Coposu a fost secretar politic al lui Iuliu Maniu și președinte al Filialei PNT Sălaj. Ulterior, a fost ales secretar general adjunct al PNT, apoi a fost secretar al Delegației Permanente, forul conducător al partidului. Corneliu Coposu a fost arestat în 1947, după înscenarea de la Tămădău, deși nu făcuse parte din grupul arestat acolo, fiind ținut timp de 9 ani în arest preventiv, fără să fie judecat, iar în perioada 1962-1964 a avut domiciliu forțat în Bărăgan. În total, Coposu a petrecut 17 ani de detenție în penitenciarele de la Văcărești, Jilava, Pitești, Malmaison, Craiova, Aiud, Râmnicu Sărat, Poarta Albă, Capul Midia, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Gherla, Sighetul Marmației etc.

¹⁵ Vezi Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Valentin Sămânță, *Deportarea în Bărăgan. Destine-Documente-Reportaje*, Editura Mirton, Timișoara, 2016.

¹⁶ Arlette Coposu a fost arestată în 13 iunie 1950, alături de sora sa, France, sub acuzația de înaltă trădare în favoarea Franței. Soția regretatului Corneliu Coposu a fost condamnată la 20 de ani de muncă silnică, fiind eliberată la 15 aprilie 1964. S-a stins din viață în 27 decembrie 1966, decesul fiind cauzat și de regimul de detenție dur, la care a fost supusă în centre de detenție precum Jilava, Mislea, Miercurea Ciuc, Oradea.

fost noi în Bărăgan, bătrâna, rămasă singură, a început să dărâme din ea, era casă mare, din cărămidă, lemne bune, a început să dărâme din casă, că, oricum, nu era casa ei, ca să vândă, probabil îi trebuiau bani, nu știu. Nu contează de ce, dar a dărâmat o bună parte din ea, până când cei de la Sfatul Popular au oprit-o, că altfel o dărâma toată până ne întorceam noi din Bărăgan.

Acolo am stat câțiva ani, cred că vreo 7-8 ani, cam așa ceva, abia după ne-au dat, că nu voiau să plece, și-atunci ne-au dat, mai întâi, o cameră, pe urmă încă o cameră, pe urmă cei cu Baza de Recepție au plecat. În final, am rămas cu casa mare, dar cu colectivul am mai stat și, până la urmă, au plecat și aceia.

Oricum, erau mai multe case în zonă, eram noi pe o stradă, pe strada paralelă iar au fost deportați, una, două, vreo trei case, și atunci, ca să nu mai ocolească cu căruțele roată, au făcut drum printre, treceau printre grădini, de la unul la altul. Ce-ai lăsat, mobilă, utilaje, nimic, le-au luat toate, o gospodărie de țărani înstăriți, cu toate utilajele, nu ai mai avut nimic. N-a mai fost nimic, din contră, cu casa care sta să se dărâme.

Părinții au lucrat la Gostat, ce ne-a salvat a fost faptul că în Bărăgan, în ultimul an, puteai să lucrezi, începuseră cei de la Gostat, luai un teren și puteai să-l lucrezi în parte, nu știu cât îți dădeau din ce obțineai din recoltă, o treime sau cât. Părinții și cu bunicul au luat un teren, a fost și o recoltă bună și au venit de acolo cu grâu, cu porumb și, practic, un an de zile l-am avut asigurat cu ce am venit de acolo; oricum, n-aveai ce să pui în februarie, deci, dacă nu veneai cu mâncare de undeva, trebuia să aștepti să vină toamna pentru următoarea recoltă.

Și s-au angajat la Colectiv, au făcut tot felul de munci, mama mergea la fermă, se circula pe jos, că n-aveai cum, mergeau la Sânnicolau, la Teremia, lucrau vie, la Nerău. De fapt, lucrau vie, la Gostatul de la Sânnicolau mergeau la săpat de porumb, începuse moda cu hibridi și atunci trebuia să tai florile de la porumb ca să... erau mamă și tată, ca să rămână, erau câte două, din care una era tatăl... tot felul, la vie. Iarna mergeau la altoit de vie.

La un moment dat, s-au angajat la o fermă, la îngrijit vaci, au avut 20 sau nu știu câte vaci pe care trebuiau să le îngrijească și să le mulgă. În fiecare dimineață mergeau la fermă, 5-6 km pe jos, dimineața, seara, la prânz, să le hrănească, să le curețe, să le mulgă. Au muncit, asta nu era o problemă, problema era că erau foarte prost plătiți, că de muncit, munceau și înainte, nu puteau să stea fără muncă, că ei, cât au trăit, până în ultima clipă au tot muncit.

Întorși acasă, cum a fost viața dumneavoastră? Cum ați reușit să vă faceți un rost în viață? Știu că sunteți inginer de profesie, ați avut piedici în reușita în carieră din cauza domiciliului obligatoriu?

Erau tot felul de încercări, puteai și să te strecuri, mă rog, unii s-au strecurat prin sistem. La școala elementară, că așa era, până în clasa a VII-a, școala elementară de VII clase, nu erau niște lucruri vizibile, deși și atunci erau niște șicane pentru copii, dar nu te oprea nimeni să mergi la școală. În Bărăgan, acolo bineînțeles că n-am simțit nimic, că dascălii erau dintre deportați; într-un fel, acolo nimeni nu voia să ne bată la cap cu „exploatorii”, eram de-ai casei, ca o familie, și cu dascălii, cu toți.

Întorși acasă, la școală, eu, în prima fază, nu cred că... poate că spuneau ei, dar nu veneau fățiș să spună: „Măi, vezi că ești deportat!”, dar, pe undeva, era... care pe unii copii putea să-i afecteze... de exemplu, pe mine nu m-a afectat, eu învățam foarte bine... acum, nu ca să mă laud, și când au pus să facă pionieri, bineînțeles că pe mine nu m-au făcut pionier, că nu aveam origine socială sănătoasă, mie nu-mi păsa că nu sunt, dar alții poate că au suferit.

Prin clasa a VI-a, asta nu este din cauza deportării, în clasa a VI-a, de pildă, să vedem cum a fost cu regimul comunist: în ziua de Rusalii, ne-au chemat la școală, era duminică, să umblăm prin grădinile sătenilor să culegem gândaci de Colorado. Mama a zis: „Nu, te duci la Biserică!” – noi mergeam la Biserică, și acum se merge, era o comună în care relația cu biserica era foarte strânsă – și m-am dus la biserică, nu m-am dus să culeg gândaci de Colorado și pe chestia asta am primit nota 8 la purtare, ca să vedem cum e cu comunismul. Deci și dacă nu eram deportat, pățeam același lucru. Vreau să zic că făceau niște lucruri care nu erau la locul lor, se putea merge la cules de gândaci și a doua zi sau cu o zi înainte, dar era făcut dinadins ca să șicaneze. Bine, la cei care eram în școală... nu ne lăsau, ne tot spunea directorul: „Mă, să nu mergeți la biserică!”, dar la copii și la oameni nu putea să le interzică, pentru că, practic, mergeau toți, indiferent că au fost deportați sau că nu au fost deportați, că au fost mai bogați, mai săraci sau mai înstăriți. Era tolerată, dar când prindeau momentul, cum a fost chestia cu gândacii de Colorado, și-au aplicat-o.

După aceea deja, când voiai să mergi la liceu, erau niște opreliști, eu am și acum o adeverință, am și adus-o aici cu mine. Ca să te înscrii elev la liceu, îți cereau o adeverință de stare materială și scria acolo, la originea socială, „fiu de fost chiabur”. Adeverința de aceea o am, că n-am mai dat-o la școală, când duceai asta la școală, nu intrai, ziceau că ai picat la examen, că nu-ți spuneau că din cauza asta... asta a fost în 1960.

Pe chestia asta la Sânnicolau... m-aș fi dus la Sânnicolau, că este la 10 km de comună, puteam să fac și navetă. Am vrut să vin și la Timișoara, la Timișoara nu m-au primit, pentru că îmi trebuia dezlegare de la Raion, era Raionul Sânnicolau. Cum să-mi dea aceia dezlegare să vin la școală la

Timișoara, nici nu m-am dus să cer și atunci am ajuns la Arad, acolo am făcut liceul. A fost o întâmplare, că pe drumul de întoarcere de la Timișoara, unde am știut că n-o să mă înscrie la admitere, m-am întâlnit cu o verișoară cu tatăl ei, care era în clasa a VIII-a la Liceul din Arad și mergea s-o ducă acolo și el a zis: „Haideți că vorbesc eu, că o știu pe secretară și o să vă înscrie fără această adeverință. Ziceți că o duceți mai târziu!” și așa am ajuns la Arad. Bineînțeles că nu ne-a mai cerut adeverința respectivă, dacă nu nimeream și nu mă luau fără adeverință, nu știu ce făceam!

Eu am făcut Facultatea la București, n-au mai cerut din astea. Dar am auzit de la o colegă de-a mea, care era același an cu mine, și ea a făcut liceul la Nădlac, dar ea a pierdut un an din același motiv... noi, eu și cu ea, eram premianții clasei. Ea s-a dus să dea examen la Sănnicolau, dar au respins-o și anul următor a ajuns la liceu la Nădlac, pentru că s-a înființat un liceu nou, era primul an și aveau nevoie de elevi și atunci nu i-au mai triat atâta.

Pe ea în anul I de facultate era s-o dea afară de la facultate și după aceea a apărut, prin 1965 sau nu știu când, a apărut un decret și a scăpat, altfel risca să fie dată afară. Pe mine nu m-au întrebat la facultate nimic.

La facultate n-am avut probleme de niciun fel cu ei și nici la intrarea în câmpul muncii, asta cred că a fost ca la toată lumea. La facultate m-am dus la București, am dat admitere, de unul singur am plecat, era frate-miu, el era la facultate și atunci m-am dus acolo, am intrat din prima tură, chiar dacă era o facultate grea, era Electronică și Telecomunicații, era ceva destul de nou și se intra cu medii mari. N-au mai cerut adeverințe cu originea socială, cel puțin la București, la Politehnică, nu s-a cerut niciun document de origine socială, din contră, am avut bursă.

La angajare, ca toată lumea, am avut repartiție. Mai întâi am fost la Arad, la Uzina de Strunguri, c-am vrut să fiu cât mai aproape de casă. Oricum, la vremea respectivă nu erau foarte multe posturi cu electronică, era o chestie de început și nu făceam noi chiar numai electronică, la locul de muncă vorbesc. Am fost la Uzina de Strunguri, care avea totuși, începuseră să fabrice strunguri automate, după aceea am făcut, un an și ceva, armata.

Am vrut neapărat să vin în Timișoara și mi-am găsit loc de muncă după armată, am profitat, că trebuia să stai trei ani la locul de muncă, dar pentru că aveam întrerupt contractul de muncă, am plecat la Timișoara și am lucrat mai întâi la IRET, la proiecte, tocmai pentru că acolo m-au primit fără să-mi ceară repartiție sau dezlegare de la locul de muncă anterior, unde am stat vreo 3 ani, până în 1974 cred, și din 1974 m-am dus la AEM Timișoara, unde am lucrat până în 2000, sfârșitul lui 2000.

Patru ani am întrerupt, pentru că am reprezentat minoritatea bulgară în Parlament, până la sfârșitul lui 2004, și apoi am mai lucrat la AEM încă vreo 2 ani și ceva, până în 2007, în toamnă, când m-am pensionat.

Ați mai avut probleme cu regimul comunist? Existau prejudecăți privind fostul dumneavoastră statut, de deportat cu eticheta de domiciliu obligatoriu?

Poate dacă aș fi vrut să fac Facultatea de Drept sau nu știu care cereau dosare, parcă erau unele locuri unde trebuia să ai dosar, știu că la Drept la admitere, în anii 1970, trebuia să fii trimis de o întreprindere unde ai lucrat sau un colectiv de oameni ai muncii să te recomande sau îți cereau dosar, este posibil. La Politehnică nu, la fabrică nu, dacă voiam să mă pună director, poate, la funcții de conducere era altceva, eu am fost metrolog șef, care era un departament, de fapt.

Erați în Timișoara în anii 1980, puteți să-mi oferiți câteva informații despre cum ați trăit zilele Revoluției Române din 1989? Cum ați perceput momentul 1989, prăbușirea comunismului în România?

AEM are punctul lui bine fixat în Revoluția din 1989, nu știu dacă este consemnat sau nu, dar în 1989, în 20 decembrie, la AEM s-a tras sirena de pe platforma industrială din Calea Buziașului, și acum există o placă acolo, nu știu cât este de cunoscut sau nu.

Eu, la metrologie, aveam o colegă, era reparatoare de aparate de măsură, stătea undeva lângă Sinaia¹⁷, într-o casă, un apartament, dar într-o casă din aceea veche și, când venea cu tramvaiul, trecea pe lângă Tőkés și ea a zis o zi, două, trei... noi ne permiteam să vorbim deja mai deschis... Tot o întrebam: „Ce se mai aude?”, ea zicea: „Păi tot așa!” și tot comentam: „Trebuie să se întâmple și la noi ceva, că uite, în toate țările din jur comunismul pică, la noi nu se poate să nu fie ceva!”, „Este ceva?”, „Nu este!”.

Știu că și la minister – fiind la Metrologie, mă duceam la Ministerul Construcției și Industriei pentru avize ca să cumpărăm aparate – și acolo deja pe coridorul de la minister se discuta destul de liber și destul de critic, ca să nu zic altfel, despre regimul comunist, lumea se cam săturase de ce întâmpla în țară.

Ca să revin, chiar în zilele Revoluției, sâmbătă, în 16 decembrie, eu am plecat la Dudești, pentru că mergeam periodic acolo, și m-am întors... pentru că mi-am cerut voie de la fabrică, am zis că vin numai luni dimineață, să mă duc luni mai târziu la lucru. N-am știut de ce s-a întâmplat în 16 și în

¹⁷ Este vorba despre Piața Sinaia sau Küttl, cum o denumesc timișorenii mai vârstnici, actualmente cunoscută ca Piața Mocioni. Piața Sinaia este situată nu departe de Casa Parohială a episcopului reformat László Tőkés din Piața Maria, locul în care a izbucnit Revoluția Română în 16 decembrie 1989.

17 inițial. Când am ajuns acasă, dimineața, în parcare – eu stau vis-à-vis de Parcul Botanic, este Intrarea Doinei cu Calea Aradului, pe colț, acolo, este și o mică parcare – eram cu soția și am văzut niște cioburi de sticlă, am zis: „Mă, ce s-o fi întâmplat?”, era deja decembrie, o fi ceva chef, eu știu ce s-o fi întâmplat acolo. Când mergeam, stăteam cu socrii, zice... a început să-mi povestească ce s-a întâmplat, că s-a tras.

După aceea am realizat, de fapt, ce se întâmplă. Mă iau să mă duc la fabrică, era după 9.00 spre 10.00. Când ajung în Piața Libertății ca să iau tramvaiul, deja nu mai opreau tramvaiele, în Piața Libertății, unde era stație, nu mai opreau tramvaiele, opreau înainte, la Piața 700, și în stația următoare, la „Continental”. Atunci, pentru că tot nu eram la fabrică, m-am dus să văd ce este în centru. Am văzut TAB-urile, care erau de-o parte și de alta pe Alba Iulia și nu mai știu, strada cealaltă, care vine dinspre fostul Comisariat Militar, de la „Materna”, erau TAB-uri. M-am dus prin Piață, nu puteai să stai grupuri de oameni, erau doi militari și în spate erau câte doi civili, aceștia erau, patrulau pe acolo, dacă vedeau că vor să se grupeze doi-trei oameni, mergeau la ei și îi împrăștiau.

Atunci am văzut magazinele din centru, din Piața Victoriei, unde este acum... nu știu dacă știți, erau niște magazine de textile, covoare, nu știu exact ce erau... e centru... cum te uiți spre Catedrală, pe partea stângă, dincolo de „Pești”. Sparte, vânzătoarele stăteau acolo să-și păzească, dacă te-ai dus să întrebi ce s-a întâmplat, au venit și ți-au zis să pleci de acolo, că n-ai ce să discuți și am ocolit Piața și apoi m-am dus și eu, m-am dus la fabrică, m-am lămurit cam ce este.

În tramvai, care era destul de gol, spre deosebire de alte dați, când în tramvaie nu puteai să urci, și acolo mai vorbeau în șoaptă, câte o femeie sau bătrâni: „Ai auzit că pe ăla l-a împușcat, că nu știu ce.”

Și mă duc la fabrică, la fabrică am aflat ce s-a întâmplat și comentam și noi, că nu se poate că i-au omorât; poate, dacă nu erau morți, lumea se mai liniștea, dar pentru că existau foarte mulți morți, și nu se știa câți, asta nu se mai putea opri.

Am aflat după aceea despre... a doua zi cred că a fost, cred că marți a fost la Elba ce s-a întâmplat. Acolo muncitorii au ieșit în curtea fabricii, au fost amenințați cu Miliția și cu Armata; seara, fiind șef de compartiment, ne-au consemnat aceștia să stăm la fabrică, ne-au programat, nu în fiecare zi, peste noapte, era un fel de serviciu din ăsta, să stai cu conducerea. Am stat și eu o noapte, marți, marți deja l-au pus, au făcut așa, mai mult de formă, dar nici nu au mai mers prin toate locurile, trebuia să meargă directorul, să cheme șefii de secție să le spună că „Uite, elementele fasciste și străine și ăia ce fac,

să nu ne lăsăm!” și așa mai departe. Era o altfel de atmosferă, nimeni nu mai vorbea, era atmosferă foarte apăsătoare.

Miercuri dimineața deja lumea se agita tot mai mult, ici-colo mai lucra cineva prin secție, stăteau pe acolo, foarte mulți erau în curtea fabricii, în față, spre Sensul Giratoriu, erau niște copii care schimbau mesaje, fugeau de la noi vis-à-vis, la „Electrotimiș”, și lumea se aștepta să se întâmple ceva.

La un moment dat, s-a văzut, s-a zis, s-a aflat, cumva, dinspre „Optica”... „Optica” este mai încolo, acum nu mai există „Optica”, ea era o fabrică nou făcută, trebuia să producă lentile și tot felul din astea, pentru armată, în principal... de aceea era „Optica”. Și s-a auzit că au ieșit cei de la „Optica” și atunci au venit cei de la „Optica”, au ieșit cei de la „Electrotimiș”, au ieșit cei de la AEM și s-a făcut o coloană imensă, înainte cred că deja cineva de la noi, dar nu știu cine, n-am apucat să aflu și nu știu dacă se știe, dar cineva a tras sirena AEM, care, practic, a dat semnalul pe platforma Buziașului, și atunci am mers de la AEM, am mers pe la „Guban”, pe la „Detergenți”.

Unii au ieșit, alții nu au ieșit, am strigat „Veniți cu noi!” și am mers pe la Consulatul Sârbesc, s-a trecut cu coloanele, dar a fost un marș pașnic, fără violență, se striga „Fără violență!” și am ajuns pe la „Capitol”, pe acolo am intrat spre Catedrală. La „Capitol” erau niște soldați, dar erau dincolo de geamuri, de uși, știu că au fost câțiva care au vrut să se ia la harță cu ei, nu știu ce au vrut să facă, s-au dus spre ei să strige și atunci i-am calmat pe respectivii.

Ne-am dus undeva unde sunt „Peștii”, nu mai știu exact, era un TAB și lumea a început să se urce, în special copii din ăștia mai tineri, și au început să iasă militarii din TAB și, după mine, aici a fraternizat armata cu revoluționarii.

Să zic, eu tot zic că a fost Revoluție, unii zic că a fost lovitură de stat, nu știu exact cum este, dar se pare că a fost o chestie amestecată, deci este posibil, de pildă, dar eu n-am văzut cu ochii mei, în 16 și 17, când s-au spart vitrinele, este posibil să fi fost și niște instigatori care să pornească, să urnească lumea, nu știu, acolo este posibil, dar, când s-a ieșit în 20, nu a mai fost nimeni.

În 17 decembrie – am un coleg care era cu Gărzile Patriotice – și-au luat și de la AEM un detașament, nu știu câți, și i-au adus la Consiliul... nu știu cum era atunci, Consiliul Județean, cum este acum, să-l păzească și ăștia stăteau înăuntru și, când au venit ăștia cu revoluționarii, au fugit care au fugit, care încotro, pe geam, ăștia i-au adus, lumea, fiind în subordinea... poate, dacă eram și eu acolo și mă trimiteau, mă duceam și eu... dar ce să păzești?

Ca să revin, atunci stăm, stăm, cât să stăm?... bine, nu am stat noi în permanență acolo, dar era un ceas, spre McDonald's, în zona aceea era un ceas, acolo era locul AEM, unde ne adunam, unii plecau, veneau alții, unii au stat și toată noaptea, eu nu am stat toată noaptea, am stat până noaptea târziu, dar n-am stat noaptea întreagă, am mai stat acolo vineri, când au anunțat că... (a căzut Ceaușescu, *n.n.*)... asta pe lângă toate lozincile care se strigau, „Jos Ceaușescu!”, erau unele rimate, de pildă, era: „Ceaușescu de Crăciun este porcul cel mai bun!”.

Se tot aștepta, tot asta era, „Ce face Bucureștiul?”. Atunci, sigur, vineri a fost mare bucurie, că uite, în sfârșit, că a fugit și s-a aflat. Seara se întâmplă ce se întâmplă, eu știu că și eram acolo și am început noi să organizăm, să mergem să păzim perimetrul cu Piața Victoriei, stăteam undeva unde este Cazarma Militară, la intrarea pe Alba Iulia, și atunci s-a auzit, erau tot felul de zvonuri, ba că vin parașutiștii, ba că sunt la Lugoj, ba că sunt nu știu pe unde.

Știu că acolo, chiar la Cazarmă, nu la Cercul Militar, ci dincoace, la Garnizoană... la un moment dat, veniseră niște tipi cu unul, c-au zis că este... n-au zis terorist atunci, nu știu cum au zis, contrarevoluționar, și l-a luat unul la interogatoriu, nu știu, l-au băgat înăuntru, pe urmă am văzut c-a ieșit. Am stat cât am stat, m-am trezit singur acolo și m-am speriat și, tiptil, am șters-o de acolo, c-am zis că poate mă împușcă cineva. Nu mai era cineva pe acolo, în Piața Libertății, la intrare, toți au dispărut și, pe urmă, toată săptămâna eu n-am mai fost la fabrică, de miercuri, m-am dus sâmbătă dimineața. A, venise directorul, vineri, să se bucure cu noi, a vrut să ne felicite, era un director foarte bun, dar, mă rog, el nu putea să vină în Piață cu noi, fiind director, nu știu dacă nu-l lua mai repede pe el de acolo.

Sâmbătă m-am dus la fabrică și, după aceea, am cam rămas acolo, am mai rămas cu câțiva, că începuse cu teroriștii și am rămas încă vreo 4-5 la fabrică, să păzim fabrica. (...) Acolo au venit primele ajutoare, veniseră din Ungaria, un TIR cu tot felul de... l-am descărcat noi acolo și le-am închis într-o magazie, cu haine, cu foarte multă ciocolată... am zis noi, când vin oamenii, să le dăm la cei mai nevoiași, dar, până la urmă, noi le-am pus și le-am închis și-au venit alții și-au luat, nu contează, unii au profitat, asta voiam să zic.

M-ați întrebat ce așteptări am avut de la Revoluție sau imediat după. La început, noi am crezut că acum se va construi un capitalism, nu s-a întâmplat nimic. Credeam că se va face o trecere corectă de la stat la privat.

Nu s-a dorit schimbarea, oamenii s-au lăsat manipulați, adevărul e că nu se știau foarte multe, eu îmi aduc aminte că și în Timișoara, în ziua de joi, 21 decembrie, se striga în Piață, aici, la Operă: „Îl vrem pe Bălan, că-i

bănăţean!”. Acest Radu Bălan¹⁸, fiind prim-secretarul de partid, cineva a lansat lozinca și ăia au spus-o de sus, de la balcon, și toată lumea a strigat același lucru. S-a scandat și Iliescu la Timișoara atunci. Lumea era dezinformată, Iliescu era cunoscut la Timișoara, era secretar cu propaganda, se știa că are ceva divergențe cu Ceaușescu, că de aceea l-ar fi trimis aici și, după aceea, la Iași, cică l-a pedepsit și de acolo l-a dus la Editura Tehnică din București, acolo l-a prins Revoluția. Asta se știa, cei informați, cât de cât, știau, că, dacă îi luam pe muncitorii mei de la fabrică, din 100 poate știa unul.

Prin activitatea desfășurată în cadrul Asociației Foștilor Deportați în Bărăgan participați efectiv la cunoașterea și transmiterea mai departe a istoriei adevărate a poporului român. Felicitări! Care sunt planurile viitoare ale AFDB? Cu ce instituții colaborați în realizarea activităților dumneavoastră?

(...) Avem o relație destul de bună cu Muzeul Satului Bănăţean, unde există o casă tip Bărăgan. Acolo erau două case, două tipuri: casă tip mare, cu două camere și o bucatărie, și tipul mic, cu o cameră și o bucatărie. La Muzeul Satului Bănăţean este tipul mic, o cameră și o bucatărie, care are și o mică expoziție, să zicem, câteva fotografii și obiecte ce au aparținut foștilor deportați.

Cu Asociația Foștilor Deținuți Politici și cu Academia Civică avem o relație foarte bună, acolo, prin ei, avem și la Memorialul Sighet două încăperi care vorbesc despre deportări. Mai există o fundație, „Fundata ’51”, organizată de Sârbu Valeriu – care, la momentul actual, este foarte bolnav și nu se poate deplasa –, cu care avem o relație de colaborare foarte bună.

Am colaborat, în ultimii ani, cu Ministerul Agriculturii, pentru că există un proiect european care se cheamă „Pâinea Păcii”, inițiat de asociația cu același nume din Germania, care a organizat o conferință în 2014 cu ocazia a 25 de ani de la dărâmarea Zidului Berlinului. Atunci ei au semănat lângă zid, au acolo o parcelă, unde au semănat secară și au solicitat de la Ministerul Agriculturii, din fostele țări comuniste, să semene și ei secară în locuri semnificative pentru țările respective. La noi Ministerul Agriculturii a ales să semene această secară la Rubla sau Valea Călmățuiului, care a fost unul din satele de deportați. Așa am ajuns și noi, fiind despre deportați, am fost și noi invitați la conferință.

Din 2014 suntem membri ai acestei Asociații „Pâinea Păcii”, ministerul nu s-a implicat foarte tare, anul trecut nu am mai participat, a fost în Polonia. Anul acesta a fost, în schimb, o doamnă secretar de stat de la

¹⁸ Radu Bălan a fost ultimul prim-secretar de partid al județului Timiș, condamnat după Revoluție la 23 de ani de închisoare pentru participare la reprimarea Revoluției Române din Timișoara. A murit în 1995.

Ministerul Agriculturii, a fost o conferință ministerială sau oficială și una a asociațiilor neguvernamentale, noi am fost la cea civilă, ei au fost la cea oficială. Colaborăm cu asociații, de la minorități cu Uniunea Sârbilor, Uniunea Bulgară și cu Forumul German, care are o sală de conferințe, pe care ne-o pun la dispoziție gratuit ca să organizăm simpozioane sau conferințe, cum a fost anul acesta, când am organizat un simpozion referitor la deportări.

Avem o colaborare cu Televiziunea Română, cu Universitatea de Vest, cu doamna Smaranda Vultur, cu domnul Vasile Docea, care este fiu de foști deportați, părinții lui, amândoi, au fost deportați.

Cei de la TVR 2... este domnul Acatrinei, care a făcut un serial lung despre deportări și care este difuzat și acum, oricum, de doi ani este aproape săptămânal program cu deportații. Și, ocazional, cu Televiziunea Timișoara.

Planul nostru principal este să supraviețuim cât mai mult, practic, noi nu avem membri care să ne reîmprospăteze, sunt foștii deportați, or, sunt tot mai puțini.

Vrem să continuăm aceleași activități, dacă o să mai fie dorință, să mai facă niște episoade cu deportați, să mai edităm sau să mai reedităm niște cărți, o parte din ele le-am reeditat anul acesta, pentru că există cerințe și s-au epuizat stocurile. Edităm calendare, organizăm comemorarea în jurul datei de 18 iunie, încercăm cu Muzeul Satului să sensibilizăm Consiliul Județean să mai construim o casă tip Bărăgan, cu două camere și un bordei tip Bărăgan, avem Monumentul Deportărilor în Parcul Justiției.

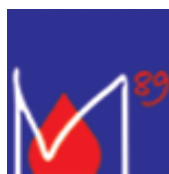
Foto-document 1: Proces-verbal încheiat în 19 iunie 1951 privind bunurile din gospodăria lui Ioan Mirciov, bunicul lui Petru Mirciov.

Foto-document 2: Familia Mirciov, de la mic la mare, înainte de deportarea în Bărăgan.

Foto-document 3: O casă din Bărăgan, fotografie făcută în 2001, cu ocazia călătoriei lui Petru Mirciov în Bărăgan.

Foto-document 4: Școala din Bărăgan în anul 2001.

Cristina TUDOR POP

BIBLIOTECA REVOLUȚIEI

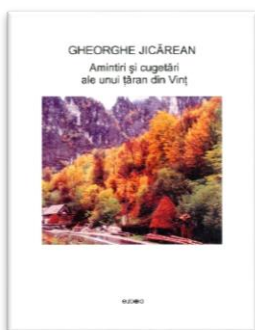
Gheorghe Jicărean, *Amintiri și cugetări ale unui țaran din Vinț*, Editura Eubeea, Timișoara, 2014, 117 p.

Written down naturally and spiked with humour, the memories of Gheorghe Jicărean evoke various moments from his childhood and adolescence. Son of a peasant, raised in a humble family who showed respect for the country, the king and the heroes, Gheorghe Jicărean witnessed, phase by phase, the shift from one political regime to another, from peace to war and every time he managed to adjust to those times.

Among his political and historical accounts, the author inserted thoughts, customs and traditions of the Transylvanian village, sayings and his own poems.

Key words: King, communism, legionary, Revolution.

Cuvinte-cheie: Rege, comunism, legionar, Revoluție.

Așternute cu naturalețe și umor, amintirile lui Gheorghe Jicărean evocă momente din copilăria și tinerețea sa. Fiu de țaran, crescut cu respect față de patrie, rege și eroi, Gheorghe Jicărean trăiește etapă cu etapă trecerea de la un regim politic la altul, de la pace la război, adaptându-se de fiecare dată.

Printre amintirile evocate, mi-au atras atenția în special cele cu substrat politic. Elevii erau educați încă de mici pentru a respecta regalitatea, astfel că, în fiecare zi de luni, se arbora drapelul țării în curtea școlii și se cânta Imnul Regal: „Trăiască Regele, în pace și onor, de țară iubitor și-apărător de țară.”

O atenție deosebită se acorda și Zilei Eroilor, când se adunau elevii de la toate școlile din satele învecinate în parcul comunal. Din text reiese amărăciunea cu care Gheorghe Jicărean și-a schimbat sentimentele față de

țară, probabil decepționat de nenumăratele schimbări în rău la care a asistat de-a lungul vieții: „Pe atunci eram patriot. Acum nu știu dacă mai sunt.”¹

Capitolul doi este dedicat vieții unui legionar, consătean cu autorul, Gheorghe Todoran, fost comerciant, ce s-a înscris în Mișcarea Legionară împreună cu fruntașii satului. Deși implicarea acestuia ca legionar a fost minimă, a fost arestat, închis, a primit și domiciliu forțat și, la un moment dat, și-a regizat moartea aruncându-și hainele într-un râu.

Într-un scurt capitol sunt inserate amintirile din cel de-al Doilea Război Mondial. Fiind adolescent, participarea autorului la război a fost mai mult una afectivă, sperând la eliberarea Ardealului. Știind carte, le citea aparținătorilor scrisorile celor de pe front, care, de cele mai multe ori, erau analfabeți și, de asemenea, rubricile ziarelor în care erau înșirate pagini întregi de victime.

Lipsurile regimului ceaușist sunt redată cu mult umor: „(...) A venit criza, adică lipsa de alimente. În alimentare «nu se vindea». În alimentare «se dădea».

«Auzi fă, se dau portocale la Băcanu, se dă lapte la Văcaru, se dă pui, se dau tacâmuri... Se dau, se dau.» Astea se dădeau. În schimb, nu se dădea căldură, în apartamente era așa de frig, de strigau cei de afară: «Închideți, mă, ferestrele, că ne răcim și noi!»

Televiziunea difuza două ore pe zi, noroc cu frații noștri sârbi. Curent electric cu economie, iar dacă tot nu aveam curent, ne sculam pe la orele trei-patru dimineața și mergeam la cozi. Era amuzant: «Ce te bagi, mă, peste rând, huo, huo!» Securității și milițienii de la economic intrau prin dos și ieșeau prin față. Noi,ăștialalți, spuneam bancuri cu Bulă și stăteam la «coadă».²

La mijlocul volumului autorul așterne și câteva pagini în care sunt ordonate amintirile sale din comunism: deportarea sașilor – vorba sa, nici nu s-a uscat bine cerneala de pe semnăturile din 23 august 1944, că a și fost înconjurată localitatea Petrești-Alba, fiind ridicăți sașii între 18-35 de ani; instalarea guvernului condus de dr. Petru Groza, ceea ce a însemnat reformă monetară, confiscarea averii celor bogați, naționalizarea caselor, a fabricilor, uzinelor, precum și a moșiilor; începerea canalului Dunăre-Marea Neagră; decimarea luptătorilor din munți, a celor care s-au opus regimului; alungarea monarhiei; cooperativizarea agriculturii, deportarea frontieriștilor; rezistența anticomunistă.

Câteva pagini sunt dedicate și evenimentului cu care am fost și noi contemporani, în capitolul intitulat sugestiv: *Decembrie 1989 – partea mea*

¹ Gheorghe Jicărean, *Amintiri și cugetări ale unui țăran din Vinț*, Editura Eubee, Timișoara, 2014, p. 11.

² *Op. cit.*, p. 21.

de Revoluție. Gheorghe Jicărean își făcuse chiar un caiet, pe care i l-a încredințat fetei sale, în caz că i se întâmplă ceva, și din care spicuiim:

„Voi relata aici din memorie ceea ce am văzut în ziua de 15 decembrie. (...)

În jurul Bisericii Reformate, unde era și locuința pastorului László Tőkés, un număr de 30-40 de enoriași de ai lui și de alte religii ocupaseră trotuarele și începeau să ocupe și partea carosabilă. Se manifesta pașnic și nu au avut loc incidente.

16 Decembrie 1989: Numărul manifestațiilor crescuse la 70-80 (...).

Duminică, 17 Decembrie 1989. Ora 10. Avem o defecțiune la antena colectivă de pe bloc. Urcăm cu un meșter pentru remedieri, pe străzi multă lume. Un amestec de civili, militari, gărzi patriotice. Lumea cobora din blocuri cu ceai și cafea și îi servea pe manifestați. Pe la ora 13 plec în oraș. Merg pe jos prin fața Sălii «Olimpia», pe la «Termal», pe Podul Michelangelo spre Poșta Mare. Ajung în fața complexului alimentară «Semenic» și nu pot trece nici înainte și nici în stânga, către «Continental», și nici în dreapta, către Consiliul Județean. Prin cordonul masiv de militari era imposibil de trecut, iar lumea forfotea în fața lor și nu știau ce să facă. Tramvaietele nu circulau între Piața Libertății și Piața Traian. M-am strecurat prin cordon, mergând spre Consiliul Județean. Două camioane militare ardeau în flăcări, fără ca cineva să facă ceva. De asemenea, în fața Librăriei «Facla» ardea chiar o mașină de pompieri. Mă apropii de Consiliul Județean, unde un grup de revoluționari aruncau portretele lui Ceaușescu și ale acoliților lui. Se fluturau drapele pe geamurile de la consiliu și se decupa stema partidului de pe tricolar. (...) Un tânăr urcat pe umerii altuia scria cu un spray pe zidul consiliului: «Jos Ceaușescu!» (...)

Pe clădirea Consiliului Județean o femeie curajoasă flutura un tricolar. A venit apoi armata și a pus ea stăpânire pe Consiliul Județean. Zi lungă, ziua de duminică, 17 decembrie! Plec de la Consiliul Județean către Piața Libertății, acolo era Garnizoana orașului și o mare agitație între civili și militari. Merg spre catedrală și o iau către Piața Maria să văd ce se mai întâmplă acolo. Trec podul de peste Bega, din fața Direcției C.F.R., și văd o mașină de pompieri care plutea pe Bega. Cum naiba au putut s-o arunce peste balustrada podului?! În fața Bisericii Reformate grup mare de oameni, cordon de militari amestecați cu milițieni. Merg spre gară și constat că toate magazinele: «Rapid», carne, Librăria «Sadoveanu», Restaurantul «Sinaia» și tot ce a mai fost până la gară și în Piața Iosefin erau sparte. Mă întorc în centru și văd cu ochii mei cum se distrug magazinele din centru și se pune

foc. Din Librăria «Eminescu» se scoteau toate operele lui Ceaușescu și se ardeau.”³

Despre post-revoluție s-au dovedit adevărate vorbele aruncate la întâmplare de o vecină... „Nu știți că la vremuri noi tot *noi*? Tot ăștia vor fi urmașii urmașilor lor.”⁴

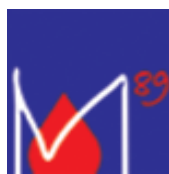
Câteva paragrafe și idei se repetă în carte, mai mult sau mai puțin involuntar. Citind cartea, devenim martori și la câteva întâmplări personale ale autorului, legate de venirea și plecarea rușilor, de viața de brigadier, de ce însemna origine sănătoasă și căutarea unor cadre specifice, cu origine „sănătoasă”, de cum nu a fost, de trei ori, la... „casa cu plăceri”.

În a doua jumătate a cărții, autorul presară, printre amintirile sale de factură politică și istorică, gânduri, obiceiuri, tradiții ale satului ardelenesc, zicători, dar și poezii proprii.

Simona **MOCIOALCĂ**

³ *Op. cit.*, pp. 31-33.

⁴ *Op. cit.*, p. 45.

ARTĂ ȘI CULTURĂ

De la „Magnanimity” la „Orele rindelei”. Vernisaj și lansare de carte la Memorialul Revoluției

At 05:00 p.m. on November 16th 2016, the “Galeria ’89” of the “Memorialul Revoluției” Association hosted the opening of the exhibition titled “Magnanimity” signed by Laurențiu Toma, a talented visual artist of Timișoara who was born in Sibiu.

The exhibition has been officially opened by Mr. Szekernyés János, President of the Romanian Visual Artists Association, Timișoara Branch and Mr. Marcel Tolcea, a valued writer and journalist of Timișoara.

One week later, the same location, “Galeria ’89” hosted the launch of the second poetry book authored by the well known poet and artist of Timișoara, Traian Abruda. Corina Dohanici, a talented and emotional actress of the National Theatre of Timișoara recited several poems signed by Traian Abruda.

Key words: Memorialul Revoluției, “Galeria ’89”, Laurențiu Toma, Traian Abruda, Szekernyés János, Marcel Tolcea, “Magnanimity”, “Orele rindelei”, exhibition, Revolution, Timișoara, Sibiu, poems, jointer, “wooden language”, communism.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, „Galeria ’89”, Laurențiu Toma, Traian Abruda, Szekernyés János, Marcel Tolcea, „Magnanimity”, „Orele rindelei”, expoziție, revoluție, Timișoara, Sibiu, poezii, rindea, „limbaj de lemn”, comunism.

Noiembrie cel ploios al anului trecut nu i-a împiedicat pe iubitorii de artă să treacă pragul Memorialului Revoluției. Ploaia și umezeala au fost concurate de căldura... culorilor, cât și a cuvintelor, scrise și rostite.

Mai concret, în 16 noiembrie 2016, de la ora 17.00, la „Galeria ’89” a Memorialului Revoluției a avut loc vernisajul expoziției „Magnanimity” a artistului plastic timișorean prin adopție și sibian la obârșie, Laurențiu Toma.

Expoziția a fost generoasă prin titlu, dar și prin lucrări! Pentru că *magnanimitatea*, cuvântul sub auspiciile căruia s-au deschis către privitori lucrările lui Laurențiu Toma, înseamnă mărinimie sufletească și, prin extensie, artistică!

În deschiderea vernisajului au luat cuvântul Szekernyés János, președintele Uniunii Artiștilor Plastici, Filiala Timișoara, secondat de scriitorul și jurnalistul Marcel Tolcea, co-fondator al „Galeriei '89”, alături de graficianul Pavel Vereș.

Dacă am porni de la premisa că orice artist este un puzzle (și cred că nu am greși!), am putea încerca să îl reconstituim pe Laurențiu Toma măcar din opt „piese”, cum ar fi cele ce urmează:

1. Anii de liceu, chiar de nu sunt, obligatoriu, decisivi, își pun, de regulă, amprenta asupra parcursului profesional și spiritual al oricui. Deși construcțiile (ne) trimit, mai curând, la arhitectură, tu ai urmat o cale mai... „fluidă”. Cum și când s-a întâmplat acest la stânga împrejur de la „beton armat” la... „armata” culorilor?

Pot spune acum, după atâția ani, că liceul de construcții n-a fost o pasiune, pur și simplu am ajuns acolo pentru că așa se proceda atunci: dacă picai la examenul de treaptă, de la un liceu mai bun ajungeai la unul mai slab.

În concluzie, construcțiile au fost o abatere de la traseul fluid, dar n-au fost neapărat o slăbiciune. Aveam deja tendințe artistice înainte de licee (pentru că au fost două: energetic – clasele 9-10 și de construcții – clasele 11-12), îmi plăcea să desenez. Când și cum s-a întâmplat să purced pe drumul

artistic nu pot spune cu exactitate, cred că s-a întâmplat atunci când a trebuit, pur și simplu, am vrut să mă fac pictor.

2. *Cum s-a făcut de ai ales Timișoara ca loc de începere și finalizare a studiilor și nu Clujul, sensibil mai aproape de Sibiu ca distanță și, de ce nu, stil artistic.*

În perioada aceea nu eram preocupat de stilul zonal, cum nu sunt nici acum, și nu m-am orientat în funcție de stil. M-am orientat geografic, adică am căutat facultatea mai apropiată. Nu am ales de prima dată Timișoara, am încercat întâi la Cluj, unde am picat. După eșecul de la Cluj, mi s-a părut firesc să încerc în alt oraș și așa am ajuns la Timișoara, unde am reușit să intru.

3. *Cum s-a născut ideea expoziției tale și cum ai ajuns la un cuvânt așa de rar, dar, totodată, plin de conotații?*

Mă tot bântuia fenomenul generozității, dar nu numai partea pozitivă. Eu consider că generozitatea are și o latură ipocrită în anumite cazuri, adică se întâmplă să fim generoși cu un scop, cu un interes.

Căutam un cuvânt care să exprime și partea cealaltă a generozității și am ajuns la *magnanimity*. Fonetic, mi s-a părut surprinzător, pentru că suna exact așa cum mi-am dorit. Am îndrăznit să recompun cuvântul, fără a mă cantona doar la etimologia lui. Pentru mine *magnanimity* înseamnă o combinație între *magna*, ceva mare, grandios (în limba latină chiar înseamnă *mare*), și *nimity*, ce îmi sugerează, pur fonetic, ceva mic, fără însemnătate. Mi-a plăcut acest cuvânt și s-a potrivit foarte bine pe ideea expoziției, mi-am imaginat că el cuprinde ambele sensuri ale generozității, exact ceea ce am vrut să spun în lucrările mele.

4. *Ce înseamnă pentru omul și pentru artistul Laurențiu Toma magnanimitatea?*

Magnanimitatea pentru mine este generozitatea cu care artistul dă fără să primească nimic în schimb. Artistul vizual serios nu este un showman, nu știe să se promoveze, preocupările lui sunt de natură pur plastică (cel puțin în cazul meu). El știe doar să ofere ceea ce face și, de multe ori, societatea nu înțelege acest lucru. Cred că societatea actuală ar trebui să participe mult mai „generos” la susținerea artelor plastice, pentru că am senzația că artele plastice sunt undeva la periferie.

5. *În lucrările prezente în expoziția ta se decelează împletirea mai multor mijloace artistice și, totodată, o strânsă și armonioasă „prietenie” cu*

calculatorul. Cum ai dozat culoarea pastelurilor/acrilicelor cu cea din generoasele programe pe care le oferă, celor inițiați și dotați, computerul?

Lucrez de mult timp pe computer și, dacă în toate celelalte arte se recurge la variante și rezolvări tehnologice, nu văd de ce în pictură nu s-ar putea încerca o abordare similară. Asta am încercat prin expoziția de la „Galeria '89” a Memorialului Revoluției, am căutat să îmbin cele două tehnici, să aduc elemente tehnologice în pictură, să mă folosesc de computer ca de o unealtă și să le fac să fuzioneze într-un mod plastic.

6. Alături de Timișoara, Sibiu a fost unul din orașele transilvănene în care Revoluția din Decembrie 1989 și-a făcut simțită, din plin, prezența. Sibiu a fost locul unor evenimente fierbinți, multe avându-l ca personaj central pe Nicu Ceaușescu, al cărui proces Memorialul Revoluției l-a reconstituit în două volume, apărute în 2010 și 2011 și constituind, pe lângă cele 9 ale Procesului de la Timișoara, „piesele de rezistență” ale muncii de aici. Cum ai perceput Revoluția din Sibiu în 1989 și cum o percepi astăzi, la o distanță de aproape 28 de ani?

La Revoluție eram în armată în București. N-aș vrea să intru acum în clișeu poveștilor din armată. Pot doar să spun că după Revoluție am fost foarte bucuros, plin de speranță și optimism, dar încet-încet bucuria s-a transformat într-o mare dezamăgire. Câteodată am impresia că acea perioadă nici nu a existat, că a fost un fel de hipnoză în masă și, după ce ne-am trezit, am dat piept cu „democrația originală”.

Păcat că au murit oameni atunci și e foarte straniu că nici în ziua de azi nu se cunoaște adevărul despre momentele acelea. Adevărata tranziție a fost aceea de la bucurie la dezamăgire și dezgust.

7. După Sibiu, este rândul Timișoarei să se etaleze, deja de pe acum, ca o veritabilă Capitală Culturală Europeană. Una dintre căile plene de transmitere a culturii este arta, care nu poate exista fără artiști. Este Timișoara, din perspectiva noii ei „funcții”, un loc prielnic artiștilor, în general, și lui Laurențiu Toma, în particular?

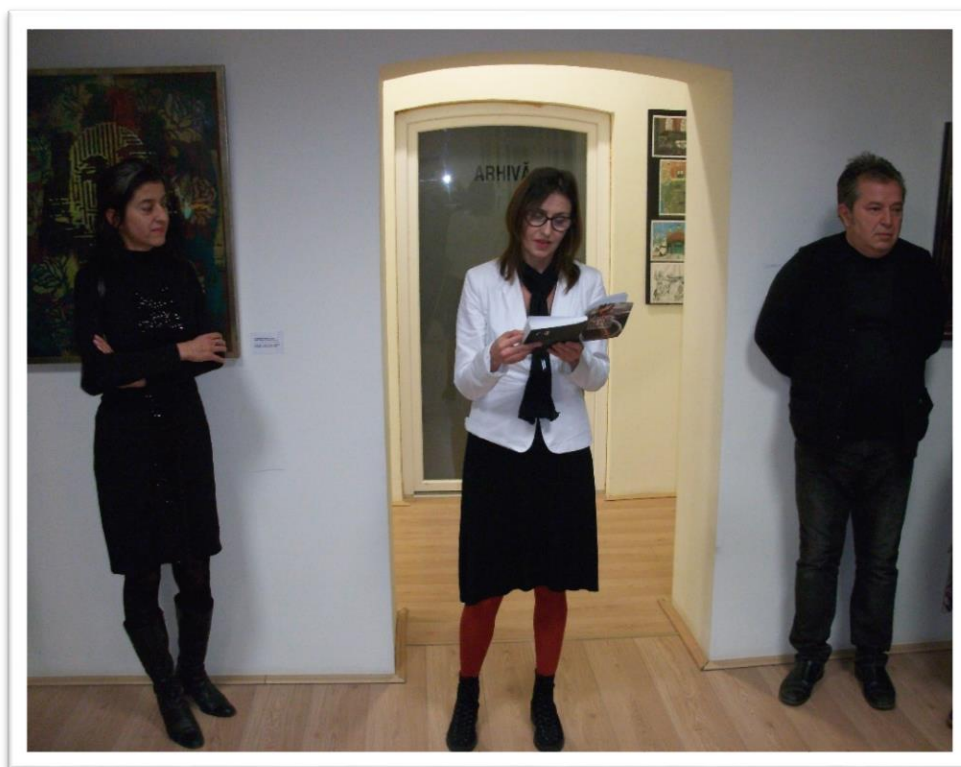
Cred că da. Dar asta implică efort, calitate, corectitudine intelectuală, culturală și seriozitate.

8. Ce planuri artistice de viitor urzești?

Nu am planuri de viitor, am învățat, în timp, să nu-mi fac planuri de viitor. Poate viitorul are planuri cu mine!

La distanță de o săptămână de la vernisaj, așa cum anunța și afișul conceput de Laurențiu Toma, tot în „Galeria '89”, a avut loc lansarea celui de al doilea volum al artistului și poetului timișorean Traian Abruda, colaborator al Memorialului Revoluției, mai precis „graficianul de serviciu”, cum s-a autoprezentat în propriul său afiș, cu ocazia vernisării în anul 2015 a expoziției „Punct și de la... carte”, ce a punctat cei 25 de ani trecuți de la înființarea Asociației Memorialul Revoluției.

Dar orele lui Traian Abruda nu au fost dedicate doar copertilor de carte – 15 până în 2015 – și de reviste – 17 tot până în același an de referință – plus cele ce au urmat și mai urmează, ci și rindelei cea șlefuitoare... a versurilor – dar (voit) nu într-atât de șlefuitoare, încât să le netezească toate asperitățile – după cum reiese și din titlul volumului prezentat, din care a recitat cu mult har și emoționant actrița Corina Dohanici de la Teatrul Național din Timișoara.

În rândurile ce urmează l-am provocat pe Traian Abruda... nu la duel, ci la o discuție fără perdea pe tema rindelei!

„Orele rindelei” se succedă unui prim volum, „Mania palorii”, ambele cu un titlu „ciudat, nedumeritor”, după cum constata, în prefața cărții tale, criticul literar Adrian Dinu Rachieru. Cum a ajuns pentru tine rindeaua instrument poetic?

În rând cu limba, cu limbajul – cartea de care vorbim este o consistentă (cel puțin numeric) culegere de poeme scrise între anii 1975-2010, adică acoperă mai bine de un deceniu de viață și... (v)orbire sub comunism – aceea limbă de lemn, despre care s-a tot făcut, pe bună dreptate, caz. Adică, mai clar, am încercat să scriu aceste poeme făcând un apel, controlat și persiflant, la... esențele celulozice ale pomenitei limbi, care, nu-i așa, ne-a delectat pe noi, trăitori ai acelor vremuri. Iar cum lemnul se lucrează, printre altele, și cu rindeaua, nimic mai firesc: *orele rindelei*. De ce *orele rindelei*? Din simpatie pentru o unealtă dispusă să diminueze anumite asperități; cum se vede, am personificat-o și atunci, cum totul se norma la vremea aceea, mi-am zis că un minimal program de lucru-odihnă nu i-ar strica nici personajului meu – citiți cu tot umorul de care sunteți capabili cele afirmate mai sus!

Ești pictor, grafician și, mai nou (pentru public), poet. Ce ți se pare mai greu: să dai cu penelul, cu mouse-ul sau la rindea? Și, ca o firească întregire a primei întrebări: în care din cele trei ocazii ai trăiri artistice preludice și postludice maxime?

În contextul arătat mai sus, chiar nu știu care din îndeletnicirile pomenite ar fi mai anevoioasă (de ce ar fi?), depinde – momentul, ziua, perioada contează –, dar pot să spun că îmi sunt dragi în egală măsură. Poemele mele seamănă cu pictura, cu grafica mea, iar toate la un loc seamănă cu mine. Dar și eu am trăsăturile vieții pe care am trăit-o, iar viața... și tot așa – suntem entități permanent modelabile, creatorii nu fac excepție, ba dimpotrivă.

Rindeaua ta este deci o aluzie, mai mult sau mai puțin evidentă, în funcție de poezie, la „limbajul de lemn” cultivat cu osârdie, mai de voie, mai de nevoie, pe vremea comunismului. Spicuiesc câteva exemple din poemele tale, cu rugămintea să le decodifici puțin pentru vremurile actuale. Eu, cel puțin, simt un amestec de persiflare, nostalgie și, pe alocuri, chiar de duioșie!

„Scriu o poezie... pupincuristă!” (*Drepturi de autor*, p. 11); „Muncitorii secretă miere albastră – / pompa de miere-n (h)urale purtați / la locul faptei de muncă!” (*Pompa de miere*, p. 14); „Dragă u(i)tece secretară / din școala 18 generală / (...) același Traian mă numesc / veșnic te voi iubi / în pecere n-am intrat – / Vezuviul când vă rade pe toți?” (*La anul șaptezecișșase*, p. 17); „Chiar în capul schelei – / orele rindelei, rânjetul

rindelei” (*Orele rindelei*, p. 21); „Limbă de lemn, limbă de lemn, / în scrierile noastre, scârț, te chem! / «Ura, țintă de placaj! Ura, Prâslea cel bățos! (G)ura, Comandant Suprem!»” (*Poem cu scârț*, p. 26); „Nimerit, luăm la rost acru unic de pădure: / «Frate codru, tu de ce n-ai plecat din ReSeRe?»” (*Același surâs*, p. 27); „La piciorul mesei – cearcă și-ai să vezi / – condurul miresei, al Cenușăresei. / Juna, în ordine: mamă, soție, membră de partid” (*La piciorul mesei*, p. 37).

Da, bine intuit – să le luăm aleator: muncitori care secretă și altceva decât sudoare (ceva dulce); o cenușăreasă cu toate datele femeii din epocă; rindeaua care rânjește, pusă în fața viitoarelor așchieri ce se așteaptă de la dânsa; mai pot da o... lavă de ajutor la procesare și domnii vulcani; codrul-frate cu românul, atât de patriot, încât nici nu-i trece prin... frunză să-și ia tălpășița din patria comunistă; scârțul și fandoseala penibile în actul utilizării limbii aleia; ca și unii tovarăși, așa și poezia: pupincuristă, de ce nu? și... sigur, în pecere n-am intrat!

Cât despre duioșie, da, dar pentru anii și stimulii personali, nu pentru vremurile trăite. Sau... cine poate ști?

„Limba de lemn” s-a uscat complet? A mai rămas astăzi ceva din ea sau s-a schimbat doar esența... „lemnului”?

Of, limba de lemn de care vorbim este cât se poate de prezentă și azi pe buzele românilor, are desigur alte esențe (alte importuri), dar e, cum să zic, un soi de baston pentru cei care nu au nimic de zis, dar trebuie să pară, în ochii lor și al celorlalți, că dă înțelepciunea și elocința pe-afară din ei! Adică se cam merge în... limbă! O nouă limbă de lemn care, an de an, își adaugă noi inele de creștere – timp în care noi ne facem tot mai mici și mai mici și mai mici...

Dacă ar fi să scrii un volum cu apetență sau cu apetit (ia-o cum vrei!) pentru „limbă de lemn” proaspătă, te-ai încumeta să mai folosești rindeaua? Sau te-ai orienta spre ceva mai performant, adaptat vremurilor moderne, cum ar fi... flexul?

Prefer sculele tradiționale – rindeaua ar fi, din nou, perfectă! Până la urmă, cred că este destul de jenant să bagi poezia în... priză, deși mulți tineri poeți asta fac – mă rog, treaba lor – eu sunt adeptul folosirii, chiar în exces, a atingerii viului în tot ce fac.

Adina **HORNEA ABRUDA**

4 cărți și 3 revoluții la „Orizont”.

File de carte și de istorie recentă la Timișoara

On December 9th 2016, at the „Orizont” Hall of the Romanian Writers’ Union, the “Memorialul Revoluției” Association launched its latest three publications: the 3rd volume of the *Encyclopaedia of the Timișoara Revolution of 1989*, *The Revolution of Timișoara of December 1989 Explained for Everybody*, as well as the 18th issue of our scientific and information journal “Memorial 1989”.

The event started by keeping several moments of silence in the memory of one of the initiators and continuators of the Romanian Revolution who became emblematic for Timișoara: Mr. Lorin Fortuna, the president of the Romanian Democratic Front (set up on December 20th 1989) who passed away on November 25th 2016.

Important personalities of the cultural life talked about the books we have launched: the literary critic Cornel Ungureanu, the writer and journalist Viorel Marineasa, the priest Ionel Popescu, the prosecutor Romeo Bălan who investigated and arraigned the Miliția and Securitate officers who have taken all those repressive actions in Timișoara in December 1989, the writer Mihail Decean, the writer and film-maker Lucian Ionică, the coordinator of the encyclopaedia’s third volume as well as the authors of the books we published: Gino Rado, in his double quality as historian and vice-president of the “Memorialul Revoluției” Association and Lucian-Vasile Szabo, journalist and writer.

The event ended up with *The Last Tango*, an exciting book authored by Costel Balint, whose main character is Che Guevara, combatant in the revolution of Cuba and Bolivia. The book has been presented by the host of the event, Mr. Cornel Ungureanu and by Mr. Vasile Bogdan, writer and TV producer.

Key words: Memorialul Revoluției, Cornel Ungureanu, Gino Rado, Lorin Fortuna, Lucian Ionică, Vasile Bogdan, Romeo Bălan, Lucian-Vasile Szabo, Costel Balint, Viorel Marineasa, Ionel Popescu, Mihail Decean, encyclopaedia, Revolution, Timișoara.

Cuvinte-cheie: Memorialul Revoluției, Cornel Ungureanu, Gino Rado, Lorin Fortuna, Lucian Ionică, Vasile Bogdan, Romeo Bălan, Lucian-Vasile Szabo, Costel Balint, Viorel Marineasa, Ionel Popescu, Mihail Decean, enciclopedie, Revoluție, Timișoara.

În 9 decembrie 2016, devansată cu câteva zile înaintea comemorării Revoluției din Decembrie 1989, s-au lansat, într-un loc pe care am putea să nici nu îl mai numim, într-atât de „consacrat” a devenit, în ultimii ani, ultimele apariții editoriale ale Memorialului Revoluției. Pentru cei încă nefamiliarizați cu subiectul, este vorba de Sala „Orizont” a Filialei Timișoara a Uniunii

Scriitorilor, unde, preț de o oră, s-au răsfoit file de carte și, odată cu ele, de istorie recentă.

Ne-am bucurat, cu această ocazie, să îl avem din nou alături de noi pe Constantin Duma, unul dintre importanții fotografi ai Revoluției din Timișoara, fotoreporter al Agenției Naționale de Presă AGERPRES, care a imortalizat evenimentul printr-o serie de instantanee sugestive.

Au văzut lumina tiparului la Editura „Memorialul Revoluției 1989” trei titluri de carte: volumul III al *Enciclopediei Revoluției din Timișoara 1989*, coordonat de scriitorul și cineastul Lucian Ionică, intitulat *Teme ale Revoluției*, cel semnat de jurnalistul și scriitorul Lucian-Vasile Szabo împreună cu Gino Rado, în dubla sa calitate: de istoric și vicepreședinte al Memorialului Revoluției, *Revoluția de la Timișoara din Decembrie 1989 pe înțelesul tuturor*, precum și numărul 18 al buletinului nostru științific și de informare, „Memorial 1989”, pentru a cărui copertă „graficianul de serviciu” Traian Abruda a ales o lucrare a artistului plastic Laurențiu Toma, expusă în cadrul expoziției sale personale, „Magnanimity”, care a fost vernisată în 16 noiembrie 2016 la „Galeria '89” a Memorialului Revoluției și a stat pe simeze până în februarie 2017.

Lansarea a fost deschisă de către Cornel Ungureanu, reputat critic al Timișoarei și al Banatului, scriitor și președintele Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor din România.

Primele momente ale evenimentului au fost de reculegere, în memoria unui inițiator și continuator al Revoluției, devenit emblematic, pentru că în 25 noiembrie 2016 plecase dintre noi Lorin Fortuna, președintele Forumului Democratic Român, fondat în 20 Decembrie 1989, când în Timișoara și în alte orașe ale țării se trăgea din plin, sângeroasa noastră Revoluție fiind în toi, iar teroriștii „în fașă”.

Lorin Fortuna, a subliniat Cornel Ungureanu, dezvăluind, cu această ocazie, o fațetă pe care nu mulți i-o cunosc, „a fost și poet, a fost o prezență ilustră în Decembrie '89, a trăit o istorie în care amintirile noastre pentru literatura lui Decembrie trebuie să înceapă și cu el”.

Prezența lui Lorin Fortuna în miezul revoltei a fost rememorată și de Vasile Bogdan, scriitor și realizator de televiziune, care a punctat trăsăturile definitorii ale revoluționarului timișorean: „Regret, îmi pare foarte rău că, în urmă cu câteva zile, l-am condus pe ultimul drum pe adevăratul Erou al Revoluției Române, omul care, de fapt, a pornit în România Revoluția. A fost omul curat, omul frumos, omul minunat, omul acela care, chiar dacă, la un moment dat, vorbea despre reptilienii, a văzut în noi un potențial uriaș de a crea o altă lume. Dumnezeu să-l odihnească pe Lorin Fortuna!”

Au vorbit despre cărțile lansate criticul literar Cornel Ungureanu, jurnalistul și scriitorul Viorel Marineasa, părintele Ionel Popescu, procurorul Romeo Bălan, cel care i-a anchetat și trimis în judecată pe milițienii și securiștii vinovați pentru represiunea din Decembrie 1989 de la

Timișoara, scriitorul Mihail Decean, scriitorul și cineastul Lucian Ionică, coordonatorul volumului III al enciclopediei, precum și autorii înșiși: Gino Rado, în dubla sa calitate: de istoric și vicepreședinte al Memorialului Revoluției, și Lucian-Vasile Szabo, jurnalist și scriitor.

Volumul III al *Enciclopediei Revoluției din Timișoara 1989* a fost conceput de un grup de colaboratori mai vechi ai Memorialului Revoluției: Romeo Bălan, Vasile Bogdan, Lucian Ionică, Titus Suciu, Lucian-Vasile Szabo, Dumitru Tomoni, precum și de Gino Rado, iar hărțile tuturor locurilor „fierbinți” ale Revoluției, fie de la vârtoarea evenimentelor, fie de la armele de foc, au fost realizate de către arhitectul Șerban Marineasa.

Intitulat *Teme ale Revoluției*, volumul în discuție are o finalitate foarte precisă, sintetizată de către Lucian Ionică în câteva cuvinte: „Scopul nostru este să oferim aceste date într-un mod cât mai facil, să se ajungă cât mai ușor la aceste date, pentru ca, pe baza lor, să se poată, după aceea, interpreta, să se poată căuta semnificațiile acestei Revoluții, ale diferitelor aspecte din timpul Revoluției.”

„Scopul scuză mijloacele”, dar nu le și înlesnește. Cititorul va ajunge „ușor” la datele în cauză, dar nu la fel de ușor au fost ele strânse de către toți cei ce și-au pus... neuronii la bătaie, deoarece, a mărturisit Lucian Ionică, „Efortul este foarte mare, este foarte dificil, pentru că există multe date contradictorii, există mărturii contradictorii, nu întotdeauna autenticitatea documentelor pe care le consultăm poate fi stabilită cu certitudine (...).”

Povestea enciclopediei are, conform lui Lucian Ionică, happy-end, ba chiar un final deschis, având în vedere că ea, enciclopedia, nu stă sub semnul imuabilului, deci e cu bătaie lungă atât spre autori, cât și spre cititorii interesați: „Speranța mea este ca, dacă există lipsuri și erori, și probabil că

sunt, cei care le văd și pot să demonstreze că este greșit ceva să vină să ne spună, pentru că intenționăm să realizăm peste un an, doi, o nouă ediție, îmbunătățită și, evident, să corectăm toate aceste minusuri care ar putea fi. Aceasta este intenția noastră, să creăm un instrument de lucru pentru generațiile următoare, dar și pentru cei prezenți.”

Foarte interesant s-a dovedit a fi capitolul întrebări. Nu e vorba de întrebări din enciclopedie, ci despre enciclopedie. Mai concret, întrebările care au suscitât interes și au așteptat răspunsul ce nu a întârziat să vină au fost formulate de către Mihail Decean, care a fost judecător la Judecătoria și Curtea de Apel din Timișoara, precum și la Tribunalul Timiș, participând la și scriind despre Revoluția din Decembrie 1989: „(...) acest colectiv, care se preocupă de editarea acestor cărți, evident, interesat de a spune adevărul despre Revoluție, are în vedere și o temă care se referă la faptul că Frontul Democratic Român, în 20 decembrie creat și considerat a fi primul partid anti-comunist din România, a fuzionat, s-a contopit, s-a dizolvat în Frontul Salvării Naționale, condus de Ion Iliescu? Ce implicații are o astfel de fuzionare a primului partid considerat anti-comunist din România cu Frontul Salvării Naționale, condus de Ion Iliescu, care știm cât de revoluționar a fost, în primul rând, având în vedere că, după 22 Decembrie '89, când în fruntea statului apărea Ion Iliescu, au fost mai mulți oameni nevinovați omorâți decât până la acea dată?”

Lucian Ionică a fost „dator cu un răspuns”, pe care l-a și nuanțat, conform logicii „faptei” comise de coordonatorul și colaboratorii săi la enciclopedie: „Concepția acestei enciclopedii este de a consemna fapte, implicațiile faptelor nu intră în viziunea noastră. De ce? Pentru că implicațiile pot fi interpretate diferit și noi vrem să consemnăm faptele, tocmai ca să oferim un instrument de lucru pentru alți cercetători, iar ei să vină și să precizeze, să adâncească, să nuanțeze implicațiile acestor fapte. Nu că nu ar fi importante, implicațiile sunt chiar foarte importante, după cum dumneavoastră foarte bine ați precizat. Dar acesta a fost scopul, enciclopedia încearcă să cuprindă cât poate de mult faptele relevante.”

Tot facilul, în sensul cel mai curat al cuvântului, excluzându-l din start pe acela de superficial, i-a animat și pe autorii celei de-a doua cărți prezentate la „Orizont”. Reconstituită, ne explică Lucian-Vasile Szabo, ca „o lucrare de sinteză” din „tot ce s-a adunat despre Revoluție, atât publicații, cărți, reviste, cât și documente din arhiva Asociației Memorialul Revoluției din Decembrie 1989”, Revoluția de la Timișoara ajunge să fie „pe înțelesul tuturor” în urma unei duble abordări: cronologică și tematică.

Dar facilul nu este suficient de nu-i acompaniat și de surse veridice, demne de încredere, pentru că vorbim, la urma urmelor, de o lucrare

științifică, și nu de o carte de beletristică. Este ideea pe care a marșat în cuvântul său Gino Rado: „Noi încercăm să contrabalansăm, cumva, acest noian de informații, cărți și multe lucruri, poate, mai puțin adevărate care se scriu nu atât la noi, în Timișoara, cât în alte părți, despre ce s-a întâmplat în '89. Încercăm să aducem o informație cât mai curată, cât mai corectă, în fața tuturor celor ce doresc să afle ce s-a întâmplat în 1989.”

Referindu-se la cărțile prezentate, Viorel Marineasa, „combatantul numărul 1”, cum îl denumește, mai în glumă, mai în serios, Cornel Ungureanu, a evidențiat o altă caracteristică a acestora, ce vine „să faciliteze” facitul mai sus explicat: „Am parcurs în fugă noile cărți, pentru că ele sunt proaspăt ieșite de sub tipar; sigur că o serie de lucruri *se repetă* în ele, dar e foarte bine că *se repetă*. Se aduc și foarte multe lucruri noi, altele se nuanțează, fără patimă, acesta e un lucru foarte bun pe care oamenii care lucrează la Memorialul Revoluției îl fac, adică ei încearcă, în această mare tragedie care s-a întâmplat, încearcă să fie, cât de cât, obiectivi și acest lucru este îngrozitor de greu.”

Datoria Memorialului Revoluției, invocată de Gino Rado, este reluată mai tranșant de către Viorel Marineasa, care a punctat demitizarea, prezentarea trunchiată sau chiar falsificarea Revoluției, uneori cu bună știință, alteori din lipsă de izvoare veridice sau, din contră, dintr-o inflație a izvoarelor, de la care însetații cercetători și jurnaliști „se adăpau” atât de mult, încât (mai) dădeau și în polifantezie, ca să nu zicem... poliurie! Sunt reluate aici nume celebre în domeniu, străine, dar și românești, precum: Jean Baudrillard, Catherine Durandin, Mihai Stoenescu și Radu Portocală, cu unele din ele (com)bătându-se și Lucian-Vasile Szabo, pornind de la „sindromul Timișoara”, care l-a inflammat și pe Viorel Marineasa. „Lucrurile astea se năpustesc așa, asupra opiniei publice, care, de multe ori, e dornică de senzational, dornică de macularea oamenilor și a realităților care au fost curate, și asta este o pornire, din păcate, a multora dintre semenii noștri, iar această operațiune de «salubritate» pe care Memorialul o face o găsesc cu totul și cu totul excepțională.”

Repetiția, al cărei apanaj este memorizarea, de care se face uz și chiar abuz în învățământ, după cum a subliniat Viorel Marineasa, este mai mult decât necesară atunci când vrem să ferim de neuitare un eveniment unic și irepetabil al istoriei noastre recente: „Iată, *Enciclopedia*, după cum am văzut, într-un anumit fel, reia cronologia din primul volum, pe alte date. De asemenea, anumite documente ale Revoluției iarăși sunt puse în valoare cu date noi și foarte interesantă este abordarea temelor Revoluției, pe care o încearcă acest volum, și e în spiritul sistematic al lui Lucian Ionică și al echipei sale, este vizibil de la distanță, încearcă să introducă o ordine peste

acel haos, aparent haos. Sunt abordate subiectele controversate, ceea ce este foarte bine, luate punct cu punct și demontate clișeele care s-au instaurat asupra multor oameni.”

Cu referire la *Revoluția de la Timișoara din Decembrie 1989 pe înțelesul tuturor*, Viorel Marineasa a remarcat accesibilitatea cărții pentru „profani” (a se citi nespecialiști), Revoluția fiind prezentată aici, aș adăuga, cu o doză de obiectivitate și chiar de empatie – a se vedea titlurile capitolelor sau ale subcapitolelor: *Libertate versus represiune*, *Morți, răniți și salvatori*, *Activitate deosebită la Spitalul Județean*, *Suferință și speranță în unitățile sanitare*, *Condiții grele la Spitalul Municipal*, *Spitalul CFR, aproape de locul unor tragedii* –, exprimându-și, totodată, temerea că această dorință de „strânsă vecinătate” cu cititorul ar putea fi subminată: „La fel, volumul lui Szabo și al lui Gino Rado cred că adună foarte mult din tot ce s-a scris până acum și încearcă să se apropie mai mult de sufletul cititorului obișnuit. Acuma, nu știu exact cum vor reuși ei să răspândească aceste cărți și dacă vor ajunge acolo unde trebuie, pentru că unii vor să rămână în stereotipurile lor și cam asta este.”

Alături de laici, la lansarea din decembrie 2016 a participat și părintele Ionel Popescu, vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și preot paroh la Parohia Timișoara Iosefin, care a venit „cu binecuvântarea Înalt Preasfințitului Ioan și însoțit de un grup de preoți tineri de la Catedrala noastră Mitropolitană, ca să audă și dâșii, iată, despre momentele extraordinare care s-au petrecut acolo în Decembrie 1989”.

Părintele Ionel Popescu, care a scris, la rândul său, despre Revoluție, a salutat efortul Memorialului Revoluției de a demonta neadevărurile, de departe cel mai dureros fiind acela că Mitropolitul Nicolae ar fi autorul moral al închiderii porților Catedralei în ziua de 17 Decembrie 1989: „Așadar, toată admirația, tot respectul față de dumneavoastră, cei care ați scos aceste minunate cărți, toată admirația față de activitatea care se desfășoară la Memorialul Revoluției, unde sunt teaurizate informații de mare greutate, fotografii, documente pentru manifestările pe care le organizați acolo (...).”

Revoluția de la Timișoara a fost „urmată”, firește, nu cronologic, iar ideologic cu atât mai puțin, de cea din Cuba și Bolivia, pentru că întâlnirea de la „Orizont” s-a încheiat cu prezentarea cărții lui Costel Balint, revoluționar și colaborator al Memorialului Revoluției, *Ultimul tango*, unde întâlnim un Che Guevara surprins din unghiuri diferite: un bărbat cult, manierat, iubitor al celor oprimați și dușman declarat al opresorilor, un revoluționar charismatic și, la nevoie, medic, fără a ține cont dacă ai săi pacienți erau proprii guerilleros sau soldați din armata cubaneză ori boliviană.

Despre cartea lui Costel Balint au vorbit, pe scurt și condensat, Vasile Bogdan și Cornel Ungureanu. Pentru Vasile Bogdan „(...) cartea prietenului Costel Balint reliefează personalitatea unui erou, a unui erou cu totul excepțional, a unui erou care a trăit din esența Revoluției. El nu-și putea îngădui o viață simplă, normală, firească, cu 8 ore de serviciu, el avea nevoie de o permanentă stare de revoluție”.

Tot la asumarea Revoluției ca *modus vivendi* s-a referit și Cornel Ungureanu, care a mărturisit: „Ce m-a uimit în cartea lui Costel Balint, care a trăit Revoluția la Timișoara? M-a uimit o carte despre Che Guevara, un documentar exemplar și o carte despre spiritul Revoluției și despre imaginea unui personaj care trăiește Revoluția, o carte exemplară prin calitatea documentului, prin calitatea imaginii, realizată de un cercetător, de un scriitor care a trăit Revoluția.”

Ca viitoare Capitală Culturală, Timișoara ar trebui să își ia rolul (mai în serios (paranteza este facultativă, în funcție de gusturi și păreri!) și ar putea-o face și pornind de la premisa, fin abordată de către Cornel Ungureanu: „(...) ideea de Capitală Culturală nu trebuie desprinsă de ideea de Revoluție și de ideea de cărți importante despre Decembrie '89 la Timișoara, după cum Timișoara Culturală nu trebuie desprinsă de istoria literaturii de aici.”

Tot Cornel Ungureanu a remarcat și ne-a îndemnat spre neuitare, pornind de la Lorin Fortuna, cel invocat la începutul întâlnirii, și generalizând: „Uităm prea des nume importante, nume fundamentale, cărți fundamentale. Nu ne amintim (sau nici n-am știut! – *n.n.*) că Lorin Fortuna a tradus din Trakl, a tradus din Rilke, că l-a urmat, în scrisul său, pe Labiș, că a fost un literat care și-a trăit statutul lui de bucovinean aici, la Timișoara. E un om de la care a început un fel de înțelegere a literaturii. E bine să ne amintim, atunci când trăim sentimentul de Capitală Culturală, de acest moment trăit frumos și de marile personalități de care a avut noroc acest oraș.”

Adina **HORNEA ABRUDA**

Tapiseria monumentală românească din anii 1970-1980

This article outlines, making use of several monumental tapestries, the condition of the artists in the communist Romania in the '70s and in the '80s, as well as the themes imposed by the regime, the regime's favourite topics, the tendency to idealize certain situations and characters who became social symbols, the tendency to exacerbate and monumentalize in order to manipulate the people by presenting false, fictional glory.

On the other hand, we can notice the artists' bipolarity, the artists who found their own method to express their freedom and artistic beliefs that have not been completely influenced by this totalitarian regime, the creators' ingenuity as well as the "dialog" with the greatest creations pertaining to the universal patrimony and the alignment of the Romanian artists to the contemporary artistic standards.

Key words: monumental tapestries, socialist realism, contemporary art, *haute-lisse*.
Cuvinte-cheie: tapiserie monumentală, realism socialist, artă contemporană, *haute-lisse*.

În perioada dictaturii ceaușiste din România arta este sprijinită și finanțată de către stat, iar din această categorie fac parte comenzile sociale care elogiază sistemul comunist, tematica aducându-i în prim-plan pe muncitorii care făuresc socialismul, pe soldații care eliberează țara de sub dominația fascistă și, desigur, pe conducătorii Nicolae și Elena Ceaușescu (dacă răsfoim revista „Arta” din acea perioadă, observăm că primele pagini sunt ocupate de picturi care îi înfățișează pe cei doi dictatori în plină glorie). Pentru cealaltă categorie de artă liberă, artiștii erau puși uneori să dea explicații, aceasta fiind considerată burgheză sau decadentă.

Între anii 1970-1980 are loc o dezvoltare a tapiseriei monumentale, tapiseriile *Elogiul omului*, *Omagiul* și *Din istoria teatrului* fiind cele mai mari executate în Europa postbelică, având peste 100-150 de metri pătrați fiecare.

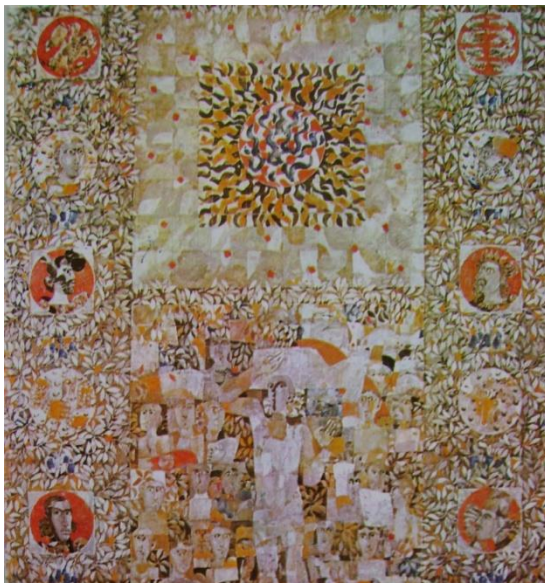
Elogiul omului sau *Geneză și apocalipsă* este creația artiștilor Ion Nicodim și Ariana Nicodim și se încadrează ca dimensiune stilistică în linia trasată de creația lui Lurçat, păstrând aceeași viziune decorativă, fiind concepută în suprafețe aplatizate, abundentă în motive decorative, stilizări figurative dispuse ritmic, aproape serial, într-o bogăție de tonuri și semitonuri ale unei palete calde și luminoase.

Ion Nicodim și Ariana Nicodim, *Geneză și apocalipsă*

Având ca tematică condiția umană, elogiată prin mitul omului, ce oscilează între două planuri: terestru, prin dimensiunea fizică, și cosmic, prin dimensiunea spirituală, lucrarea recurge la o compoziție dispusă pe verticală, având două centre de interes perceptibile ca două lumi antonimice, situate diferit: în partea superioară, lumea celestă, sugerată de cerc, proiecția apolinică,

ce ține de rațiune, creație, reprezentând viața, materializată prin prezența omului, ilustrat pornind de la un desen al lui Leonardo da Vinci ce reprezintă *Proporțiile figurii umane* și înconjurat de semne zodiacale și astrale, iar în partea inferioară, dionisiacă, este reprezentat pământul, sugerat de pătratul care compune scena, redată prin mitul lui Prometeu, și focul, simbolizând distrugerea, războiul, apocalipsa.

Virgil Almășanu, Gheorghe Iacob și Viorica Iacob, *Omagiul*

Omagiul este cea de-a doua tapiserie monumentală, destinată decorării Teatrului Național din București. Cu toate că este rezultatul

colaborării a trei artiști: Virgil Almășanu, Gheorghe Iacob și Viorica Iacob, lucrarea este unitară, realizată în tehnică *haute-lisse*, având o structură compozițională geometrică riguroasă, ce amintește de frescele nord-moldovene. Compoziția ia naștere prin dispunerea simetrică, în părțile laterale, a portretelor unor personaje istorice alternate cu blazoane, asemenea unui chendar, ce susține masa de oameni dispuși într-un dreptunghi, așezat în jumătatea inferioară a lucrării. Personajele sunt stilizate, epurate de contur, volumul corpurilor se contopește într-o masă fluidă, transparentă, ce evidențiază silueta unui personaj care simbolizează faptul că „omul este măsura tuturor lucrurilor”. În jumătatea superioară este reprezentat motivul soarelui, ce susține viața, care este ilustrat prin motive vegetale abundente și își împrăștie incandescența-i ardere și forță calorică (a roșului susținut de griuri ale nuanțelor calde) pe întreaga lucrare, într-o iradiere aproape impresionistă.

Șerban Gabrea și Florin Ciubotaru,
Din istoria teatrului, detaliu

Din istoria teatrului constituie încununarea a zece ani de muncă, de la realizarea proiectului inițial și până la finalizarea lucrării, și însumează viziunea artistică a lui Lurçat și Salvador Dali, rezultatul fiind o tapiserie *haute-lisse*, de o mare forță plastică, autorii lucrării fiind Șerban Gabrea și Florin Ciubotaru. Tapiseria face aluzie la diferite perioade din istoria

dramaturgiei, are o cromatică variată, de la treceri tonale ale nuanțelor de verde sau ocru (sugerând spații scenografice dispuse în module sau care modelează subtil volumele siluetelor surprinse în momente de metamorfozare sau descompunere în particule) până la nuanțe complementare de roșu, ce dau energie și expresivitate lucrării și vin să completeze efectele dinamice ale personajelor.

Maria Mihalache Blendea,
Anotimpurile

Definitorie pentru creația Mariei Mihalache Blendea este seria de opt lucrări monumentale intitulată *Anotimpurile*, ce au fost comandate pentru Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, fiind concepute pentru a se integra în holul acestui palat baroc.

Alegerea temei *anotimpurile* vine în concordanță cu spațiul propus și este susținută cromatic printr-o paletă ce oscilează între albastru-gri și galben-orange.

Compozițional, elementele ce-și au originea în arta populară românească se constituie în stilizări ajunse până la ritmuri de linii (de preferință zig-zag), forme geometrice (triunghi, romb), ce au uneori rolul de punct, sunt dispuse pe axe ce întretaie formele circulare din fond, rezultând o vibrație puternică a planurilor, realizată prin hașuri, degradeuri cromatice sau prin divizare.

Tapiseriile iau naștere dintr-o înțelegere profundă a naturii, a ritmurilor creșterii, a energiilor ce produc mișcare, viață, în general. Specifică creșterii naturii fiind continuitatea, și nu îngrădirea, artista recurge la compoziții deschise, dispuse orizontal și vertical, sau uneori la o dispunere centrală a motivelor decorative ce își continuă creșterea către exterior.

În perioada dictaturii ceaușiste, cu toate că se impuneau anumite teme care erau în consens cu mentalitatea comunistă, artiștii au avut ingeniozitatea și curajul de a-și impune viziunea artistică, uneori executând, în paralel, comenzi sociale și teme proprii, alteleori recurgând la acțiuni și lucrări cu dublu înțeles, prin intermediul cărora criticau sistemul. Cert este faptul că

operele care stau mărturie perioadei respective vin să ne demonstreze faptul că artiștii nu erau străini de inovațiile artistice ale occidentului, de multe ori ei fiind tributari acestor experiențe.

Bibliografie:

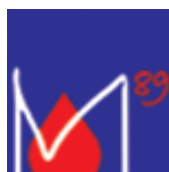
Bușneag, O., *Arta decorativă românească*, Editura Meridiane, București, 1976

Constantin, P., *Mică enciclopedie de arhitectură, arte decorative și aplicate moderne*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977

Enescu T., *Ariana Nicodim și tapiseriile celor patru elemente*, în „Arta”, nr. 3/1974, anul XXI

Grozdea, M., *Tapiseria contemporană românească*, Editura Meridiane, 1982

Victor **GINGIU**

DOCUMENTAR

Cronologia Revoluției de la Timișoara* 18 decembrie 1989 – luni

The repressive forces continued their actions in the city, spreading the protesters. There have been created eight combat formations which were deployed in different key-points across the city in order to prevent gathering of demonstrators and their march towards the city centre. The County Hospital was surrounded by soldiers and civilians who blocked the access to the hospital. The city morgue was busy as the doctors attended by prosecutors and Miliția officers were conducting identification and forensic examination procedures. The decision to transport the dead to Bucharest to be cremated was taken by lunch. The gun never stopped firing and the death toll increased by the hour. Soldiers were ordered to open fire against the protesters gathered up in front of the Cathedral. The wounded taken to hospitals, even those in critical conditions, were questioned by the Securitate officers whose major objectives were to identify all those who attended the demonstrations as well as their leaders. In spite of the censorship, news about the revolution of Timișoara were published in newspapers and broadcasted by numerous radio and TV stations around the world.

Key words: Timișoara, demonstrators, Traian Square, Maria Square, County Hospital, Calea Girocului, Cathedral.

Cuvinte-cheie: Timișoara, demonstrații, Piața Traian, Piața Maria, Spitalul Județean, Calea Girocului, Catedrală.

0,00

Nicolae Ceaușescu îi telefonează lui Ion Coman ca să se intereseze despre situația din Timișoara (Coman 2, 1990).

Un grup mare manifestează în Piața Dacia (JAO).

* Material publicat în *Enciclopedia Revoluției din Timișoara*, coordonator Lucian Ionică, vol. I, *Cronologia și victimele Revoluției*, Editura Memorialul Revoluției, Timișoara, 2014, pp.70-78.

0,03

În Calea Aradului este un alt grup de manifestați, din care unii devastează (JAO).

0,07

Cpt. Ursan intervine cu 25 de militari în Piața Traian (JL D 18 Mc.).

0,13

Cpt. Cășeriu (Calea Lipovei – Ialomița) raportează că au fost atacați de 50-60 de demonstrați și că au fost respinși cu foc (JL D 18 Mc.).

0,25

S-a anunțat că ard toate magazinele din Piața Traian. Intervin două mașini de la Pompieri (JAP).

0,30

Detășamentul condus de mr. Paul Vasile se retrage de pe Calea Girocului la UM 01115 (D 11/P/1997, vol. 2, f. 101).

0,40

Maiorul Iercoșan cu un pluton se deplasează la Catedrală „pentru a scoate din aceasta teroriștii” (JL D 18 Mc.).

0,43

Pe Str. 12 Aprilie (actuala 3 August) sunt semnalate incendii la magazine (JAO).

Lt.-col. Rogin raportează că toate tancurile au fost duse în cazarmă în Calea Girocului și că a fost lichidată manifestația, acolo fiind înregistrat un număr important de morți și răniți (JL D 18 Mc.).

1,00

Militarii care păzeau depozitele din Str. Ialomița deschid focul asupra manifestaților aflați la răspântia dintre Str. Ialomița și Calea Lipovei. Rezultă un mort și șase răniți (Duțu, 2010, p. 111).

1,10

Aproximativ 200 de protestatari au tăiat plopul la înălțimea unui om și au blocat drumul. Coloana de la Buziaș, cu zece TAB-uri și o sută de militari, nu poate trece (JL D 18 Mc.).

1,15-1,35

Se dă foc și la magazinul de încălțăminte și la aprozarul din Piața Traian (JAO).

1,40

O sută de militari sunt trimiși în Calea Girocului pentru a scoate revoluționarii baricadați în tramvaie (ceea ce arată că manifestația continuă) (JL D 18 Mc.).

2,00

În Calea Buziașului, dintr-un microbuz alb, se trage asupra mulțimii (Medeleț și Ziman, 1990, p. 18).

Ședință la Comitetul Județean de Partid. Ion Coman apreciază că situația a reintrat sub control (Oșca, 2009).

2,30

În Calea Buziașului, dintr-un microbuz alb, coboară zece persoane înarmate, îmbrăcate civil, care ocupă sensul giratoriu și apoi se apropie de baricadă. Când ajung la aproximativ 25 de m de mulțime, se urcă în mașină și pleacă (Medeleț și Ziman, 1990, p. 18).

3,00

În Calea Buziașului, din zonele AEM și Electrotimiș, de pe străzi laterale, la adăpostul întinericului, se trage asupra oamenilor, care se ascund printre blocuri (Medeleț și Ziman, 1990, p. 18).

4,00

Începe o furtună de vară, ploaie torențială, trăsnete și fulgere (Medeleț și Ziman, 1990, p. 18).

4,30

Generalul Constantin Nuță se ocupă de constituirea a opt dispozitive de luptă, D1-D8, formate din câte zece cadre și 15 militari din trupele de Securitate, Miliție și Grăniceri. Sunt amplasate în Piața Maria, în fața Operei, pe Calea Aradului, Calea Lipovei, la Spitalul Județean, în Piața Traian, la Electrotimiș – IAEM, pe Calea Girocului (Constantinescu, 2009, p. 51).

6,00

Nicolae Ceaușescu este informat că la Timișoara a fost reinstaurat calmul (Oșca, 2009).

Magazinele sunt redeschise, continuând curățenia și înlocuirea geamurilor sparte.

Jurnalul de știri al Radiodifuziunii austriece informează despre ciocnirile violente dintre forțele armate și demonstrații din Timișoara (Constantinescu, 2009, p. 51).

7,30

Sosesc la Timișoara, cu un avion special, 41 de cercetași de la Batalionul 404 al Direcției de Informații a MAPN. S-au constituit cinci grupuri de acțiune, cu misiunea de a culege și transmite informații (Oșca, 2009).

7,35

Primul-secretar Radu Bălan solicită un detașament de 30 de militari pentru a interveni la Spitalul Județean (JL D 18 Mc.).

7,50

O grupă de cinci militari, înarmați cu pistoale, este deplasată la Spitalul Județean pentru „acțiuni de dezinformare și verificare a situației” (JL D 18 Mc.). Erau cercetași din Direcția de Informații a Armatei.

8,00

La Comitetul Județean de Partid are loc o ședință cu activul de partid și directorii din întreprinderi, în cadrul căreia Radu Bălan, Cornel Pacoste și Ilie Matei cer ca salariații să se ocupe de producție, să nu iasă în stradă și să se înfieze „actele huliganice” (Duțu, 2010, p. 112). Ulterior, în mai multe întreprinderi și instituții se vor ține ședințe cu salariații cu scopul înfierării evenimentelor petrecute și a exprimării solidarității cu conducerea de partid (Suciu, 1990). Sunt raportați 58 de morți, 200 de răniți și 700 de arestați (Scurtu, 2006).

La sediul Inspectoratului MI are loc o ședință cu cadrele. Se stabilește formarea a opt dispozitive de represiune care vor fi plasate în diferite locuri din oraș. Generalul Constantin Nuță le spune celor prezenți „să nu dea dovadă de lașitate și să deschidă focul, chiar dacă pe străzi vor fi cadavre peste cadavre” (Sentința nr. 2, 1991).

8,15

Sosește la Timișoara Ilie Ceaușescu (fratele dictatorului Nicolae Ceaușescu), adjunct al ministrului Apărării, cu atribuții pe linie politică. Va convoca o ședință cu responsabilii politici din Armată, încercând să-i convingă că România este ținta unui complot extern (Oșca, 2011).

8,50

Spitalul Județean este pus sub pază înarmată (Medeleț și Ziman, 1990, p. 19). Securiștii încep anchetarea răniților din spital (Suciu, 1990).

9,00

Milițienii și militarii din trupele de Interne se deplasează la cele 8 dispozitive stabilite (D1-D8). Vor mai exista și cinci patrule mobile cu autoturisme (Oșca, 2009).

9,00

La Universitate, Cornel Pacoste ține o ședință cu conducerea facultăților. Se hotărăște plecarea studenților în vacanță (Duțu, 2010, p. 112).

Colonelul Nicolae Ghircoiaș, șeful Institutului de Criminalistică al Ministerului de Interne, se deplasează la Morga Spitalului Județean, împreună cu o echipă, unde va desfășura activități de fotografiere, amprentare și identificare a celor uciși (Oșca, 2009).

9,30

Nicolae Ceaușescu pleacă în Iran. La conducerea țării îi va lăsa pe Elena Ceaușescu și Manea Mănescu (Oșca, 2011).

9,31

Vasile Bolog, secretar cu propaganda la Comitetul Județean de Partid, propune să se filmeze situația din oraș de către un cineclub (JAO).

9,44

Manifestanții se adună la Hotelul „Continental” (JAO).

9,50

Se instalează un cordon din milițieni și militari pentru a opri accesul persoanelor neautorizate în incinta Spitalului Județean (Oșca, 2009).

9,50-10,50

În Calea Buziașului s-a adunat un grup de 50 de persoane. Alimentara din zonă va fi devastată (JAO).

10,00

Circulă zvonul (care se va dovedi adevărat) că trupurile celor morți vor fi arse. La Spitalul Județean, 30 de femei (descrise ca „violente” în documentele Miliției) cer cadavrele celor împușcați (JAO).

Gheorghe Diaconescu, procurorul-șef adjunct al României, ajunge cu o echipă de subordonați la Penitenciarul Popa Șapcă. Începe anchetarea persoanelor reținute.

11,00

Sunt semnalate grupuri mici de demonstrați la Catedrală și în Piața Maria (JAO).

În Spitalul Județean are loc interogarea de către cadre ale Securității a unor persoane rănite în evenimente.

11,20

Grupuri de manifestați în Calea Girocului și Str. Transilvania (JAO).

11,37

Lume multă adunată la Operă (JAO).

11,40-12,36

Se semnalează intenția unor diplomați de la ambasadele Japoniei, Franței și SUA de a pleca din București spre Timișoara. Mașinile acestora sunt date în urmărire (JAO). La 12,15 au plecat din București, cu intenția de a ajunge la Timișoara, diplomații americani Dennis Curry, secretar II la secția politică, și Timothy Arnts, secretar II la secția economică. Cei în cauză călătoresc cu autoturismul CD-1540, Chevrolet Celebrity culoare albă (Nota 311/SI/00310 a Securității).

12,00

Ion Coman și Ilie Matei merg la diferite întreprinderi din Timișoara pentru a verifica prezența muncitorilor la serviciu (Duțu, 2010, p. 113).

12,45

Într-o telegramă trimisă de Trandafir Cocârlă, ambasadorul României la Viena, acesta informează Ministerul Afacerilor Externe că, începând din noaptea de 17 decembrie, Radiodifuziunea austriacă a început să difuzeze informații despre ciocnirile de la Timișoara (Oșca, 2011).

12,47

La granița cu Iugoslavia se interzice intrarea în țară a unor cetățeni străini, printre care și ziaristi, care căutaseră să vină în Timișoara (JAO).

12,48

Arde podul magazinului de electrice din Piața Traian (JAO).

13,10

În zona locuinței lui László Tőkés sunt adunate 60-70 de persoane. O femeie blondă este semnalată că incită lumea (JAO).

13,49

Inspectoratul MI primește informația că demonstrații se vor organiza pentru a elibera arestații (JAO).

13,51

La Întreprinderea „Solventul”, majoritatea muncitorilor au lipsit în schimbul de dimineață (JAO).

14,00

Cornel Pacoste și Radu Bălan se deplasează la Uzinele Mecanice Timișoara (UMT) pentru a încerca să liniștească spiritele și pentru a împiedica ieșirea muncitorilor în stradă (Coman 1, 1990).

15,00

Elena Ceaușescu, sprijinită de Emil Bobu și Tudor Postelnicu, ia decizia incinerării unei mari părți a cadavrelor existente ca urmare a uzului de armă la Timișoara (PT, vol. VI, p. 3543; Duțu, 2006).

15,05

În jur de 100 de persoane adunate la podul din Piața Maria (JAO).

15,30

La Ambasada Statelor Unite ale Americii din București are loc o întrunire a ambasadorilor NATO acreditați în România. Se discută despre protestele de la Timișoara, dar nu se ia nicio poziție publică (Oșca, 2011).

16,10

Manifestație cu aproximativ 300 de oameni, care „încep să devină violenți” în Calea Girocului.

La București, în locuința scriitorului Florin Iaru, la îndemnul scriitorului Petru Ilieșu, sosit de la Timișoara, este elaborat un *Protest*, care va fi trimis ambasadelor occidentale la București. În document se cerea, printre altele, intervenția trupelor NATO în România și declararea represiunii de la Timișoara drept crimă împotriva umanității (Duțu, 2006).

16,15

Peste o mie de oameni sunt adunați pe Strada Gh. Lazăr, în mai multe locuri (JL D 18 Mc.).

16,25

Se încing spiritele pe Str. Ana Ipătescu, unde au loc confruntări între manifestații și forțele de ordine (Registru filaj 1989).

16,30

În fața Catedralei se adună grupuri de oameni. Se aprind lumânări, se scandează lozinci. Se deschide focul împotriva manifestațiilor (JAO). Este omorât Marius Nemțoc pe treptele Catedralei și, foarte probabil, și Ioan Măriuțac (acesta din urmă e posibil să fi fost ucis mai târziu, la a doua deschidere a focului). Pentru moartea tinerilor Nemțoc și Măriuțac au fost trimiși în judecată subofițerii de Miliție Constantin Țeighiu și Dumitru Asafti, care vor fi achitați (Sentința nr. 2, 1991). Într-un alt episod de deschidere a focului va fi ucis pe treptele Catedralei Sorin Leia. La acțiunea de represiune participă și generalul Mihai Chițac (Oșca, 2009). Din ordinul lui Mihai Chițac, asupra mulțimii sunt aruncate grenade cu gaze lacrimogene (Scurtu, 1990).

Există divergențe cu privire la încadrarea orară a momentelor de deschidere a focului. După o sursă (Suciu, 1990, p. 157), Sorin Leia ar fi fost ucis în jurul orei 16,30. Dar martorul Avram Gliguță, care a fost rănit în momentul omorârii lui Sorin Leia, spunea că văzuse anterior niște bălți de sânge încheșat în fața Catedralei (Mioc, 1997), de unde concluzia că înainte de omorârea lui Leia a existat un alt episod distinct de deschidere a focului, cel mai probabil cel în care au fost împușcați Nemțoc și Măriuțac. Oficial s-a consemnat: „17,15. În fața Catedralei au apărut manifestații cu lumânări, care au refuzat să se împrăștie. Au fost somați, s-a deschis focul spre ei. Au fugit și s-au baricadat în Catedrală” (JL D 18 Mc.).

16,55

Col. Ionescu, cu 50 de militari, a primit ordin să împrăștie mulțimea din parcul din spatele Magazinului „Bega” (JL D 18 Mc.).

17,45

Grupuri mari de oameni în Calea Girocului. Grupuri de cetățeni și în Calea Aradului și pe Gheorghe Lazăr, care vin spre centru (JL D 18 Mc.).

17,55

O sută de militari blochează la Restaurantul „Stadion” afluirea manifestațiilor spre centru (JLD 18 Mc.).

17,58

Manifestanții de la Catedrală se retrag pe Bd. 6 Martie (JAO).

18,00

Ion Coman este informat de Emil Bobu că s-a luat decizia incinerării unor cadavre ale celor împușcați la Timișoara și i se cere să sprijine această acțiune (Rado, 2013, p. 14).

18,20

Maiorul Biriș (atunci la MAPN, apoi la SRI) a împrăștiat demonstranții de la Catedrală. A folosit o grenadă cu substanțe toxice (JL D 18 Mc.).

18,30

Pe Bd. Tinereții, un grup de 30 de tineri opresc tramvaiele și le spun oamenilor să coboare din tramvaie (JAO).

100-150 de manifestanți sunt prezenți în Calea Șagului și strigă lozinci (JL D 18 Mc.).

18,40

În Piața Eroilor din Budapesta a început o manifestație față de situația din România, fiind denunțată represiunea de la Timișoara (Duțu, 2006).

18,55

Focuri de armă în zona Spitalului Județean (JAO). Probabil cu acest prilej a fost ucis, la răspântia Străzii Ștefan Stâncă cu Calea Girocului, tânărul Ianoș Paris de către milițianul Iosif Veverca, șeful dispozitivului de Miliție din zonă. Trupul lui Ianoș Paris va fi printre cele incinerate la București (Sentința nr. 6, 1991).

19,05

Miliția din Lugoj cere sprijin (patru militari) pentru a opri mașinile CD, în care se aflau diplomați străini (JL D 18 Mc.).

19,15

Atac cu sticle incendiare la Spitalul Județean. Ripostează militarii conduși de lt.-col. Constantin Caraivan, folosind grenade cu gaze toxice (JL D 18 Mc.).

19,40

Se solicită autodube la Spitalul Județean pentru capturarea unor manifestanți (JAO).

20,00

Teledifuziunile unor televiziuni din străinătate, din seara zilei de 18.12.1989, au făcut referiri la evenimentele de la Timișoara și au prezentat secvențe de la manifestația din ziua respectivă de la Budapesta (Duțu, 2006).

20,20

Două camioane cu 50 de militari de la UM 1115 se deplasează pentru a interveni împotriva manifestanților de la Spitalul Județean (JL D 18 Mc.).

20,28

Incendiu la CAP Freidorf și la depozitul de cauciucuri (JAO).

20,30

Militarii și milițienii din D7 (dispozitiv de represiune care acționa în zona Spitalului Județean), condus de maiorul Iosif Veverca, au deschis focul, făcând victime printre tinerii care protestau (Balint, f.a.).

20,30

Demonstrații adunați în Piața Eroilor de la Budapesta au ajuns în fața Ambasadei României, unde au protestat zgomotos (Duțu, 2006).

20,43

Grup de 30-40 de manifestanți semnalat în zona Calea Girocului (Str. Lidia, Cheia) (JAO).

20,50

Militarii de la unitatea din Săcălaz (de la școala de șoferi) au intervenit pentru a-i respinge pe incendiatorii de magazine (JL D 18 Mc.).

21,00

Baricada din Calea Girocului este eliminată prin intervenția căpitanului Ilie cu 25 de militari (JL D 18 Mc.).

Are loc o întrunire la sediul Inspectoratului Timiș al Ministerului de Interne, în care generalul Constantin Nuță, generalul Emil Macri și Gheorghe Diaconescu, procuror general adjunct, organizează ridicarea cadavrelor de la Morgă, transportul și incinerarea lor la București (PT, vol. VI, p. 3538).

21,30

Cristina Lungu, în vârstă de doi ani, este ucisă la intersecția Str. Arieș cu Calea Girocului (Szabo, 2013, p. 118).

Se sparg vitrine în zona Pieței Iosefin (JAO).

23,00

Căpitanul de Miliție Valentin Ciucă primește ordin de la generalul Constantin Nuță și de la colonelul Ion Deheleanu să conducă un autotren la Spitalul Județean, unde a fost încărcat cu cadavre ale revoluționarilor uciși. Încărcarea cadavrelor va dura până la ora 5 din dimineața zilei de 19 decembrie 1989, după care autotrenul se va îndrepta spre București, unde cadavrele vor fi incinerate (Sentința nr. 6, 1991).

Revoluția din Decembrie 1989 – Brașov

After Timișoara, Brașov was one of the first Romanian cities who hosted large-scale manifestations as of December 21st 1989. If no casualties or material damages occurred until the evening of December 22nd, 66 dead and 136 wounded were registered after that night.

The root cause of this tragic aftermath was not only the poor coordination of the army troops brought to the centre of the city but also the lack of communication and arming of civilians.

Key words: 1989, Brașov, Ghimbav, demonstrators.

Cuvinte-cheie: 1989, Brașov, Ghimbav, demonstrații.

21 decembrie 1989

Acțiunile de protest ale brașovenilor împotriva regimului comunist au început la data de 21 decembrie 1989, în jurul prânzului, la ICA Ghimbav, unde muncitorii au primit informația că niște elicoptere venite în revizie urmau să decoleze spre Caransebeș. Muncitorii aflaseră despre evenimentele de la Timișoara și bănuiau că aceste elicoptere vor fi folosite împotriva manifestațiilor de acolo. Astfel, muncitorii au ieșit pe pista de decolare a întreprinderii și au blocat zborul elicopterelor. După această acțiune, la îndemnul lui Ioan Demi, au trecut la mobilizarea muncitorilor pentru a pleca în marș în centrul Brașovului, cu scopul de a-și manifesta solidaritatea cu timișorenii și de a-și exprima doleanțele cu privire la organele de conducere ale țării.

Coloana a plecat de la ICA Ghimbav în jurul orei 15.00-15.30, iar pe parcursul deplasării lor prin Brașov li s-au alăturat și alți locuitori și muncitori din alte întreprinderi ale orașului.

Conducerea Comitetului de Partid, sub coordonarea lui Gheorghe Pană, membru al CC al PCR, a luat măsuri de apărare a sediului Comitetului Județean. Trupele de Securitate și Miliție de la UM 01107 Brașov, UM 01932 Brașov și formațiunea de intervenție a scutierilor au asigurat apărarea sediului de partid.

A existat doar un incident mai serios spre seară, când un grup de manifestații a încercat să dezarmeze militarii și să pătrundă în sediul Comitetului Județean. Atunci militarii au executat foc de avertisment în plan vertical, nefiind rănit nimeni. Demonstrații i-au înmănat primarului municipiului Brașov o petiție în 5 puncte cu doleanțele lor.

În noaptea de 21 spre 22 decembrie, grupuri de manifestații s-au deplasat pe la marile întreprinderi pentru a mobiliza muncitorii la grevă și demonstrații.

22 decembrie 1989

De dimineață, brașovenii s-au adunat în centrul orașului, scandând lozinci împotriva regimului. O delegație a demonstrațiilor a înaintat conducerii județene de partid un document cuprinzând 7 puncte. Prima cerință a fost demisia soților Ceaușescu din toate funcțiile de stat și de partid.

După anunțarea la radio și televizor a fugii dictatorilor, cei din conducerea partidului au plecat, efectivele militare au fost retrase în cazărmi, iar demonstrații au pătruns în sediul partidului și al Securității.

Odată cu lăsarea serii și vizionarea evenimentelor de la București s-a instalat confuzia și panica. În acest context, a fost numit președinte al FSN Brașov general-maiorul Ion Florea, comandantul garnizoanei din Brașov.

După ora 21, în urma deschiderii focului la București și a zvonurilor care circulau în Brașov, Florea a ordonat înarmarea gărzilor patriotice și a civililor din sediul Comitetului Județean cu puști „ZB” și au fost aduse subunități ale unităților militare în zona centrală a orașului. Astfel, în noaptea de 22/23 decembrie au fost aduse și amplasate în zona centrală a orașului următoarele efective militare:

- de la UM 01090 Predeal, 148 de militari în termen și 9 ofițeri poziționați în zona clădirii Modarom, Hotel „Capitol”, trotuarul dinspre poștă, Parcul „9 Mai”, Restaurantul „Cina”;
- de la UM 01199 Ghimbav, 128 de militari în termen împreună cu ofițeri și subofițeri amplasați în zona Magazinului „Universal”, Hotel „Capitol”, Palatul Telefoanelor, Restaurantul „Cina”. Aceștia au avut în dotare și 2 mitraliere AA montate pe platforma unor autocamioane;
- de la UM 01028 Hălchiu, 123 de militari în termen împreună cu ofițeri și subofițeri amplasați în zona centrală a orașului, Hotel „Parc”, Comitetul Municipal, Hotel „Capitol” și străzile adiacente;
- de la UM 01932 Brașov, 207 militari, un număr de 167 fiind elevi de școală militară și 40 de militari în termen redus. Aceștia au fost amplasați în interiorul și în fața Comitetului Județean;
- de la UM 01181, UM 01096 și UM 01699 au fost aduși 48 de militari în termen și amplasați tot în zona centrală a orașului.

Deschiderea focului

În zona centrală a orașului un rol activ l-a avut un detașament de militari de la UM 01181 Brașov, comandat de căpitanul Mircea Dorian. La operațiunile întreprinse de acest detașament a participat și unul dintre demonstranți, pe nume Emil Ivașcu, care, în urma solicitărilor repetate, a primit pistolul-mitralieră de la căpitanul Dorian.

În urma unei confuzii, în jurul orei 2,40, Emil Ivașcu a deschis focul în direcția a doi tineri care transportau o bancă din Parcul „9 Mai” către Palatul Telefoanelor cu intenția de a face o baricadă pe Strada Mihail Sadoveanu. Imediat, fără ordin, militarii aflați în dispozitivele din centrul orașului au deschis focul. A urmat un adevărat haos, s-a tras la întâmplare în toate direcțiile, foarte mulți demonstranți fiind prinși în mijlocul acestui foc încrucișat. S-a tras până dimineața, confuzia și haosul persistând toată noaptea.

Rezultatul a fost tragic: 39 de persoane ucise, dintre care 10 militari în termen de la UM 01090 Predeal, au fost rănite 82 de persoane, dintre care 35 de militari. 21 de militari au fost răniți în zona centrală a orașului și au făcut parte din UM 01090 Predeal.

În zilele următoare și mai ales nopțile au mai avut loc schimburi de focuri pe tot cuprinsul orașului, rezultând 27 de persoane ucise și 54 rănite.

Este de menționat faptul că în zilele de 21 și 22 decembrie, până la fuga soților Ceaușescu, în Brașov nu s-au înregistrat victime și nici distrugerii de bunuri materiale.

Gino **RADO**

INSTANTANEE – MEMORIAL

Pelerinaj la monumentele Revoluției din Decembrie 1989 din Timișoara

In December, 27 years later from the Romanian Revolution, the “Memorialul Revoluției” Association organised, in partnership with Timiș County Board of Education, the Teaching Staff Resource Centre, the Metropolitan Bishop of Banat, 12 schools of Timiș County and with the support of the Mayor’s Office of the City of Timișoara a commemorative activity known as “March to the Monuments of the Revolution of December 1989 in Timișoara”.

This commemorative activity involved numerous teachers and students from different elementary and secondary schools of Timiș County who paid a humble tribute to the memory of the victims of the Romanian Revolution under a wreath-laying ceremony and a candlelight vigil at the Monuments of the Revolution in the presence of a priest who performed a religious service for the victims fallen in December 1989.

Key words: Revolution, Timișoara, Memorialul Revoluției, pilgrimage, monuments, students.

Cuvinte-cheie: Revoluție, Timișoara, Memorialul Revoluției, pelerinaj, monument, elevi.

În data de 19 decembrie 2016, începând cu ora 9.00, Memorialul Revoluției din Timișoara a organizat, în colaborare cu Inspectoratul Școlar Județean Timiș, cu Casa Corpului Didactic, cu Mitropolia Banatului, cu 12 școli din județul Timiș, precum și cu sprijinul

Primăriei Timișoara o activitate de comemorare intitulată „Pelerinaj la monumentele Revoluției din Decembrie 1989 din Timișoara”.

Activitatea comemorativă „Pelerinaj la monumentele Revoluției din Decembrie 1989 din Timișoara” se organizează an de an, bucurându-se de prezența unui număr mare de elevi, ce se arată dornici de a cunoaște istoria României și a orașului Timișoara, fiind interesați de evenimentele petrecute în 1989, evenimente trăite și de familiile lor. Elevii sunt însoțiți de profesori, care, la rândul lor, se implică în organizarea evenimentului.

În cadrul pelerinajului se depun coroane și candelă de către elevi în prezența profesorilor, a unui preot din Timișoara și a unor reprezentanți ai Memorialului Revoluției pentru a-i familiariza pe elevi cu semnificația evenimentelor și a monumentelor amplasate în orașul Timișoara în cinstea Eroilor-Martiri ai Revoluției Române din Decembrie 1989.

Pentru Memorialul Revoluției prezența elevilor și a cadrelor didactice are o dublă importanță: în primul rând, este un prilej de a rememora Revoluția din Decembrie 1989 și pe Eroii ei, iar în al doilea rând, denotă interes din

partea generației tinere față de trecutul țării.

Proiectul, ajuns la a V-a ediție, urmărește ca tânăra generație să ia contact cu informații reale și cu clarificări importante privind Revoluția Română din Decembrie 1989. O altă importantă țintă vizată de

organizatorii proiectului este ca elevii să cunoască sacrificiile făcute de poporul român, să înțeleagă ce implicații a avut înlăturarea comunismului, odată cu inițierea în simbolistica monumentelor ridicate în memoria Eroilor Revoluției din 1989.

Monumentele Revoluției au fost ridicate la inițiativa Memorialului Revoluției, începând din anul 1990, pentru a cinsti memoria Eroilor Revoluției și sunt amplasate în zonele în care s-au înregistrat victime sau au avut loc conflicte între timișoreni și forțele de represiune.

Fiecare monument al Revoluției se află în locuri relevante pentru evenimentele din Decembrie, acolo unde au murit oameni ce au luptat împotriva regimului comunist represiv, oameni ce au crezut cu tărie că sacrificiul și lupta lor vor aduce schimbarea, o viață mai bună, în care libertatea să existe, nu să fie doar un vis.

Unitățile de învățământ care au adoptat un monument istoric:

1. „Fântâna martirilor” – Victor Gaga, în spatele grădinii de vară „Capitol” – Colegiul Tehnic „Emanuil Ungureanu”, sub coordonarea prof. Codruța Căpățână și a prof. Raluca Arjoca.
2. „Biserica plângătoare” – Marian Zidaru, Piața Kützl – Liceul Tehnic de Vest, sub coordonarea ing. Bianca Similie.
3. „Omul-țintă” – Béla Szakács, Piața 700 – Colegiul Tehnic „Ion Mincu”, sub coordonarea prof. Rusalina Frumușescu.
4. „Eroica” – Paul Vasilescu, Calea Lipovei – Școala Generală Nr. 7 „Sfânta Maria”, sub coordonarea prof. Marinela Țundrea și a prof. Roxana Tudorache.
5. „Pietă” – Péter Jecza, Podul Decebal – Liceul Teoretic „William Shakespeare”, sub coordonarea prof. Adriana Nan.
6. „Învingătorul” – Constantin Popovici, Bd. Take Ionescu – Școala Generală Nr. 16 „Take Ionescu”, sub coordonarea prof. Cristina Stoica și a prof. Alina Jucuți.
7. „Deschidere” – Ingo Glass, Casa Tineretului – Liceul Teoretic „Vlad Țepeș”, sub coordonarea prof. dr. Adina Nasta și a prof. Dan Lupulescu.
8. „Monumentul omagial al studenților” – Ștefan Kelemen, Complexul Studențesc – Liceul Teoretic „Vlad Țepeș”, sub coordonarea prof. dr. Adina Nasta și a prof. Dan Lupulescu.
9. „Martirii” – Péter Jecza, în spatele Muzeului Banatului – Liceul Tehnologic de Transporturi Auto Timișoara, sub coordonarea prof. Adina Ișfănescu, a prof. Valentina Urechiatu și a prof. Valeria Pascota.
10. „Evoluție” – Gheorghe Iliescu-Călinești, în fața Hotelului „Continental” – Colegiul Național „Ana Aslan”, sub coordonarea prof. Cristina Mandae.
11. „Sfântul Gheorghe” – Silvia Radu, în Piața Sfântul Gheorghe – Liceul Teoretic Recaș, sub coordonarea prof. Cristina Pleșa.
12. „Troia” și „Crucificare” – Paul Neagu, în fața Catedralei Ortodoxe – Liceul Pedagogic „Carmen Sylva”, sub coordonarea prof. Sorin Codaț.
13. „Clopotul libertății” – Ștefan Călărășanu, Piața Traian – Colegiul Tehnic Energetic „Regele Ferdinand I”, sub coordonarea prof. Larisa Frânculescu.

În cadrul colaborării cu Mitropolia Banatului, un preot, respectiv un diacon au oficiat o slujbă de pomenire a Eroilor Revoluției din Decembrie

1989 din Timișoara. Dorim să-i mulțumim, cu acest prilej, preotului Zaharia Pereș, consilier cultural al Centrului Eparhial din cadrul Mitropoliei Banatului, pentru implicarea plină de dăruire în această activitate comemorativă.

În lista alăturată sunt nominalizați preoții și diaconii responsabili pentru fiecare din cele 12 monumente ridicate de către Memorialul Revoluției în memoria Eroilor Revoluției din Timișoara, cărora li se adaugă monumentul „Crucificare”, „Troița” din fața Catedralei, Complexul Memorial din Cimitirul Eroilor și Capela Eroilor de la Memorialul Revoluției.

Monumentul

„Fântâna martirilor”
 „Biserica plângătoare”
 „Omul-țintă”
 „Eroica”
 „Clopotul libertății”
 „Pietă”
 „Deschidere”
 „Sfântul Gheorghe”
 „Evoluție”
 „Învingătorul”
 „Monumentul omagial al studenților”
 „Martirii”
 „Crucificare”
 „Troiță”

Preot/diacon responsabil

Diacon Eugen Goanță
 Preot Ionel Popescu
 Preot Marcel Vlaicu
 Preot Marius Sfercoci
 Preot Cosmin Panțuru
 Preot Gelu Vasiescu
 Preot Dan Cosmin
 Preot Dumitru Vana
 Preot Marcel Vlaicu
 Preot Cristian Răduică
 Preot Marius Ioana
 Preot Cristian Feraru
 Diacon Eugen Goanță
 Diacon Eugen Goanță

Complexul Memorial

Reprezentanții

Asociației Memorialul Revoluției

Capela

Reprezentanții

Asociației Memorialul Revoluției

Prin participarea la acest proiect, elevii au fost inițiați în trecutul țării, conștientizând importanța Revoluției Române și aportul Eroilor-Martiri din Timișoara la desfășurarea și victoria ei.

La finalul activității, o parte dintre elevii participanți au vizitat Memorialul Revoluției, unde au vizionat expozițiile permanente și temporare expuse aici, precum și filmul documentar pe tema Revoluției, „Noi nu murim!”.

Cristina **TUDOR POP**

„Cupa Memorialul Revoluției” la minifotbal, ediția a IX-a, 2016

The 9th edition of the “Memorialul Revoluției Mini-Football Cup” brought together a number of 12 football teams gathering up children and adolescents from foster centres or non-profit organisations dealing with socially vulnerable children, young people and adults as well as a few teams of several revolutionary associations of Timișoara who paid a humble homage to the memory of the Martyr-Heroes fallen in the Revolution of December 1989.

Two groups of 6 teams each were formed and the first four teams of each group qualified for the following eliminatory stages.

Key words: “Memorialul Revoluției Cup”, mini-football, Mayor’s Office of the City of Timișoara, Timișoara Penitentiary, Ioan Bânciu, Revolution, orphans.

Cuvinte-cheie: „Cupa Memorialul Revoluției”, minifotbal, Primăria municipiului Timișoara, Penitenciarul Timișoara, Ioan Bânciu, Revoluție, orfani.

Metanoia Timișoara este laureata ediției a IX-a a „Cupei Memorialul Revoluției” la minifotbal, desfășurată între 4-11 decembrie 2016, competiție care angrenează în fiecare decembrie tineri din instituții de stat sau ONG-uri care se ocupă de copiii defavorizați din punct de vedere social (orfani din Revoluție, tineri proveniți din orfelinat, centre de re-educare minori, copiii ai străzii etc.), precum și reprezentanți ai unor asociații revoluționare din Timișoara.

Campioana acestei ediții conduse de Mihai Rosuș și Florin Jivan a fost cea mai bună echipă a unei competiții în care a predominat fair play-ul și echilibrul, în fazele finale înregistrându-se nu mai puțin de 4 rezultate de egalitate, fiind nevoie, așadar, de lovituri de departajare în ambele semifinale, dar și în două dintre sferturile de finală.

Astfel, surprizele frumoase ale competiției, Beraca Lugoj, precum și Metanoia Timișoara au obținut victorii în sferturile de finală, pentru ca Penitenciarul Timișoara și Fundația Umanitară „Centrul Vieții” să se impună abia după lovituri de la 7 metri, în detrimentul echipei Finanțelor Timiș, respectiv al echipei care a primit Premiul fair play, „Altar ’89”.

Paradoxal, cel mai dezechilibrat meci a avut loc chiar în finală, inimoșii jucători ai Penitenciarului Timișoara nemaiputând face față la același nivel și în al treilea meci al zilei, după ce au câștigat dramatic primele două meciuri ale lor.

De partea cealaltă, Metanoia Timișoara a avut cel mai greu meci în semifinală, împotriva echipei „Centrul Vieții”, care l-a avut în componența ei pe Alexandru Boștină, desemnat cel mai bun jucător al competiției.

Distincții:

– cel mai bun arbitru:
Gheorghe Stănescu;

– Premiul fair play:
acordat echipei „Altar
'89” pentru modul în care
s-a prezentat la toate cele
3 ediții la care a participat;

– cel mai bun portar:
Dumitru Nicolae
(„Respect ’89”);

– cel mai bun jucător:
Alexandru Boștină
(„Centrul Vieții”);

– locul 3, revelațiile competiției: „Centrul Vieții” și Beraca Lugoj, locul 2:

Penitenciarul Timișoara și locul 1: Metanoia Timișoara.

Toți jucătorii prezenți au primit pachete de Crăciun (3 echipe – „Altar ’89”, Penitenciarul Timișoara și Finanțe Timiș – donând pachetele primite copiilor străzii), iar câștigătorii au primit echipament complet, mingi și cupe, datorită implicării Primăriei municipiului Timișoara, reprezentanților Memorialului Revoluției: Ioan Bânciu și Harald Pinzhoffer, dar și a președintelui Federației Române de Fotbal, Mihai Rosuș, acesta ocupându-se de un număr mare de echipe care au în componența lor jucători cu probleme sociale.

Rezultate sferturi de finală:

„Centrul Vieții” – „Altar '89”

3-2 după lovituri de departajare (1-1)

Penitenciarul Timișoara – Finanțe Timiș

5-3 după lovituri de departajare (2-2)

Beraca Lugoj – „Isus, Speranța României” 2-0

Metanoia Timișoara – „Timișoara 700” 6-3

Rezultate semifinale:

„Centrul Vieții” – Metanoia Timișoara

4-5 după lovituri de departajare (2-2)

Penitenciarul Timișoara – Beraca Lugoj

3-2 după lovituri de departajare (0-0)

Rezultat finală:

Metanoia Timișoara – Penitenciarul Timișoara 6-2

Meciurile preliminare s-au disputat la data de 4 decembrie. Cele 12 echipe participante au fost repartizate în patru grupe de câte trei echipe. Grupele au fost câștigate de „Centrul Vieții”, Beraca Lugoj, Metanoia Timișoara, toate cu câte 2 victorii, respectiv de echipa Finanțelor Timiș,

care a câștigat cea mai echilibrată grupă cu o singură victorie, departajarea făcându-se la golaveraj.

Rezultatele din prima zi:

Clasament Grupa A:

1. „Centrul Vieții”
2. Penitenciarul Timișoara
3. „Rudolf Walter”

Penitenciarul Timișoara – „Rudolf Walter”	5-0
„Rudolf Walter” – „Centrul Vieții”	2-5
„Centrul Vieții” – Penitenciarul Timișoara	5-1

Clasament Grupa B:

1. Beraca Lugoj	
2. „Timișoara 700”	
3. Centrul de Plasament Lugoj	
Centrul de Plasament Lugoj – Beraca Lugoj	3-6
Beraca Lugoj – „Timișoara 700”	4-2
„Timișoara 700” – Centrul de Plasament Lugoj	4-1

Clasament Grupa C:

1. Finanțe Timiș	
2. „Altar ’89”	
3. „Respect ’89”	
„Altar ’89” – Finanțe Timiș	3-6
Finanțe Timiș – „Respect ’89”	1-2
„Respect ’89” – „Altar ’89”	2-4

Clasament Grupa D:

1. Metanoia Timișoara	
2. „Isus, Speranța României”	
3. Memorialul Revoluției	
Metanoia Timișoara – Memorialul Revoluției	4-0
Memorialul Revoluției – „Isus, Speranța României”	1-2
„Isus, Speranța României” – Metanoia Timișoara	0-5.

Eugen **GHEORGHIU**

„Supercupa Memorialul Revoluției” la minifotbal, ediția a V-a, 2016

After winning the “Memorialul Revoluției Mini-Football Cup”, Metanoia Timișoara, led by Mihai Rosuș, also won the 5th edition of the “Memorialul Revoluției Super Cup”, defeating the team of the “Regele Ferdinand I” Power Systems Vocation Technical High School of Timișoara.

The event was opened by the “Junior Super Cup” which brought together two young and talented football teams: “Metanoia Junior” – a team of socially-vulnerable young children coached by Mihai Rosuș – and the football team of the Elementary School No. 21, coached by Prof. Cristian Harizomenov. The “Junior Super Cup” was won by Metanoia team.

Key words: “Memorialul Revoluției Super Cup”, mini-football, Mayor’s Office of the City of Timișoara, Regele Ferdinand I, “Olimpia” Hall, Ioan Bânciu, children.

Cuvinte-cheie: „Supercupa Memorialul Revoluției”, minifotbal, Primăria municipiului Timișoara, Sala „Olimpia”, „Regele Ferdinand I”, Metanoia Timișoara, Ioan Bânciu, copii.

Tot în luna decembrie, duminică, în ziua de 18, s-a disputat „Supercupa Memorialul Revoluției” la minifotbal între câștigătoarea „Cupei Eroilor Neamului”, competiție care a angrenat liceele timișene, desfășurată în vară și câștigată de Colegiul Tehnic Energetic „Regele Ferdinand I”, respectiv Metanoia Timișoara, proaspăta

câștigătoare a „Cupei Memorialul Revoluției”, încheiată cu o săptămână înainte.

Meciul a fost câștigat de Metanoia, având în componență jucătorii echipei naționale de fotbal de stradă, dar și liceenii au făcut o figură frumoasă, impulsionați de pe margine de profesoara Flavia Ionilă și din teren de Silviu Olariu, care a și fost desemnat cel mai bun jucător. De partea cealaltă s-au remarcat Raul Ionescu și Manuel-Alin Lup.

În deschidere s-a jucat meciul dintre Metanoia Junior și Școala Gimnazială Nr. 21, cea care deține titlul de campioană a „Cupei Eroilor Neamului” pentru gimnaziu, câștigătoare fiind tot Metanoia.

Meciurile s-au disputat la Sala „Olimpia” și au fost arbitrate de îndrăgitul arbitru Gheorghe Stănescu. Toți jucătorii au primit câte un pachet de Crăciun din partea Primăriei municipiului Timișoara, iar câștigătorii au primit mingi și echipament sportiv, din partea Asociației Memorialul Revoluției fiind prezenți Ioan Bânciu și Costel Balint.

Au participat:

Școala Gimnazială Nr. 21, prof. Cristian Harizomenov: Boldiszar Denis, Zaharia Alexandru, Andreica Roland, Petrescu Răzvan, Beni Pășcălău, Sebastian Rădulescu, Monar Slagi, Mădălin Trion, Victor Asaptei.

Metanoia Junior, antrenor Mihai Rosuș: Farcas Robert, Opre Ciprian, Neatu Darius, Neatu Florin, Calance Emil, Ieremia Ciprian, Stan Daniel.

Colegiul Tehnic „Regele Ferdinand I”, prof. Flavia Ionilă: Bognar Andrei, Suca Andrei, Olariu Silviu, Sera Claudiu, Foale Adrian, Forghici David, Chinez Ioan, Boda Tiberiu, Sosu Flavius, Pașcălău Daniel, Galan Iulian, Lehaci Samuel.

Metanoia Timișoara, antrenor Mihai Rosuș: Boștină Alexandru, Ionescu Raul, Jivan Florin, Florin Ilie, Lup Alin, Lungu Ralf, Pop Claudiu, Râmneanțu Petre, Palade Ciprian, Carmin Lungu, Cătău Dragoș.

Eugen **GHEORGHIU**

„Iconuri satirice și hepăninguri albanegre” la Memorialul Revoluției

A special event took place on February 24th 2017 at “Galeria ’89” of the “Memorialul Revoluției” Museum. To everybody’s surprise, the exhibition gathered up no photos, no caricatures, no religious images but... icons. “Iconuri satirice și hepăninguri albanegre” (“Satirical Icons and Thimblering Happenings”) is the title chosen for his exhibition by the actor Romeo Ioan of the National Theatre of Timișoara. The exhibition recomposes numerous personalities of literature, theatre, philosophy, painting, sculpture, cinematography and music.

The exhibition has been officially opened by Mr. Traian Orban, chairman of the “Memorialul Revoluției” Association, followed by the priest Marius Florescu of the Archdiocese of Timișoara, the writer and journalist Marcel Tolcea and by Mrs. Roxana Iliescu, Vice-President of Timiș County Council.

Key words: exhibition, Memorialul Revoluției, “Galeria ’89”, Romeo Ioan, Traian Orban, Marius Florescu, Marcel Tolcea, Roxana Iliescu, satiric icons, hepăninguri alba-negre, eyes, Revolution, trust, solidarity.

Cuvinte-cheie: expoziție, Memorialul Revoluției, „Galeria ’89”, Romeo Ioan, Traian Orban, Marius Florescu, Marcel Tolcea, Roxana Iliescu, iconuri satirice, hepăninguri alba-negre, ochi, Revoluție, încredere, solidaritate.

În 24 februarie 2017 a avut loc la „Galeria ’89” a Memorialului Revoluției un vernisaj mai aparte. Nici picturi, nici fotografii, nici caricaturi, nici icoane, ci... iconuri. „Iconuri satirice și hepăninguri albanegre” este titlul pe care l-a ales pentru expoziția sa actorul Romeo Ioan de la Teatrul Național din Timișoara, despre care „ne-a amenințat” în afiș, cu fin umor și cu trei semne de exclamare, că o deschide „Pentru prima oară în luna februarie!!!”.

Intrarea la expoziție nu a fost pe bani, nici pe donații, ci „pe bază de încredere”, o condiție destul de dificilă, dar nu și imposibilă, dovadă stau „cuvântătorii” ce au deschis expo-hepăningul, precum și privitorii, nu puțini.

Pentru că tot am pomenit de icoane, expoziția a fost binecuvântată de către părintele Marius Florescu de la Arhiepiscopia Timișoarei, care ne-a îndemnat, pornind de la locul cu conotații speciale al vernisajului, „să ne aducem și noi aminte că într-o oră s-au ținut de mână timișorenii în 1989, neținând cont nici de etnie, nici de cultul religios, și au cântat pentru libertate și n-au uitat să-i mulțumească lui Dumnezeu, rugându-se împreună, tot într-un cor, rostind rugăciunea «Tatăl nostru», pe care vă invit să o rostim și noi, împreună cu oamenii de cultură, deosebiți, pe care trebuie să-i felicităm

astăzi, în semn de recunoștință și de mulțumire, dar și pentru ca Dumnezeu să ne ajute în continuare, ca ceea ce noi spunem că am moștenit de la moșii și strămoșii noștri, țara, limba și credința, să le predăm la fel de curate generațiilor ce ne urmează.”

A bine-cuvântat, pentru început, jurnalistul și scriitorul Marcel Tolcea, curatorul „Galeriei '89”, care remarca, privitor la lucrările lui Romeo Ioan, că „ele nu propun ceea ce se cheamă o caricatură, de altfel, cuvântul caricatură e destul de impropriu folosit, Romeo a ales să folosească o sintagmă, *iconuri satirice*, nu sunt nici măcar satirice, sunt un fel de re-creări ale personajelor în unele detalii care pot scăpa omului obișnuit”. Sunt detalii, am adăuga, care, odată decelate, ne luminează și ajungem, cu ajutorul lor, dublat, eventual, de unul adițional, un mini-ghid conceput special de artist, structurat pe mici decupări de figuri geometrice din lucrările prezentate, la personajul vizat. Privitorul rămâne, astfel, cu surpriza insolită a descoperirii personajelor, unele, poate, total necunoscute până acum.

Iconurile lui Romeo Ioan „sunt imagini care au o calitate extraordinară, pentru că ele își propun să te transforme pe tine în cel privit; fiind la o scară mult mărită, senzația de focusare pe o suprafață, să zic așa, de A3, A2 și așa mai departe dispare”, a explicat tot Marcel Tolcea senzațiile vizuale inversate, stârnite odată cu apropierea de lucrări.

„Pe bază de încredere” și de prietenie cu curatorul expoziției și, sperăm, de acum și cu Memorialul Revoluției, a participat la vernisajul de la „Galeria '89” și Roxana Iliescu, vicepreședintele Consiliului Județean Timiș, care s-a bucurat „de întâlnirea cu Romeo și iconurile lui satirice, (...) de o altă latură a frumosului, într-o lume și într-o perioadă în care ne pierdem reperele și nu prea avem parte de frumos”.

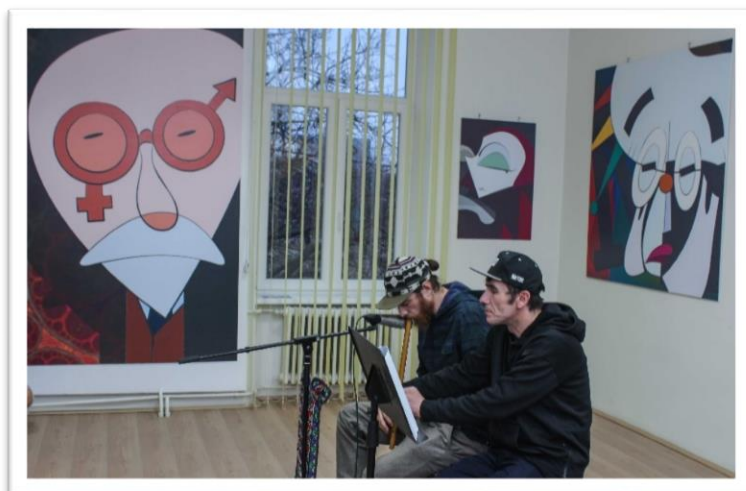
În încheierea vernisajului, Traian Orban, președintele Memorialului Revoluției, a abordat ochii iconurilor lui Romeo Ioan dintr-un alt registru, raportându-se la Revoluția din Decembrie 1989 și la responsabilitatea generației de azi pentru aflarea adevărului: „Aș vrea doar să spun că acești ochi care ne privesc pentru mine înseamnă că cei din trecut ne privesc și sunt pe aici, pe undeva, iar noi, actualii... vă asigur că cei din viitor ne vor privi și își vor pune întrebarea dacă am pus suficient la loc. (...) Sunt niște ochi care invită la a se discuta despre chestiunea noastră, dar am rămas doar cu invitațiile și a rămas undeva... ne-a luat ochii acest adevăr.”

Happeningul care a dublat vernisajul a fost susținut de Romeo Ioan în tandem cu Alexandru Marius Andrei alias MC Bean, promotor al muzicii electronice și al hip hop-ului, gen muzical apărut în Statele Unite în anii 1970, care a pătruns și în România după Revoluție, ca urmare a libertăților câștigate, precum și fondatorul trupei „Subcarpați”, ce promovează folclorul

underground, un melanj dintre genurile muzicale sus-numite și folclorul românesc.

Am lăsat intenționat la urmă „invitatul” sau „invitata” de pe afiș, Uichipedia (de remarcat ortografia și, implicit, pronunția neaoșă care o urmează!), „noua noastră unealtă de sfertodoști, de inși care nu mai citim”, cum bine a definit-o Marcel Tolcea, care a alungat toate nedumeririle și semnele de întrebare posibile privind „prezența” ei la expo-hepăning, precizând că „e o polemică, de fapt, în această invitație și invitare a Uichipediai, pentru că Wikipedia nu este un mediu controlat, doar ediția americană are editor, Uichipedia românească are o serie de lucruri care sunt în afara citării, în lumea științifică, de altfel, nici nu poți să citezi din Wikipedia.”

Astfel, la happeningul său, acompaniat de MC Bean, Romeo Ioan a citat și citit fragmente din biografiile personajelor reprezentate în iconurile sale, preluate din enciclopedia electronică sus-pomenită.

Întrebări și răspunsuri „albanegre”

Prima întrebare pe care ți-aș adresa-o se leagă chiar de titlul expoziției tale: „Iconuri satirice și hepăninguri albanegre”. În DEX definiția exactă a termenului „icon”, venit la noi prin filieră engleză, este: „mic simbol grafic atașat pe ecranul calculatorului, care permite efectuarea rapidă a unei comenzi speciale”. Ce „comenzi speciale” dorești tu să efectuezi cu ale tale „iconuri satirice”?

La nivelul corpusului de cuvânt, există o similitudine a termenului religios „icoană“, reprezentând portretul unui sfânt, și „icon“, cuvânt împrumutat din limba engleză la modul denotativ, ca mic simbol grafic. „Comanda specială“ ar fi ca, accesând icon-ul la nivel mental, să se creeze similitudinea cu „portret“. Altfel, titlul acestei expoziții ar fi fost „Portrete satirice“.

Tot dinspre incitanta denumire sus-pomenită vine și a doua întrebare. Alba-neagra m-a dus imediat cu gândul la jocul de noroc la care (mai) asistam în Timișoara, în zona Hotelului „Continental“, imediat după Revoluție, pe care „Uichipedia” cea invocată de tine pe afișul expoziției ni-l explică în termeni foarte simpli: „Jocul necesită trei recipiente (pahare de plastic, cutii de chibrituri, capace etc.) și o minge mică și moale sau trei obiecte identice pe o față, dar cu unul din ele marcat pe spate (de exemplu, trei cărți de joc, din care cartea câștigătoare a fost anunțată jucătorilor înainte de a juca). Scopul jocului este de a ghici unde este mingea/cartea câștigătoare după ce operatorul a amestecat cărțile/paharele în fața jucătorului.” Din păcate, Alba-neagra se lăsa întotdeauna cu „o gaură” în portofelul pariorilor, înșelați fiind de bișnițarii puși pe căpătuială.

Revenind la hepăningurile tale albanegre, în ce alt registru se înscriu ele, în afară de cel cromatic, prezent prin alternanța celor două culori din ochii tuturor personajelor pe care le-ai portretizat?

Jocul Alba-neagra se joacă pe două planuri: cel de deasupra (care se vede) și cel de dedesubt (subsidiar). Cel de deasupra este cel pe care îl văd toți, iar cel de dedesubt este cel pe care îl văd toți, minus Oedip-jucătorul. Subsidiarul e ziarul pe care „se construiește“ enigma (cu obiectele enumerate mai sus). Oedip e preocupat cu rezolvarea enigmei. O rezolvă și vrea să împărtășească rezolvarea. Nu se îndoiește că rezolvarea e corectă. Niciun admirator al spiritului de competitor al lui Oedip (membru al echipei de organizare a Alba-negrei), aciuit „întâmplător“ p-acolo, nu se îndoiește că rezolvarea e corectă. Ba chiar îl congrătează pe Oedip, nu poate să-și stăpânească entuziasmul. Recunoscător, Oedip îi mulțumește congrăteatorului cu zâmbetul specific învingătorului, timp în care făcătorul de joc, profitând de micul haos creat, întoarce, cu ajutorul subsidiarului, planul cel de deasupra, Oedip oferă o altă rezolvare decât cea corectă, pierde banii, se minunează, încearcă din nou, pierde din nou ș.a.m.d.

Denumirea „Alba-neagra” nu are legătură cu acest joc. Există o identitate la nivel lingvistic, o „cochetărie” în alăturarea oximoronică a termenilor. Happeningul, în sine, se dorește a fi dublu, o desfășurare

simultană a două evenimente, ce se intercondiționează și se inter-pătrund. Alb sau negru, la nivel senzorial, versus explozia cromatică ce erupe din fiecare icon satiric, realizează o percepție completă (sau nu), o viziune (sau nu), o participare afectivă sau doar o prezență.

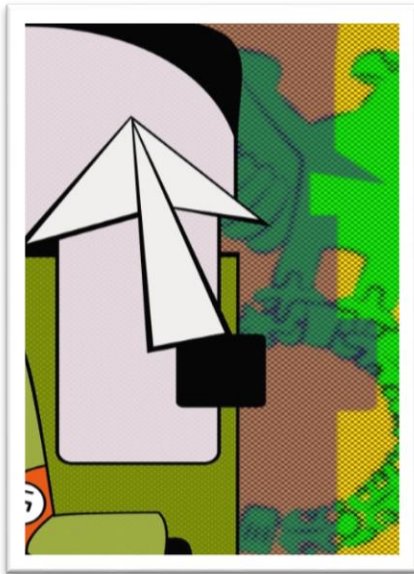
Personajele tale, în număr de 20, vin dinspre domenii diferite ale artei: literatură, teatru, filozofie, pictură, sculptură, cinematografie și muzică. După ce criterii le-ai ales?

Există un caracter sincretic al fiecărei arte în parte, o simbioză în „a privi” artistic fiecare domeniu. În fapt, noțiunea de frumos, la nivelul impactului artistic, creează starea creativă. Am fost impresionat de fiecare personaj pe care l-am creat și am încercat să îl surprind în povestea lui. Și povestea fiecărui personaj este un univers. Nu contează domeniul. În fapt, domeniile artei converg în estetica frumosului, ce are ca punct de plecare impactul, acel moment de revelație pe care îl creează întâlnirea cu personajul.

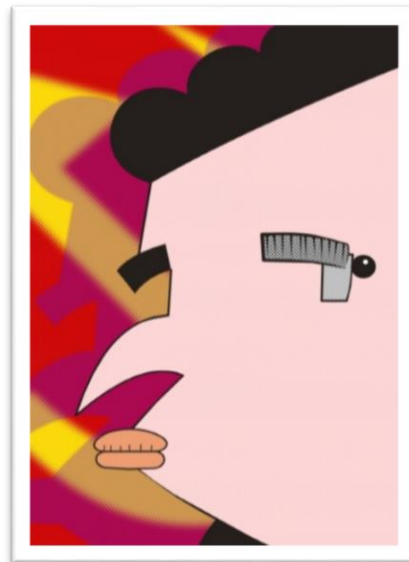
Lucrările tale nu au titluri, ci ai preferat să lași privitorul să ghicească personajul, pornind de la un detaliu caracteristic acestuia, pe care l-ai exacerbat, punându-l astfel în prim-plan, cum ar fi: ochelarii (Bertolt Brecht și John Lennon), nasul (Woody Allen), buzele groase (Louis Armstrong), ochii în spirală (Friedrich Nietzsche). Iar în caz de eșec, ai conceput un pliant, invitând, din nou, privitorul să reitereze căutarea răspunsului, de această dată prin ochii ce servesc de cheie întru găsirea posesorului.

Am inventat acest ghid al expoziției, pentru că am vrut să-i ofer privitorului bucuria descoperirii înspre sau dinspre. Astfel, se poate desluși, dezlega personalitatea surprinsă în tablouri dinspre detaliu (ghid) înspre un tot unitar (tabloul) sau invers, dinspre tablou înspre ghid, insistând asupra detaliilor esențiale.

Am lăsat intenționat la urmă, în această enumerare, mustața scurtă și deasă a lui Charlie Chaplin și pe cea curbată și ascendentă a lui Salvador Dali, pentru că vreau să te provoc și eu la un joc... de imaginație.

Dacă ar fi să îi portretizezi în aceeași manieră pe marii dictatori ai istoriei moderne, cum i-ai reprezenta, de pildă, pe Adolf Hitler și I. V. Stalin, având în vedere că mustața a fost deja de două ori „adjudecată”? Nu aș vrea să îl omit nici pe dictatorul nostru „nemustăcios”, deci aștept idei!

De când „trădezi” actoria și ce alte „iubite” mai ai, în afară de ea?

Eu sunt un tip fidel. Teatrul și desenul sunt perspective ale aceleiași „iubite”. Scândura scenei este o punte ce îmi oferă perspectiva de „a privi dincolo”,

așa cum schița e podul ce-mi întoarce viziunea, este reversul privirii mele dinspre interior, este însăși întoarcerea. Acest parcurs reprezintă fațete ale aceleiași iubiri. Cred că am început să desenez din momentul în care am avut

în mână primul creion. Se subînțelege că desenul este cel „trădat”. „Flirtez” cu Adobe și întreaga sa colecție.

Dacă ar fi să dai viață scenică unuia dintre personajele expoziției tale, pe care l-ai alege și de ce? L-ai juca într-o tragedie, dramă, comedie, pantomimă sau din fiecare câte ceva?

Cred că m-aș apropia de Andy Warhol. Din fiecare câte ceva!

Ai precizat, în afișul expoziției tale, că „Intrarea este pe bază de încredere”, după cum am subliniat deja încă de la începutul articolului. Ce înseamnă pentru tine încrederea, câtă încredere mai există în ziua de astăzi și de câtă încredere ai tu parte?

„Intrarea pe bază de încredere” se referă la inaugurarea expoziției. De aceea propoziția este amplasată pe afiș în imediata vecinătate a datei, orei și locului unde se va desfășura evenimentul. Merg mai departe și spun că am format un cuvânt – „încredere” – din prefixul „în” alăturat verbului „(a) crede”, cu sensul de „credul”. Doar dacă eu cred că înăuntru e ceva ce merită văzut intru. Acesta e prețul. Altfel, nimic conspirativ!

Sunt de acord cu definiția „încrederii” din DEX. Îmi este, oarecum, abstractă expresia „am încredere”. Încrederea apare atunci când se oferă. Încrederea e nelimitată, sunt cantități uriașe de încredere peste tot, dar numai cea oferită contează cu adevărat. În ziua de azi, încrederea se oferă, în general, la schimb.

Încrederea face (când există!) casă bună cu solidaritatea. În timpul Revoluției s-a făcut simțită o solidaritate imensă, care a fost atât cauza, cât și liantul revoltei, o solidaritate interconfesională, interetnică și umană, în general. Cât a mai rămas din acea solidaritate astăzi și ce faci tu, ca actor și artist, să o sădești și întreții?

Revoluția a avut solidaritatea nu doar cauză și liant, ci și scop. Revolta a pornit dintr-o solidaritate ideatică și umană și a dus la același scop.

Solidaritatea umană ar trebui să fie un scop în toate domeniile de activitate. Arta e doar o pârghie (una extrem de importantă) prin care se sădește și se întreține solidaritatea. Ca actor sunt solidar cu cei ce mă privesc, cu cei ce mă înțeleg și rămân tributar acelor nebuni frumoși ce cred în Frumos sub toate formele sale de manifestare.

Adina **HORNEA ABRUDA**

A XV-a ediție a Seminarului Memorialelor din spațiul Est-Vest European de la Krzyżowa/Kreisau

The 15th edition of the Seminar of Memorials of the East-West European Area took place in Poland, Krzyżowa/Kreisau, from March 29th 2017 to April 1st 2017. Numerous historians, journalists and museum curators from Austria, the Czech Republic, Croatia, Estonia, Latvia, Germany, Romania, Russia and, of course, the host country, Poland.

The “Memorialul Revoluției” Association of Timișoara attended the event for the second time, reiterating the invitation we have honoured in 2005, from April 20th to April 23rd.

Key words: memoirs, borders, Krzyżowa/Kreisau, Memorialul Revoluției.

Cuvinte-cheie: memorialistică, granițe, Krzyżowa/Kreisau, Memorialul Revoluției.

În perioada 29.03-01.04.2017, s-a desfășurat în Polonia, la Krzyżowa/Kreisau, a XV-a ediție a Seminarului Memorialelor din spațiul Est-Vest European, la care au participat istorici, jurnaliști și muzeografi din Austria, Cehia, Croația, Estonia, Letonia, Germania, România, Rusia și, desigur, țara gazdă, Polonia.

Memorialul Revoluției din Timișoara a fost prezent la eveniment pentru a doua oară, reiterând invitația pe care a onorat-o în anul 2005, între 20-23 aprilie.

Tema principală a seminarului, *Experiența frontierelor istorice în Europa*, a generat discuții interesante, din care s-au născut întrebări

urmate de răspunsuri pertinente. Granițele (un subiect de actualitate dacă ne gândim, cel puțin, la marea masă de imigranți care forțează intrarea în vastul spațiu european) sunt, oare, necesare ori nu mai au utilitate? Multiculturalismul ar trebui dezvoltat din punct de vedere național ori statal? Poate duce multiculturalismul spre naționalism? Poate deveni identitatea culturală o capcană a naționalismului?

O altă temă importantă: memorialistica și, din nou, întrebări incitante. Până unde să mergem cu memorialistica? Prea multă memorialistică poate frâna o dezvoltare, apropiere ori cooperare între regiuni transfrontaliere? Prea multă memorie mai poate isca răbufniri naționaliste?

Iată doar câteva din temele și întrebările dezbătute la această ediție a seminarului de la Krzyżowa.

Cu această ocazie au fost prezentate memorialele și muzeele prin reprezentanții participanți la seminar, s-au născut noi oportunități de colaborare, de elaborare a unor proiecte comune, s-a inițiat un schimb de experiență și o mai bună cunoaștere a partenerilor europeni.

Gino **RADO**

COLABORATORI

Georg Herbstritt, cercetător, Institutul Gauck, Berlin

Richard Andrew Hall, cercetător, Indiana University, S.U.A.

Ana Blandiana, poetă, publicistă, Academia Civică, București

Romulus Rusan, scriitor, publicist, Academia Civică București

Lucia Hossu-Longin, realizator de emisiuni TVR, București

Dumitru Tomoni, profesor doctor în istorie, Făget

Marius Mioc, revoluționar și publicist, Timișoara